

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

10-14 YAŞ ERGENLERİN ÖZ YETERLİK DÜZEYİNİN
ANKSİYETE DUYARLILIĞI VE EBEVEYN TUTUMU İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Didem Dilge YILDIRIM

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Elif MUTLU

İSTANBUL-2018

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Didem Dilge YILDIRIM
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : 10-14 Yaş Ergenlerin Öz Yeterlik Düzeyinin Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumu ile İlişkisinin İncelenmesi
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Psikoloji
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 20.07.2018
- SAYFA SAYISI** : 102
- TEZ DANIŞMANLARI** : Doç. Dr.Elif MUTLU
- DİZİN TERİMLERİ** : Özyeterlik, Anksiyete, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn (Anne-Baba) Tutumu
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu çalışmanın temel amacı; 10-14 yaş ergenlerin özyeterlik düzeyinin anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumuyla ilişkisini incelemektir. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği, Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi ve Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan analiz sonuçlarında; Sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik ve genel özyeterlik ile anksiyete duyarlılığı arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel özyeterlik puanı ile ebeveyn tutumunun kabul/ilgi ve psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde, kontrol/denetleme alt boyutu ile arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Didem Dilge YILDIRIM

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

10-14 YAŞ ERGENLERİN ÖZ YETERLİK DÜZEYİNİN
ANKSİYETE DUYARLILIĞI VE EBEVEYN TUTUMU İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Didem Dilge YILDIRIM

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Elif MUTLU

İSTANBUL-2018

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Didem Dilge YILDIRIM

.../... / 2018

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Didem Dilge YILDIRIM'ın “10-14 Yaş Ergenlerin Öz Yeterlik Düzeyinin Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumu İle İlişkinin İncelenmesi” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof.Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

Üye

*Doç. Dr. Elif MUTLU
(Danışman)*

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2018

Prof. Dr. Nezir KÖSE

Enstitü Müdürü

ÖZET

Özyeterlik insanların hayatlarında karşılaşılabilecekleri durumlarda gerekli olan adımları atabilmeleri ve hedefe ulaşmak amacı doğrultusunda kaynaklarını düzenleyerek kullanabilmeleri konusunda kendisine yönelik inancını ifade etmektedir. Ergenlik dönemdeki kişilerde özyeterliğin düşük olması kaygı düzeylerini artırabilmekte ve bu hissettikleri kaygının bedensel etkilerine duyarlılıkları da artış gösterebilmektedir. Aynı zamanda yakın çevrenin, aile üyelerinin kendilerine karşı tutumları da özyeterlik düzeyini etkileyebilmektedir. Yapılan bu araştırmanın amacı 10-14 yaş ergenlerde özyeterlik düzeyini belirlemek ve belirlenen özyeterlik düzeyi ile anksiyete duyarlılıkları ve ebeveynlerinin tutumlarıyla arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu incelemek ve bu konuda alanyazınına katkı sağlamaktır. Çalışmanın örneklemini, 10-14 yaş arasında olan 184'ü kız, 216'sı erkek toplam 400 ergenden oluşmaktadır. Araştırma üç farklı değişkenin birbiriyle olan ilişkisini incelemeyi temel aldığından, ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan gönüllü katılımcılara sosyodemografik bazı bilgileri için Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği, Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi ve Anne-Baba Tutumu ölçekleri uygulanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara göre; Erkeklerin genel özyeterlik ve duygusal özyeterlik puanları kızlardan yüksek bulunmuştur. Katılımcıların yaşı ile genel özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. 5. Sınıftaki ergenlerin genel özyeterlik puanları 7. ve 8. sınıftaki ergenlerin özyeterlik düzeyinden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerini anlayışlı/demokratik olarak ifade edenlerin özyeterlik ve alt boyutları puanları baskıcı/otoriter ve ilgisiz/kayıtsız olarak ifade edenlerden daha yüksek bulunmuştur. Ders başarısını yüksek olarak nitelendiren ergenlerin genel, sosyal, akademik ve duygusal özyeterlik düzeylerinin ders başarısını düşük ve orta olarak nitelendirenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ebeveynleri beraber olan ergenlerin, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek genel, akademik ve duygusal özyeterlik puanına sahip olduğu bulunmuştur. Ergenlerin anksiyete duyarlılığı puanları arttıkça sosyal, akademik, duygusal ve genel özyeterliklerinin azalmakta olduğu tespit edilmiştir. Genel özyeterlik puanı ile ebeveyn tutumunun kabul/ilgi ve psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde, kontrol/denetleme alt boyutu ile arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Özyeterlik, Anksiyete, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn (Anne-Baba) Tutumu

SUMMARY

Self-efficacy refers to the belief of people in themselves to take the necessary steps for the events they may face in their lives and to organize and use their resources to achieve a goal. Low self-efficacy of people in the adolescence period may increase their anxiety levels as well as their sensitivity against the physical effects of that anxiety. Similarly, the self-efficacy level may be affected by the attitudes of their close circle such as the family members towards them. The objective of this study to determine the self-efficacy level in the teenagers between 10 to 14 years and to contribute to the literature by studying the relations between the self-efficacy level that is determined, anxiety sensitivity and parental attitudes. The sample of the study consists of 400 teenagers between 10 to 14 years including 184 girls and 216 boys. The study is based on the review of interrelation between three variables and therefore uses relational screening method. Personal Information Form, Self-Efficacy Questionnaire for Children, Childhood Anxiety Sensitivity Index and Parenting Style Inventory were applied to the voluntary participants for some of their sociodemographic details. According to the results of the study, the general self-efficacy and emotional self-efficacy scores of boys were found to be higher than girls. A negative and low relation was found between the age of the participants and their general self-efficacy levels. The self-efficacy scores of the teenagers in grade 5 were found to be higher than the self-efficacy levels of the teenagers in grades 7 and 8. The self-efficacy scores and sub-dimension scores of the teenagers who described their parents to be understanding/democratic were found to be higher than the teenagers who described their parents to be repressive/authoritative and careless/indifferent. The general, social, academic and emotional self-efficacy levels of the teenagers who claimed to have high school achievement were found to be higher than those who claimed to have low and medium school achievement. It was found that the general, academic and emotional self-efficacy scores of the teenagers with parents living together were found to be higher than the teenagers with divorced parents. It was determined that the social, academic, emotional and general self-efficacy levels of the teenagers decreased as their anxiety sensitivity scores increased. A positive and medium positive significant relation was found between the general self-efficacy scores and the acceptance/interest and psychological autonomy subdimensions of the parental attitudes while a positive and low significant relation was found between the general self-efficacy scores and the control/inspection subdimension of the parental attitudes.

Keywords: Self-Efficacy, Anxiety, Anxiety Sensitivity, Parental Attitude

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	II
TABLolar LİSTESİ	VI
EKLER LİSTESİ	VIII
ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
ÇALIŞMANIN ÖZELLİKLERİ	2
1.1. ARAŞTIRMANIN POBLEMİ	2
1.1.1. Araştırmanın Alt Poblemleri	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
1.4. SAYILTILAR	5
1.5. SINIRLILIKLAR	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. ÖZ YETERLİK	6
2.1.1. Özyeterlik Tanımı	6
2.1.2. Özyeterlik Kaynakları ve Özyeterliğin Gelişimi	9
2.1.3. Yüksek ve Düşük Özyeterliğe Sahip Bireyler Arasındaki	12
Farklar	
2.1.4. Özyeterlikle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış	14
Araştırmalar	
2.2. ANKSİYETE	19
2.2.1. Anksiyete Duyarlılığı	22
2.2.2. Anksiyete Duyarlılığını Etkileyen Faktörler	23
2.2.3. Çocuklarda ve Ergenlerde Anksiyete Bozuklukları ve	25
Anksiyete Duyarlılığı	
2.2.3.1. Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozukluklarında	26
Komorbidite	
2.2.4. Anksiyete Duyarlılığıyla İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında	27
Yapılmış Araştırmalar	
2.2.5. Özyeterlik ve Anksiyete Duyarlılığı Arasındaki İlişki	30
2.3. EBEVEYN TUTUMU	30

2.3.1. Ebeveyn Tutumu Çeşitleri	31
2.3.1.1. Demokratik Tutum	32
2.3.1.2. Otoriter Tutum	34
2.3.1.3. İhmalkar Tutum	35
2.3.2. Ebeveynlerin Tutumlarının Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri	37
2.3.3. Ebeveyn Tutumlarıyla İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar	39
2.3.4. Özyeterlik ve Ebeveyn Tutumu Arasındaki İlişki	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
YÖNTEM	45
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	45
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM GRUBU	45
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	45
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	46
3.3.2. Çocuklar İçin Öz-Yeterlik Ölçeği	46
3.3.3. Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi	47
3.3.4. Anne-Baba Tutum Ölçeği	47
3.4. VERİLERİN ANALİZ TEKNİĞİ	48
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	49
BULGULAR	49
TARTIŞMA	82
ÖNERİLER	91
KAYNAKÇA	92
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	-

TABLolar LİSTESİ

Tablo		Sayfa
Tablo-1	Katılımcılara Ait Betimsel İstatistikler Tablosu	49
Tablo-2	Örneklemeden Elde Ettiğimiz Verilere Ait Betimsel İstatistikler	51
Tablo-3	Örneklemin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi Betimsel Tablosu	51
Tablo-4	Örneklemin Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyut Betimsel Tablosu	52
Tablo-5	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması T-Testi Tablosu	53
Tablo-6	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	54
Tablo-7	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	57
Tablo-8	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	59
Tablo-9	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	60
Tablo-10	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Bedensel Rahatsızlığına Yönelik İlaç Kullanma Durumuna Göre Karşılaştırılması T-Testi Tablosu	61

Tablo-11	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Tanımladıkları Ebeveyn Tutumuna Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	62
Tablo-12	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Ders Başarısına Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	66
Tablo-13	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Ebeveynlerinin Birlikteliklerine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	69
Tablo-14	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	72
Tablo-15	Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu	74
Tablo-16	Katılımcıların Özyeterlik, Öz yeterliğin Sosyal, Akademik ve Duygusal Düzeyleri ile Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki Tablosu	75
Tablo-17	Katılımcıların Özyeterlik puanları ile Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumu Puanları Arasındaki İlişki Tablosu	78
Tablo-18	Regresyon Analizine Ait R ve R ² Tablosu	80
Tablo-19	Regresyon Analizine Ait F Tablosu	80
Tablo-20	Katılımcıların Kişisel Bilgi Formundaki Demografik Değişkenleri İle Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutum Puanlarının Özyeterlik Puanını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Tablosu	81

EKLER

EK A- KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK B- ÇOCUKLAR İÇİN ÖZ-YETERLİK ÖLÇEĞİ

EK C- ÇOCUKLAR İÇİN ANKSİYETE DUYARLILIĞI İNDEKSİ

EK Ç- ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

EK D- ANKETLERİN UYGULANMASI İÇİN ETİK KURUL RAPORU

ÖN SÖZ

Klinik psikoloji alanında yüksek lisansımın tez sürecinde bilimsel yaklaşımı çerçevesinde bana yön göstermesi ve tezimin tamamlanma sürecine gelinceye kadar ki zaman içerisinde değerli önerileriyle yoluma ışık tutan hocam Doç.Dr.Elif MUTLU'ya bana göstermiş olduğu destek ve emekleri için çok teşekkür ederim. Saygıdeğer jüri üyelerimden Prof.Dr.Ahmet Ertan TEZCAN'a, enstitü bölüm başkanım Dr.Öğr.Üyesi Fatih BAL'a ve bir diğer jüri üyem Dr.Öğr.Üyesi Hasan SEZEROĞLU'na katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Örnekleme grubum için öngörülen koşulları sağlayabilmem için bana destek veren kurum müdürüm Mete SATIOĞLU'na ve bu süreçte yardımlarından dolayı kurum rehber öğretmeni Sermin KARTAL ve okul psikologu E.Bilge YAR ve Hilal GÜÇLÜSOY'a teşekkür ederim.

Liseden yüksek lisans öğrenim hayatıma kadarki süreç içinde hep yanımda olan psikolojik danışman H.Sıla OĞUZ'a, yüksek lisansım boyunca her adımda yanımda olan psikolog A.Betül BAŞ'a ve klinik psikolog Abdullah KAHRAMAN'a ayrıca tez sürecimde motivasyonumu düşürmemem için her zaman destek olan Özgün Deniz BAL'a teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca beni her zaman destekleyen, bana emek veren, hayatımın her anında bana sonsuz güvenen ve en önemlisi de sevgileriyle bana rehberlik eden, hayatımın en kıymetlileri babam Adil YILDIRIM'a, annem Hatice YILDIRIM'a ve teyzem Hülya ÇELİK'e sabır ve sevgileri için çok teşekkür ederim.

İstanbul

Haziran 2018

Didem Dilge YILDIRIM

GİRİŞ

Çocukların gelişim evreleri düşünülürken ergenlik dönemi, farkında olarak ya da farkında olunmadan kendi kimliğini arama, oluşturma, çocukluk döneminden yavaş yavaş kopma ve hatta kendi özelliklerini yeniden düzenlemeye çalıştıkları bir süreçtir.¹ Ergenin kendi becerilerini keşfedip geliştirmesi ve performansını sergilemesi özyeterliliğini anlama ve yorumlamasında etkin rol oynar. Bireyin kendine yönelik düşüncesi tüm yaşamı boyunca önemli noktalarda düzenleyici işlev görmesine karşın ergenlikte ayrıca önem kazanır.

Hem yakın çevrenin bireyden beklentileri hem kendisinin kendi performansına yönelik düşünceleri kişide anksiyete yaratabilir. Anksiyete yaşam boyunca her insanın hayatının bir noktasında zaman zaman ivme kazanabilir.² Ancak bilişsel işlevlerin gelişim göstermesi, bireyin bakış açısının değişmesiyle ergenlik dönemi öncesi ve ortasında anksiyete artış gösterir.³ Bu doğrultuda anksiyete sorunları, çocuk ve ergenlerin yaşamını önemli derecede etkiler.⁴ Anksiyete düşüncelerde yaşanabilir, davranışlarını etkileyebilir ve ya fiziksel olarak hissedilebilir.⁵ Bireyin hangi alanda olursa olsun özyeterlilik hissetmesi onu anksiyeteden koruma özelliği gösterir.

Aile içerisinde karşılaştıklarının, gelişim göstermekte olan ergenin kişiliğinin biçimlenmesinde büyük bir önemi bulunur.⁶ Ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, aile içerisindeki ortam çocukların kendilerinde herhangi bir konuda güven duyarak yeterlik hissetmesini etkiler. Ebeveynlerine karşı duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade eden, kendi yetenek ve becerisini gerçekleştirmesine fırsat tanınan çocuk anksiyeteyi daha az deneyimleyerek yeterlik hissini yaşar.⁷ Bütün bunlar doğrultusunda, bu çalışmada öz yeterliliğin anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumuyla ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Ergen grubuyla çalışmak ve araştırmanın konusunu daraltmak amacıyla 10-14 yaş arasıyla sınırlı tutularak irdelenmesi hedeflenmiştir.

¹Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2002, s. 377-378.

²Mark A. Reinecke vd., **Çocuklar ve Ergenlerle Bilişsel Terapi**, Çev. Yavuz Selim Altındal, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 257.

³Reinecke vd., a.g.e., s. 259.

⁴Ronald M. Rapee vd., **Kaygılı Çocuğa Yardım**, Çev. Rasim Baykaldı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 12.

⁵Rapee vd., a.g.e., s. 13.

⁶Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 287.

⁷Atılğan Erözkan, "Ergenlerde Kaygı Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2012, 12(1), 43-57, s. 45-46.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

10-14 yaş aralığında bulunan ergenlerin, yakın çevresi içerisinde olup bitenler konusunda etkili olabileceğini düşündüğü bir biçimde herhangi bir eylemi başlatması ve başlatmış olduğu bu eylemi sonuçlanıncaya değin sürdürebilmesi süreci kaygı düzeylerini artırabilmektedir. Yaşadıkları bu kaygı durumu hem çocukluk döneminde hem yetişkinlik döneminde görülen anksiyete ve diğer farklı psikolojik bozuklukların birçoğuna komorbidite durum olarak yaygın bir şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Ergenlerin kendilerine yönelik yeterlilik inancı, yaşadıkları anksiyete duyarlılıkları ve aileden algıladıkları ebeveyn tutumları ile de şekillenebilir düşüncesiyle yapılmış olan bu araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir;

"10-14 yaş ergenlerin özyeterlik düzeyiyle anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumu arasında ilişkisi var mıdır?"

1.1.1.Araştırmanın Alt Problemleri

- 1) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 2) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 3) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 4) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 5) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları kaçınıcı çocuk olduğuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

- 6) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları ilaç kullanmasını gerektirecek bedensel durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 7) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları tanımladıkları ebeveyn tutumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 8) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları ders başarısına göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 9) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları ebeveynlerinin birlikteliklerine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 10) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları annenin eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 11) Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları babanın eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- 12) Katılımcıların özyeterlik düzeyleri ile anksiyete duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 13) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin sosyal özyeterlik alt boyutu ile anksiyete duyarlılığı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 14) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin akademik özyeterlik alt boyutu ile anksiyete duyarlılığı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 15) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin duygusal özyeterlik alt boyutu ile anksiyete duyarlılığı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 16) Katılımcıların özyeterlik düzeyi ile ebeveyn tutumu ölçeğinin kabul/ilgi alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 17) Katılımcıların özyeterlik düzeyi ile ebeveyn tutumu ölçeğinin kontrol/denetleme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- 18) Katılımcıların özyeterlik düzeyi ile ebeveyn tutumu ölçeğinin psikolojik özerklik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 19) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin sosyal özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin kabul/ilgi boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 20) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin sosyal özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin kontrol/denetleme boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 21) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin sosyal özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin psikolojik özerklik boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 22) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin akademik özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin kabul/ilgi boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 23) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin akademik özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin kontrol/denetleme boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 24) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin akademik özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin psikolojik özerklik boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 25) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin duygusal özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin kabul/ilgi boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 26) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin duygusal özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin kontrol/denetleme boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 27) Katılımcıların özyeterlik ölçeğinin duygusal özyeterlik alt boyutu ile ebeveyn tutumları ölçeğinin psikolojik özerklik boyutu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 28) Katılımcıların kişisel bilgi formundaki demografik değişkenleri ile anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutum puanları özyeterlik puanını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan bu araştırmanın amacı ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki 10-14 yaş arasındaki ergenlerin kaygı ile ilgili duyularının nasıl sonuçlar doğuracağına dair inançlarını belirlemek amacıyla anksiyete duyarlılığı düzeyini ölçmek ve ebeveynlerinden algıladıkları anne baba tutumlarını belirleyerek özyeterlik düzeyleri arasında nasıl bir ilişki olduğunu incelemektir.

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuk ve ergenlerle yapılan çalışmalar incelendiğinde öz bildirimlerine dayalı bir çalışma yapmak, özyeterlik kavramının genellikle eğitim çalışmalarında karşımıza çıkması ve bu çalışmada psikoloji alanındaki kavramlarla arasındaki ilişkiyi incelemek çalışmanın değerini artırmaktadır. Literatürde özyeterlik, anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumu kavramlarını bir arada ve ergen örneklem grubunda inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumlarının özyeterlik düzeyiyle birlikte bakılması itibarıyla psikoloji literatürüne katkı sağlayacak ve özyeterlik düzeyi ile anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumu konularının derinleşmesine aralarındaki ilişkinin açığa çıkması noktasında fayda sağlayacaktır.

1.4.SAYILTILAR

Yapılan araştırmanın sayıltıları;

1. Araştırmada kullanılan Çocuklar için Öz-Yeterlik Ölçeği, Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi, Anne-Baba Tutum Ölçeği geçerli ve güvenilir araçlardır.
2. Örneklemi oluşturan gönüllü ergen katılımcıların evreni temsil ettiği ve ölçme araçlarını samimi olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5.SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma Ankara ilinde bulunan özel bir kurumda 5-6-7-8.sınıf düzeyindeki 10-14 yaş aralığındaki 400 ergen ile sınırlıdır.
2. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, örneklem grubuna dağıtılan ölçme araçlarına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.ÖZYETERLİK

Sosyal-bilişsel öğrenme (gözlem yaparak öğrenme) kuramının temellerinden biri olan özyeterlik kavramı birçok farklı alanın içerisinde yer edinmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikoloji, tıp, eğitim, işletme gibi birbirinden farklı birçok alanın içerisine alınmış ve birçok araştırmanın yapıldığı bir kavram olmuştur.

2.1.1.Özyeterlik Tanımı

Özyeterlik kavramını psikoloji alanında kullanan ilk isim Bandura'dır. Bandura psikoloji dünyasına kattığı bu kavramına ilk olarak 1977 yılında çıkardığı "Özyeterlik: Davranışsal Değişimin Birleşik Teorisine Doğru" makalesinde yer vermiştir. Bandura, öz yeterliğin, "bireyin faaliyet göstermesi ya da belirli bir davranışı sergilemesi konusunda sarf edeceği amaca ulaşma gücü ve çabasının miktarında etkili anahtar faktörlerden birinin tarafından özyeterlik inancı yani kişinin bireysel yeterliğine olan inancı olduğunu" belirtmiştir.⁸ Bandura'nın öne sürdüğü sosyal-bilişsel kurama göre, bireylerin yaptıkları seçim ve bir şeyi yaparken izlediği eylem şeklini o bireyin özyeterlik inançları etkilemektedir.⁹ Bandura, bir eylemi yaparken istenilen sonuçlar elde edebileceğine inanmadığı sürece o eylemi yapma güdüsünün az olacağını ifade ederek bireylerin yaşamlarında özyeterliğin önemini vurgulamıştır. Bandura'ya göre özyeterlik "kişinin, bir işi yapmak için ihtiyaç duyduğu yetenek ve kabiliyete sahip olduğuna dair inancı" şeklinde de ifade edilebilmektedir.¹⁰

Pajares ise, özyeterlik kavramını inanç olarak ele almış ve özyeterlik inancının, bireylerin stres ve kaygılarının oranlarını, negatif durumlar karşısında kendilerini ne kadar sürede toparlayabileceklerinin süresini, engeller karşısında direnme sürelerini, sarf edecekleri çaba miktarını, hedef ve seçimlerini ve bunların hareket tarzını nasıl etkileyeceğini ve sonuç olarak nihai başarılarını etkileyecek

⁸Albert Bandura, *Self-Efficacy: The Exercise of Control*, Macmillan, 1977, p. 36.

⁹Frank Pajares and Dale H. Schunk, Chapter in R. Riding & S. Rayner (Eds.), *Self-Beliefs and School Success: Self-Efficacy, Self-Concept, and School Achievement*, London, Ablex Publishing, Perception, 2001, 239-266, p. 241.

¹⁰Steven G. Rogelberg, *Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology*, Sage Publications, 2007, p. 705.

oldukça bir unsur şeklinde tanımlamıştır.¹¹ Ayrıca Pajares, özyeterlik kavramının kullanıldığı araştırmaların iki önemli alanda odaklandığını söylemiştir. İlk olarak çalışmalar bilim ve matematik alanlarında bireyin özyeterliğine olan inanç ve kariyer seçimiyle ilgili bağlantılara ışık tutmaya yöneliktir. Çalışma alanının yoğunlaştığı ikinci kısım ise psikolojik etkiler konularında yani akademik alanlardaki motivasyon ile olan bağlantıları keşfetmeye yönelik şekilde karşımıza çıkmaktadır.¹² Daha önce de bahsedildiği üzere, Bandura'ya göre özyeterlik, bir başarıyı elde etmek için gerekli olan eylemi gerçekleştirmeye gayret etme ve bunu organize etmeye ait kişinin kendi kapasitesiyle ilgili inançlarını ifade etmektedir.¹³ Belli bir performansı ortaya koyabilmek için, bireyin gerekli olduğunu düşündüğü etkinlikleri düzenleyerek başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi konusunda kendine yönelik algılarıdır.¹⁴ Özyeterlik kavramı, insanın seçim yapma ve yaptığı bu seçimlerini eyleme dönüştürme kapasitesi içerisinde rol oynamaktadır.¹⁵ Bakıldığı zaman, istenilen sonucu elde edebileceğine inanmanın o işi yapmak için güdülenme olması gereğini sonucunda özyeterlik önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyin bir işi yapabilmesi için ortaya konan mücadele gücünün, motivasyonunun ve karşılaşılan engellerde dayanıklılık hali gösterme süresinin uzunluğu yetkinlik inancına bağlı olmaktadır.¹⁶ İnsan davranışlarını etkileyen faktörlerden birinin özyeterlik olması, insanlar kendilerine güven duydukları konularda ve görevlerde yer almak isterken bunun tam tersi olarak kendilerine güven duymadıkları görevlerden uzak durmak eğilimindedirler şeklinde ifade edilmektedir. Kısacası özyeterlik bir davranışın tercih edilmesindeki önem sırasında etkilidir. İkinci olarak, anksiyete oluşturacak durumlara karşı ne kadar sabırlı olabildiğini ve buna ek olarak kişinin düşünce ve duygularını etkilemektedir.¹⁷ Özyeterlik inancının kişinin bir eylemi ya da etkinliği gerçekleştirmek için ne derece

¹¹ Frank Pajares, "Current Directions in Self-Efficacy Research", ed. M. Maehr, P.R. Pintrich, *Advances in Motivation and Achievement*, 1997, 10, 1-49, p. 3-4.

¹² Frank Pajares, "Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings", *Review of Educational Research*, 1996, 66 (4), 543-578, p. 545.

¹³ Julian Barling and Russell Beattie, "Self-Efficacy Beliefs and Sales Performance", *Journal of Organizational Behavior Management*, 1983, 5, 41-51, p. 42.

¹⁴ Albert Bandura, Self-Efficacy Mechanism in Human Agency, *American Psychologist*, 1982, 37(2), 122-147, p. 123.

¹⁵ Albert Bandura and Daniel Cervone, "Self-Evaluative and Self-Efficacy Mechanisms Governing The Motivational of Goal Systems", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1983, 45 (5), 1017-1028, p. 1018.

¹⁶ Albert Bandura, "Regulation of Cognitive Processes Through Perceived Self-Efficacy", *Developmental Psychology*, 1989, 25, 729-735, p. 731.

¹⁷ Rajesh Kumar and Rojhan Lal, "The Role of Self-Efficacy and Gender Difference Among The Adolescents", *Journal of The Indian Academy of Applied Psychology*, 2006, 249-354, p. 252-253.

çaba harcadığı ve karşılaştığı herhangi bir zorlantı durumunda bıkmadan devam etmesi konusundaki istikrarlı ve katılıktan uzak olmasını kapsadığı görülmektedir.

Bireyin kendisindeki yeteneklerini düşündüğünde buna yönelik algıladığı yetenekleriyle ilişkilidir.¹⁸ Bireyin becerileri göz önüne alınarak bu var olan becerileri doğrultusunda yapabildiklerini değerlendirmesinin sonucudur. Sahip olunan becerileri etkin bir biçimde kullanma ve etkin biçimde kullanırken yapabileceklerine ilişkin güven duymalarıdır.¹⁹

Özyeterlik, bireyin çeşitli durumlarla başedebilmesi, belli bir eylemi planlaması ve onu başarma kapasitesine dair yargısıdır.²⁰ Yapılan çalışmalarda özyeterliğin yüksek olma durumu gösterilmekte olan sebatla, çabayla ve esneklikle doğru orantı şeklinde bulunmaktadır.²¹

Sonuç beklentileri, benlik saygısı ve öz güven gibi kavramlarla yakın anlamlarda özyeterliğin kullanıldığı gözlemlense dahi bütün bu kavramlardan farklı bir anlam taşımakta ve ifade edilmektedir. Bireyin yeteneğine olan yargısını ifade etmektedir. Özyeterlik kavramıyla vurgulanmak istenen, bireyin ne yapabileceğini ilişkin kapasitesine olan içsel olarak inancıdır.

Özyeterlik verimli ve işe yarayacak bir şekilde düşünme, yapılan herhangi bir aktiviteye yönelik ne kadar çabalanacağı, karşılaşılan olumsuz durumlar ve zorluklara karşın sakinliğini koruyarak sebat etme, kendi içsel motivasyonunu sağlama, davranışlarında ve düşünce yapılarında bireyin nasıl kontrol sağlayacağı gibi insan yaşamında karşılaşılan birçok alanla ilişkili olduğu yönünde deneysel kanıtlarla desteklenmektedir. Bu yüzden özyeterlik kavramı bireylerin yaşamlarında tercih ettiklerinin önemli belirleyicileri arasında bulunmaktadır.²² Aynı yeteneklere sahip olan bireylerde bile özyeterlik farklı etkilere sahiptir. Kendisine inancı olmayanlar çevreleri tarafından birçok olanak sunulmasına rağmen kendilerinin yapabileceklerine olan inançları yetersiz yönünde olmaktadır.²³

Özyeterlik bireyin düşünceleri ve verdiği duygusal tepkileriyle etkileşim halindedir. Düşük düzeyde özyeterlik inancına sahip bir birey karşılaştığı konuyu

¹⁸ Pajares, 1997, a.g.e., p. 4.

¹⁹ Pajares and Schunk, a.g.e., 2001, p. 240-241.

²⁰ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2013, s. 239.

²¹ Pajares, 1996, a.g.e., p. 543.

²² Frank Pajares, "Self-Efficacy During Childhood and Adolescence. Implications for Teachers and Parents", in F. Pajares & T. Urdan (Eds.), *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, Vol. 5, pp. 339-367, Greenwich, CT: Information Age Publishing, 2005, p. 340.

²³ Robert Wood and Albert Bandura, "Social Cognitive Theory of Organizational Management", *The Academy of Management Review*, 1989, 14(3), 361-384, p. 365.

zihninde büyüme eğilimindedir ve o konunun gerçekte olduğu halinden daha fazla zor olduğuna dair inanca sahip bir tutum içinde olur. Bunun tam tersi yüksek özyeterlik düzeyine sahip bir birey ise karşılaştığı, onu zorlayıcı etkinliklere dahi sabırla yaklaşmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere bireylerin başarı seviyelerinde etkin bir rol oynayan yordayıcı olarak özyeterlik inançları karşımıza çıkmaktadır.²⁴ Bunların sonucunda özyeterliğin dışarıdan gözlemlenip algılanan bir beceri değil, bireyin kendi beceri doğrultusunda neler yapabilirim, başarabilirim düşüncesine verdiği cevap olarak bireyin içsel inancını kapsadığı görülmektedir. Bireyin yapabileceklerinin kapasitesine olan düşünceleridir. Bir sonucun elde edildiği davranışların gerçekleştirilmesinde bireyin kendisine duyduğu güveni ifade etmektedir.

Kişinin yetenekleri ve becerilerine olan algılarını değil şuanda sahip olduğu yetenek ve becerilerini kullanarak yapabileceği şeylere dair düşüncelerini, inançlarını ifade etmektedir.²⁵ Bandura'ya göre bireyin gösterdiği çabalamanın sonucundaki performansına dayanan özyeterlik bireyin strateji, stres yönetimi ve bilgisiyle ilgili kendine dair yargılarını içermektedir.²⁶

2.1.2.Özyeterliğin Kaynakları ve Özyeterliğin Gelişimi

Bireylerin kendi yeterlikleri hakkındaki inançları, kendilerine ait bilgilerinin durumu ile alakalıdır. Bireylerin özyeterlik inançları bazı kaynaklara dayanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre özyeterlik kavramını dört etken etkilemektedir. Bunlardan ilki performans başarıları ya da ustalık deneyimleri, ikincisi dolaylı deneyimler, üçüncüsü sözel ikna ve son olarak da psikolojik etkenler şeklinde ifade edilmektedir.²⁷

Performans başarılarının sonucunda bireylerin yaşadıkları doğrudan deneyimler özyeterliğin etkin kaynaklarından. Bireylerin sergiledikleri performansın sonucunda başarılı ya da başarısız olarak sonuçlanan deneyimleri kişisel yeterliği hakkında inanışlar oluşturur.²⁸ Özyeterliğin ilk kaynağı olarak performans başarı kavramında eğer bir kişi çevresi ve kendisi tarafından başarılı

²⁴ Pajares, 1996, a.g.e., p. 544.

²⁵ Jeniffer T. Gosselin and James E. Maddux, **Self-Efficacy**, Handbook of Self and Identity. Ed. Mark R. Leary and June Price Tangney, The Guilford Press, New York, 2003, p. 219.

²⁶ Barry J. Zimmerman, **Self-Efficacy and Educational Development**, in A. Bandura (Ed), Self-Efficacy in Changing Societies, Cambridge University Press, New York, 1995, p. 205.

²⁷ Albert Bandura, vd., "Cognitive Processes Mediating Behavioral Change", **Journal of Personality and Psychology**, 1977, 35 (3), 125-139, p. 126.

²⁸ Albert Bandura, **Self-Efficacy**, In V. S. Ramachaudran (Ed.), Encyclopedia of Human Behavior, Academic Press, New York, 1994, 4, 71-81, p. 72.

olarak adlandırılırsa ve yaptığıının sonuçları başarılı olarak nitelendirilirse bu durum özyeterliğini yükseltir ancak başarısız olarak nitelendirilenler ise özyeterlik inancını düşürür şeklinde ifade edilmektedir.²⁹ Bireylerin yaşadıkları başarı deneyimleri özyeterliğine olan inancını olumlu etkilemektedir tam tersi olarak başarısızlık deneyimleri ise olumsuz özyeterlik inancı geliştirmelerinde rol oynamaktadır.³⁰ Başarı deneyimleri bireyin özyeterliğinin oluşumunda yararlı bir etkiye sahiptir, başarısızlıklar yaşamak ise özyeterlik duygusuna zarar verebilmektedir. Bütün bunlara bakıldığında bireyin başarmak istediği görevleri sergilerken gösterdiği performans sonucunda bir başarı elde edildiği durumlarda kişide, yüksek düzeyde yeterlik inancı oluşmakta gösterdiği performansının sonucunda başarısızlık yaşadığında ise yeterlik inancı azalmaktadır.

Özyeterliğin belki de en önemli kaynağı ustalık deneyimi olarak da adlandırılabilen bireyin kendi yaşadığı tecrübelerdir. Çünkü bireyler kendi yeterliklerini tattıkları başarılar ve yenilgiler ile belirlemektedir. Kendi eyleminin etkilerini ölçen bireyler, kendilerini başarılı olarak yorumladığında özyeterliği yükselmekte, başarısız olarak yorumladığında özyeterliği düşmektedir.³¹ Bireylerin başarılı tecrübeler ile özyeterlik algılarında değişiklikler oluşması:³²

- Deneyimlerin akılda tutulmasına ve uygun an yakalandığında bu deneyimlerin yeniden oluşturulmasına,
- Geçici olarak başarıya ulaşma ya da ulaşmama durumlarına,
- Performans gösterilirken içinde bulunulan ortamın şartlarına,
- Dışardan alınan yardımların miktarına,
- Görevin zorluk derecesinin algılanmasına,
- Çabanın miktarına,
- Yeterlik kapasitesinin daha önceden anlaşılmasına bağlıdır.

²⁹ Pajares,1997, a.g.e., p. 4.

³⁰Ali Arslan, "İlköğretim Öğrencilerinin Özyeterlik İnancı Kaynaklarının Öğrenme ve Performansla İlgili Özyeterlik İnancını Yordama Gücü", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2012, 12(3), 1907-1920, s. 1908.

³¹Eli İsrail, Öz Düzenleme Eğitimi, Fen Başarısı ve Özyeterlik, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007, s. 34 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

³²Gülperi Uzun Pekmezci, Hemşirelerin Örgütsel Bağlılıkları İle Öz-Yeterlilik Algıları Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010, s. 26 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

Bireyler deneyimlediği başarı özyeterliliği artırmasına rağmen bu başarılar kolay elde edilebilen başarılar ise bireyler her zaman kolay elde edilen sonuçlar beklemeye başlar ve başarısızlık yaşantılarında cesaretlerini çabuk yitirirler. Çaba gösterilen performansların sonucunda elde edilmiş olan başarılarında, birey zorluklara karşı daha çabuk toparlanabilen özyeterlilik düşüncesi geliştirir. Belli bir düzeye getirilmeden önce deneyimlenen başarısızlık yaşantıları özyeterliliğe darbe vurmuş olur. İnsanlar başarıyı elde etmek için kendilerinin sahip oldukları yeterliğe inandıkları zaman sıkıntılar ve zorlukların daha kolay üstesinden gelirler.³³

Yeterliliğin ikinci bir etkeni ise dolaylı deneyimlerdir. Bir kişi, bir başka bireylerin çaba harcayarak elde ettiği başarıları gözlemledikçe daha sonra kendisinin de gerekli düzeyde çaba harcayarak başarılı olacağına dair bir inanç geliştirir.³⁴ Başarıyı gözlemledikçe birey kendisine dair zihninde algılarını değiştirir. Model alınan bireydeki dikkat çeken nokta, benzerliklerin fazlalığına dair algılamadır. Bireyin model aldığı bireyle ilgili kabul ettiği benzerlikler ne kadar fazla ise başarılı olacağına ya da tam tersi başarısız olacağına olan inancı da o yönde değişim göstermektedir.³⁵

Bireyler başkalarının tecrübelerinden etkilenerek kendi özyeterliliklerini değerlendirmeye gitmektedir. Bu nedenle model oluşturma ve başkalarını model alma, özyeterlilikte önemli yer tutmaktadır. Bireyler başkalarının tecrübelerini değerlendirirken, kendilerini o bireylerle karşılaştırmakta ve kendisini de tartmaktadır. Gözlemlediği deneyimden olumlu ve olumsuz yanları alan birey özyeterlilik açısından yüksek seviyelere ulaşabilmekte ve kendisinin de başarıya ulaşabileceğini düşünerek kendisini motive etmektedir.³⁶

Yeterliliğin bir diğer değişkeni olan sözel ikna, bireylerin başarı elde etmek için ikna olduklarında çaba gösterdiklerini ifade etmektedir. Olumlu şekilde verilen sözel telkinler bireyi cesaretlendirmektedir aynı zamanda bu sözel iknalar bireyin özyeterlilik inancını geliştirmektedir.³⁷ Birey işi yapabileceği konusundaki yeteneğine sahip olduğu yönündeki çevresinden aldığı söylemler doğrultusunda bir çaba gösterme eğilimi gösterir ve başarı elde etmek için zorlu denemeler yaparak yeterlilik

³³ Bandura, 1994, a.g.e., p. 72.

³⁴ Albert Bandura, "Swimming Against The Mainstream: The Early Years From Chilly Tributary to Transformative Mainstream", *Behavior Research and Therapy*, 2004, 42, 613-630, p. 622.

³⁵ Bandura, 1994, a.g.e., p.72.

³⁶ Yılmaz Akgündüz, Konaklama İşletmelerinde Otantik Liderlik ve Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkinin Analizi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2012, s. 42 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

³⁷ Pajares, 1997, a.g.e., p. 5.

duygusunu artırır. Bunlardan hareketle bireyin çevresinin cesaretlendirici, bireyi teşvik edici olması olumlu özyeterlik inancı geliştirmesinde rol oynamaktadır.

Ancak sözel ikna da bireyi ikna eden kişi ve ikna ettiği konudaki yeterliği oldukça önemlidir. Yeterli bilgiye sahip olmayan kişi özyeterlik üstünde olumsuz etki bırakabilmektedir.³⁸

Son olarak özyeterlikte bir diğer kaynak ise psikolojik durumlardır. Bireyin yaşadığı fizyolojik durumlar (uykusuzluk, kaygı, uyarılma, stres, somatik reaksiyonlar) özyeterliğini etkilemektedir. Bu yüzden bireyler düşünceleri ve yetenekleri konusunda kaygılandıkları zaman bu durum onların yeteneklerine olan algılarını olumsuz yönde etkileyerek stres ve ajitasyon yaşamalarını tetiklemektedir.³⁹

Bireyler yaşadıkları ağrı, acı, yorgunluk gibi sebeplerden dayanıklılık ve kuvvet gerektiren işleri yapamadıklarında kendilerini yetersiz hissederler ve hissettikleri bu fiziksel yetersizlik duygusal olarak bireyleri etkiler. Bu yüzden özyeterlik inancının sağlamlığı için bedensel bilgi kaynakları ile ilgili yanlış anlamaları düzeltmek, negatif duygusal durumları minimuma indirmek ve fiziksel durumu iyileştirmek gerekmektedir.⁴⁰ Bireyin fiziksel ve duygusal durumlarını kontrol altına alabilmesi özyeterlik açısından da önemli faktördür. Bu durumlara olumlu yaklaşımlar bireyin kendisindeki özyeterliğe olan inancını geliştirmektedir.

2.1.3.Yüksek ve Düşük Özyeterliğe Sahip Bireyler Arasındaki Farklar

Özyeterlik seviyesinin durumuna göre bireylerin davranışları, düşünceleri ve hissettikleri farklılık göstermektedir. Ancak özyeterliği düşük ve yüksek olan bireylerin birbirinden farklı bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir.⁴¹

Özyeterliği düşük olan bireyler

- Yeteneklerine güvenmezler. Hızlı bir şekilde strese girer ve var olan yeteneklerini de sergileyemezler.

³⁸ Hakan Baltacı, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yöneticilerin Bilgisayar Tutumları ile Öz Yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2008, s. 30, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

³⁹ Pajares, 1997, a.g.e., p. 5.

⁴⁰ Ayşen Ercan, Sessizleşen Örgütlerde Öz Yeterlilik Algısının Rolü: Alanya'daki Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2014, s. 36, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

⁴¹ Akgündüz, a.g.e., s. 46.

- Özyeterlik inançları başarısızlık sonucunda daha da düşer ve kendilerini yetersiz hissettikleri için başarısız olmaya devam ederler.
- Zorluklarla karşılaştıklarında hemen pes ederler.
- Başarısız olacaklarını düşündükleri için her şeyi kendilerine engel olarak görürler.
- Motive etme konusunda yetersizlerdir.
- Kendilerine güvenmedikleri ve kendilerini tanımadıkları için kolay görevler alır, zor görevler gördüklerinde kaçarlar.

Özyeterliği yüksek olan bireyler

- Başarısız olduklarında bu durumu kendilerine verilen eksik bilgiye ya da yetersiz çabalarına bağlar, kendilerini suçlamazlar.
- Başarısız olduklarında çabalarını yükselterek çabalamaya devam eder ve pes etmezler.
- Yeterlikleri zorlandığı zaman kaçmazlar ve durumu kendi yeteneklerine uyarlayarak başarmaya çalışırlar.
- Belirledikleri amaçlar her zaman yeteneklerini zorlayan cinsten olur ve amaçlarına ulaşmak için kararlılıklarını sürekli korurlar.
- Olaylar karşısında soğukkanlı davranarak hem duygusal zararları minimuma indirir hem de stresi azaltırlar.
- Olayları geniş bir açıdan inceleyerek, buldukları duruma pür dikkat adapte olurlar

Özetle; Yüksek özyeterliğe sahip olan bireyler kendilerini zorlayıcı görevlerden kaçınmazlar. Bu görevlerde başarılı olmayı bir gereklilik olarak görme eğilimi gösterirler. Gereklilik olarak gördükleri bu durumda ise önlerine koydukları hedeflere ulaşma konusunda istikrarlı davranırlar. Başarı gösteremedikleri durumlarda kendileri yüklenme yerine yetersiz gösterdikleri çabaya, eksik kalan bilgilere ve tamamlayabilecekleri yeteneklerine atıfta bulunurlar. Düşük özyeterlikteki bireyler ise düşük kararlılık gösterirler ve böylece zorluklarla karşılaştıklarında üstesinden gelmekten kaçınma davranışı gösterirler. Zorlandıkları durumlar

karşısında başarısızlıklarını kişisel yetersizlik olarak nitelendirirler ve böylece çaba göstermeyi azaltırlar ve vazgeçerler.⁴²

2.1.4.Özyeterlikle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Zimmerman ve arkadaşları (1992), akademik başarıda öz-motivasyon, özyeterlik inançları ve kişisel hedeflerin rolünü belirlemek için 56 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin motivasyonlarının özyeterliği doğrudan etkilediği ve akademik başarıya doğrudan etki ettiğini saptamışlardır. Ayrıca öğrencilerde kişisel hedeflerin belirlenmesinin de akademik motivasyon ve özyeterlik etkisi açısından oldukça önemli olduğunu saptamışlardır.⁴³

Bandura (1993), bilişsel gelişim ve biliş fonksiyonunda öz yeterliğin rolünü belirlemek için hazırladığı derleme çalışmasında, özyeterliğin etkisini bilişsel, motivasyonel, duyuşsal ve seleksiyon süreçleri ile gösterdiğini ve direkt olarak akademik başarıya etkisi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin kendi öğrenmelerini düzenleme ve akademik faaliyetleri denetleme konusundaki etkinliklere olan inançları, özelemleri, motivasyon düzeyi ve akademik başarının, özyeterlik inançlarından kaynaklandığını vurgulamış ve öğrenciler üzerinde direkt başarı etkisinin dışında genel olarak okulun başarısı üzerinde de özyeterliğin etkisi olduğunu belirtmiştir.⁴⁴

Haycock ve arkadaşları (1998), kolej öğrencilerinde ertelemeye özyeterlik ve anksiyetenin rolünü saptamak için 141 öğrenci üzerinde çalışmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda özyeterlik ve anksiyetenin birbirleri ile doğrudan ilişkili olduğunu ve bu iki değişkenin erteleme davranışında önemli bir belirleyiciyi teşkil ettiğini saptamışlardır.⁴⁵

Muris (2002), normal bir ergen örneğinde, özyeterlik, anksiyete bozuklukları ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, 596 ergen üzerinde yaptığı çalışmada düşük öz-yeterlik düzeylerinin genelde yüksek düzeyde sürekli anksiyete / nevroz, anksiyete bozuklukları belirtileri ve depresif belirtiler ile birlikte görüldüğünü saptamıştır. Ayrıca, özgül etki alanlarının özellikle belirli anksiyete bozuklukları üzerinde özyeterlik etkisini artırdığını belirtmiştir. Çalışmaya göre; sosyal özyeterlik, sosyal fobi, sosyal fobi ile ilişkili akademik öz yeterlilik, kaygı

⁴²Albert Bandura, "Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning", *Educational Psychologist*, 1993, 28 (2), 117-148, p.144-145.

⁴³Barry J. Zimmerman vd, "Self-Motivation for Academic Attainment: The Role of Self-Efficacy Beliefs and Personal Goal Setting", *American Educational Research Journal*, 1992, 29(3), 663-676.

⁴⁴Bandura, 1993, a.g.e., p. 117-148.

⁴⁵Laurel A. Haycock vd, "Procrastination in College Students: The Role of Self-Efficacy and Anxiety", *Journal of Counseling and Development*, 1998, 76 (3), 317-324.

ve panik birbirleri ile güçlü bir ilişki içindedir ve sürekli anksiyeteye neden olan özyeterlik düşüklüğü depresyon belirtilerinin oldukça küçük bir kısmını oluşturmaktadır.⁴⁶

Keskin ve Orgun (2006), “Öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile başa çıkma stratejilerinin incelenmesi” isimli çalışmalarında öğrencilerin başa çıkma stratejilerinin öz etkililik ve yeterlik seviyeleri ile ilişkisini belirlemek amacıyla, toplam 112 öğrenciye kişisel bilgi formu, “Başa Çıkma Stratejisi Ölçeği (BÇSÖ)”, “Öz Etkililik-Yeterlilik Ölçeği (ÖEYÖ)” uygulamışlardır. Korelasyon analizleri sonucunda, problem çözümü için öz etkililik-yeterlilik düzeyinin oldukça önemli olduğu ve bu düzeyin baş etme stratejilerinin kullanımı ile daha iyi uyuma yol açacağı saptanmıştır.⁴⁷

Karadağ ve arkadaşları (2011), “Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Öz Etkililik-Yeterlik Düzeyleri” isimli çalışmalarında, ebelik ve hemşirelik bölümünde eğitim gören 382 öğrenci üzerinde “Kişisel Bilgi formu ve Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ)” kullanmışlardır. Genel olarak sağlık yüksekokulu öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik seviyesini saptamak için yapılan bu karşılaştırmalı ve tanımlayıcı araştırmanın sonucunda, çalışmanın yapıldığı yüksekokuldaki tüm öğrencilerin öz etkililik-yeterlilik seviyesinin oldukça yüksek olduğunu, ancak genel olarak birinci sınıfta bulunanların diğer öğrencilere göre daha yüksek öz etkililik-yeterlik puanına sahip olduğu saptanmıştır.⁴⁸

Telef (2011), “Öz-Yeterlikleri Farklı Ergenlerin Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi” isimli doktora tezinde, ergenlerde öz yeterliliğin demografik değişkenlere göre değişip değişmediğini ve psikolojik semptomlar ile özyeterlik arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, 2008-2009 eğitim öğretim yılınca İzmir’de toplam 1250 öğrenci üzerinde “Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği”, “Kısa Semptom Envanteri” ve “Kişisel Bilgi Formu” uygulamış ve elde ettiği veriler üzerinde “T-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yöntemleri kullanılırken, parametrik olmayan analizlerde ise, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U Analizi yöntemleri” kullanmıştır. Yaptığı çalışmanın sonucunda, özyeterlik alt boyutlarından akademik özyeterlikte rehberlik servisinden yardım alıp almamaya, doğum sırasına, lisede seçtiği alana, okul başarısına,

⁴⁶ Peter Muris, “Relationships Between Self-Efficacy and Symptoms of Anxiety Disorders and Depression in A Normal Adolescent Sample”, *Personality and Individual Differences*, 2002, 32(2), 337-348.

⁴⁷ Gülseren Keskin ve Fatma Orgun, “Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlilik Düzeyleri ile Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2006,7(2), 92-99.

⁴⁸ Ezgi Karadağ vd., “Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Öz Etkililik-Yeterlik Düzeyleri”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2011, 4(1), 13-20.

çalışma odası sahibi olup olmadığına, babanın işine ya da çalışıp çalışmadığına, annenin eğitim seviyesine, ergenin kendi sınıf seviyesine, yaşına, eğitim aldığı kuruma ve cinsiyetine göre psikolojik semptomlarda anlamlı farklılıklar görülmüştür. Sosyal özyeterlikte ise rehberlik servisinden yardım alıp almamaya, hayatını geçirdiği yere, kardeş sayısına, doğum sırasına, lisede seçtiği alan, lisenin türüne, okul başarısına, çalışma odasına sahip olup olmamaya, babanın çalışıp çalışmamasına, babanın ve annenin eğitim seviyesine, yaşa ve cinsiyete bağlı anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Duygusal özyeterlikte ve genel özyeterlikte rehberlik servisinden yardım alıp almamaya, kardeş sayısına, doğum sırasına, anne ve babanın ayrı olup olmamasına, okul başarısına, çalışma odası varlığına, anne ve babanın eğitim seviyesine, sınıf düzeyine, yaşa ve eğitim kurumu ile cinsiyete göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Ayrıca çalışmanın sonucunda ergenlerin genel, duygusal, sosyal ve akademik özyeterlikleri ile düşmanlık, somatizasyon, olumsuz benlik algısı, depresyon ve anksiyete arasında olumsuz bir ilişki olduğu belirlenmiştir.⁴⁹

Taşdemir (2012), “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Matematik Öz-yeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Bitlis İli Örneği)” isimli çalışmasında “Matematiğe Karşı Öz-yeterlik Algısı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” nu Bitlis’de eğitimine devam eden 325 ortaöğretim son sınıf öğrencisine uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, özyeterlik puanının öğrencinin okul türü ve cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösterdiği ancak, ailenin genel ekonomik durumuna göre ve uzun süreli yaşadıkları yere göre anlamlı istatistiksel bir farklılık göstermediğini saptamıştır.⁵⁰

Sakarya (2013), “Ergenlerin ruhsal belirtileri ile duygusal özyeterlik düzeylerinin incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde İzmir’in Bornova, Buca ve Bergama ilçelerinde eğitimlerine devam eden 10 ve 11. Sınıf 300 öğrenci üzerinde “Kısa Semptom Envanteri (KSE), Duygusal Özyeterlik Ölçeği (DÖYÖ) ve Kişisel Bilgi formu” uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda ergenlerin duygusal özyeterlik düzeyleri ile ruhsal belirtileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca duygusal öz yeterliğin ergenlerde cinsiyete bağlı olarak değişebildiği ve duygusal öz yeterliğin ergenlerin üzgünlüğün başkaları tarafından algılanabilmesi, ve yaşamlarından memnun olmalarına göre değişebildiği saptanmıştır. Genel olarak ergenlerin ruhsal belirtilerine ait bu çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

⁴⁹Bülent Baki Telef, Öz-Yeterlikleri Farklı Ergenlerin Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

⁵⁰Cahit Taşdemir, “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Matematik Öz-Yeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Bitlis İli Örneği)”, **Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi**, 2012, 2(6), 39-50.

- “15 yaş grubundaki ergenlerin 16 yaş grubundaki ergenlere göre daha çok depresyon yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Anksiyete, olumsuz benlik ve somatizasyon gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşayan ergenlerin uzman yardımı aldıkları saptanmıştır”.
- “Anne tutumunu olumsuz algılayan ergenlerin anksiyete, depresyon, olumsuz benlik ve somatizasyon gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Baba tutumunu olumsuz algılayanların anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilete gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Babası herhangi bir işte çalışmayan ergenlerin anksiyete, depresyon ve somatizasyon gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Ergenlerin anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilete belirtileri cinsiyete göre incelendiğinde ise kızların depresyon oranlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.”
- “Hayatından daha az düzeyde memnuniyet duyan ergenlerin anksiyete, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik ve hostilete gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “İnsan tarafından genellikle sevilmediği düşüncesine sahip olan ergenlerin anksiyete, depresyon ve olumsuz benlik gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Kötü olayların sürekli kendi başına geldiğini düşünen ergenlerin anksiyete, depresyon ve hostilete gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Okul başarı düzeyi yükseldikçe olumsuz benlik algısının düştüğü saptanmıştır”.
- “Olumsuz benlik algısı yüksek olan ergenlerin daha çok rehber öğretmenlerden yardım aldıkları saptanmıştır”.

- “Sinirlilik duygusunu nadiren kontrol edebilen ergenlerin hostilete düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır”.⁵¹
- “Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin anksiyete, depresyon, olumsuz benlik ve somatizasyon gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Sürekli kendini hasta hisseden ergenlerin anksiyete, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik ve hostilete gibi ruhsal belirtileri daha fazla yaşadıkları saptanmıştır”.
- “Sürekli öfkeli olan ergenlerin hostilete düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır”.
- “Üzgün hali başkaları tarafından nadiren anlaşılabilen ergenlerin ise daha fazla depresyon yaşadığı saptanmıştır”.
- “Yaşamının çoğunu köy ve ilçede geçiren ergenlerin, ilde geçiren ergenlere göre hostilete düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır”.

Fieldman ve Kubota (2015), umut, özyeterlik, iyimserlik ve akademik başarının okul not ortalaması üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla 89 üniversite öğrencisi üzerinde “Umut Ölçeği, Alana Özel Umut Ölçeği (akademik alt ölçek), Genel Özyeterlilik Etkinlik Ölçeği, Akademik Özyeterlilik Etkisi Ölçeği, Yaşam Yönlendirme Testi” uygulamıştır. Yaptıkları çalışma sonucunda, akademik umut ve akademik özyeterlik gibi unsurların direkt olarak okul ortalamasına etki ettiğini ve umut, özyeterlik ve iyimserlik değişkenlerinin okul not ortalaması ve akademik başarı tahmininde öncül olarak kullanılabileceğini belirlemişlerdir.⁵²

Stajkovic ve arkadaşları (2018), büyük beş kişilik özelliklerinin akademik performans ve özyeterlik üzerindeki etkisi ve birbirleriyle ilişkilerini belirlemek için üç kavramsal model testi uygulamışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda öz yeterlilik ve akademik performans arasında doğrudan ve pozitif bir ilişki olduğunu ve bu ilişkide de büyük beş kişilik özelliğinin aracı rol oynadığını saptamışlardır.⁵³

⁵¹ Özge Sakarya, Ergenlerin Ruhsal Belirtileri ile Duygusal Özyeterlik Düzeylerinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2013, **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

⁵² David B. Feldman and Maximilian Kubota, “Hope, Self-Efficacy, Optimism and Academic Achievement: Distinguishing Constructs and Levels of Specificity in Predicting College Grade-Point Average”, **Learning and Individual Differences**, 2015, 37, 210-216.

⁵³ Alexander Stajkovic vd, “Test of Three Conceptual Models of Influence of The Big Five Personality Traits and Self-Efficacy on Academic Performance: A Meta-Analytic Path-Analysis”, **Personality and Individual Differences**, 2018, 120, 238-245.

2.2.ANKSİYETE

Anksiyete sözcüğünün ilk kullanımı Freud tarafından olmuştur. Freud bu kavramı psikoloji alanında kullanılmıştır. Freud, anksiyeteyi, “kaygı içgüdü ve dürtülerin neden olduğu gücün bastırılması sonucu meydana gelen bir durum” şeklinde ele almaktadır. Zaman içerisinde bu düşüncesi değişiklik göstermiş ve “benlik” kaygının odak noktası olacak bir şekilde ele alınarak, anksiyete bireyin kendilik algısının tehlikeli hissedilmesi şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁴

Anksiyete insanlar tarafından genellikle kaygı olarak ifade edilmekte ve bireylerde endişe ve sıkıntı şeklinde ve kötü bir felaket duyumsamış gibi etki bırakmaktadır. Bu kaygı durumu seviye olarak, bireydeki anksiyetenin azlık ve çokluk durumuna göre farklı şiddetlerde kendisini gösterebilmekte, yoğunluğuna bağlı olarak değişmektedir, hatta anksiyetesi oldukça ağır olan bireyler, içinde buldukları duruma yönelik kaygılarının kaybolması ve rahat hissetmeleri için her şeyi yapabileceklerini söylemektedir.⁵⁵

Anksiyete tanımında kaygı ifadesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle anksiyetenin anlaşılması için kaygının tanımlanması oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Kaygı genel olarak bir birey için tehlike anlamı taşıyan açıklanamaz ya da açıklanabilir herhangi bir anda kendini gösterebilen, belirsiz tehlike hissiyle saldırma ve gerginlik, huzursuzluk gibi bilişsel içeriklerle birlikte duygulara sebep olan ve kişinin kendisi tarafından tam manasıyla hoş algılanmayan bir duygu şeklinde ifade edilen bir histir. Kaygının özelliklerine bakıldığı zaman gerçekleşen durumların öznel hissesi, anlaşılması ve hissedilmesi, bireyin geleceğe dair endişe içeren beklentisi, acı veren ancak tam anlamıyla kötü olarak ifade edilemeyen bir duygulanım, bedensel olarak hissedilen gerginlik, panik olma ve ruhsal açıdan tedirginlik şeklinde ifade edilebilmektedir.⁵⁶

Anksiyete, kaygı kelimesi kullanılmadan yukarıda ifade edilenler doğrultusunda, kaygı özelliklerini taşıyan biçimlerde de tanımlanabilmektedir.

⁵⁴Vicdan Yücel, Genç Madde Bağımlılarında Kaygı Düzeyi ve Belirleyici Etmenler, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1998, s. 41, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁵⁵Gonca Karataş vd, “Anksiyete Bozukluklarında Gabapentin Tedavisi”, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 2003, 13, 37-42.

⁵⁶Raşit Tükel, *Anksiyete Bozuklukları*, Çizgi Tıp Yayınevi, Ankara, 2000, s. 137-138.

Her bireyin başından geçebilen, bireyin içsel ya da dışsal koşullardan kaynaklı tehlikeli olarak düşündüğü durumlarda bireyin uyumunu sağlamak için var olan bunaltı hali anksiyete olarak ifade edilmektedir.⁵⁷

Anksiyete bireyin kendi bedeninde sezdiği birtakım duyuların (terleme, tuvalete gitme isteği, kalp çarpıntısı, göğüste sıkışma hissi) birlikte bulunduğu ve tam manasıyla tarif edilmesi zor bir endişe durumudur.⁵⁸

Ayrıca anksiyete problemin neyden kaynaklı olduğunu bilmeden, bireyin hissettiği belirsiz korku durumu olarak tanımlanabilen anksiyete çocuklarda ve erişkin bireylerde birçok farklı şekillerde karşılaşılan sinirli olma hali, gerginlik, bireyin hoşuna gitmeyen emosyonel bir durumdur.⁵⁹

Anksiyete kendisini fiziksel, davranışsal, duygusal ve zihinsel semptomlar ile göstermektedir. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:⁶⁰ Fiziksel semptomlar; “uyku düzenindeki değişimler, halsizlik hissetme ve sıkça yorgun olma hali, nefes kontrolünü sağlayamama, hızlı hızlı nefes alma, kalp atışında hızlanma bedenen kasılma durumu, ellerde terleme, sindirim sisteminde problemler yaşama, baş ağrısı”, davranışsal semptomlar; “kontrolü çevreye atfetme, hafızayla ilgili güçlükler yaşama, ihtiyaç ve beklentileri düzenlemede bozukluk, başarı düzeyinde düşme, çalışmaya durumunda isteksizlik”, duygusal semptomlar; “çökkünlük hissi, şaşkınlık, kısıtlanılmış olma hissi, sıklıkla ağlama isteği, irritabilite halinin yaşamın büyük kısmında yer kaplaması, panik duygusu, yoğun kaygı hali” ve zihinsel semptomlar ise “kavramsal karmaşa durumu ve hatırlanmasında zorluklar yaşanması, odaklanma gerektiren durumlarda yoğunlaşamama, dikkat dağınıklığı, düşünce üstünde kontrolünü yitirme” gibi birçok şekilde bireyde kendini gösterebilmektedir.

Anksiyete yukarıda verilen semptomlardan bir ya da birkaçıyla ya da her biriyle kendisini gösterebilmektedir. Anksiyetenin nedeni bu semptomlardan birisi değildir. Bu semptomlar anksiyetenin göstergesidir. Anksiyöz yapıya çocuklukta genellikle yanlış eğitim ve uygulamaların neden olduğu öne sürülmektedir. Anksiyöz yapıya sahip annedeki anksiyete durumuyla çocuktaki anksiyetenin benzerlik gösterdiğini, çocuğa bir şekilde geçtiğini ve çocuğun çevresindeki bireyleri model

⁵⁷ Dan J. Stein and Eric Hollander, *Textbook of Anxiety Disorders*, The American Psychiatric Publishing, Washington DC, 200, p. 3.

⁵⁸ Hakan Türkçapar, “Anksiyete Bozukluğu ve Depresyonun Tanısal İlişkileri”, *Klinik Psikiyatri*, 2004, 7 (Ek-4), 12-16, s. 13.

⁵⁹ Yavuzer, a.g.e., 2017, s. 98.

⁶⁰ M. Orhan Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2001, s. 56

aldığını ve bu durumda da çocuğun kendisinde de anksiyetenin olduğu görülmektedir.⁶¹

Genellikle bir insanı anksiyeteye iten sebepler dörde ayrılmaktadır. Bunlar belirsiz durumlar, içsel çelişki hissi, sonucun olumsuz olacağına dair inancın olması, sosyal desteğin geri çekilmesi şeklindedir.⁶²

1. Belirsiz durumlar: Bireylerde anksiyeteye neden olan sebeplerden birisi olan belirsizlik, ileriye dönük bir beklenti durumunda ve geleceğin tahmin edilemez olduğu gerçeğinin kişide yoğunlaştığı durumlarda oldukça etkili olmakta ve kişide kaygı ile anksiyeteye neden olmaktadır.
2. İçsel çelişki hissi: Bir birey eğer kafasında inandığı ve kalbinde önemseydiği bir düşünce ile yapılan ya da kendi yaptığı davranış arasında iç çelişki yaşarsa kaygı durumunu yaşamaktadır.
3. Sonucun olumsuz olacağına dair inanç: Bir birey, herhangi bir durumun sonucunun kendisi için olumsuz olacağını düşündüğünde kaygıya kapılması muhtemeldir ve bu olay anksiyeteye neden olabilmektedir.
4. Sosyal desteğin geri çekilmesi: Bazı bireyler sosyal çevresini değiştirmemektedir. Uzun süre aynı çevrede kalmakta ve alıştıkları çevre ve düzen içerisinde desteklenerek sosyal çevresiyle etkileşim kurarak hayatlarını sürdürmektedir. Ancak bu durum değiştiğinde yeni duruma alışma süreci kaygıya ve dolayısıyla anksiyeteye neden olabilmektedir.

Yukarıda anksiyetenin nedenlerine bakıldığında bu durumların her birey tarafından yaşanabileceği görülebilmektedir. Bu durumları her yaşayan kişide anksiyete bozukluğu olduğu düşünülmemelidir. Olayların durumu ve kişinin yaşadığı kaygının yoğunluğu ile semptomları, onun anksiyete durumunu ortaya koymaktadır. Kişi yalnızca kaygılı olabileceği gibi, anksiyete duyarlılığı yaşayabilmekte ya da sürekli anksiyete durumu

⁶¹Tükel, a.g.e., s. 29.

⁶²Murat Yağmur, Migren Cerrahisine Başvuran Hastalarda Anksiyete, Depresyon, Yaşam Kalitesini Değerlendirme Çalışması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, 2017, s. 28 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

olabilmektedir.

Yukarıda anksiyetenin nedenlerine bakıldığında bu durumların her birey tarafından yaşanabileceği görülebilmektedir. Bu durumları her yaşayan kişide anksiyete bozukluğu olduğu düşünülmemelidir. Olayların durumu ve kişinin yaşadığı kaygının yoğunluğu ile semptomları, onun anksiyete durumunu ortaya koymaktadır. Kişi yalnızca kaygılı olabileceği gibi, anksiyete duyarlılığı yaşayabilmekte ya da sürekli anksiyete durumu olabilmektedir.

2.2.1. Anksiyete Duyarlılığı

Anksiyete duyarlılığı, anksiyete ile ilişkili olarak bireyin kalbinin ritimlerinde yükselme, bireyin bu durumu fark etmesi ve titreme şeklindeki hissettiklerinin uç ana alanda (psikolojik, sosyal ve fizyolojik) sorun ve sıkıntılara yol açacağına dair düşünceleri ifade etmektedir.⁶³ Bu kavramı ilk olarak kullanarak psikoloji literatürüne katanlar Reiss ve McNally olmuştur. Kaygı durumuyla bağlantılı bir şekilde kişinin hissettiği duyuların zarar verici sonuçlarla sonlanacağı düşüncesi ve bu vaziyetten aşırı derecede korku duymak olarak tanımlanmaktadır.⁶⁴

Reiss'in öne sürmüştüğü "korku beklentisi" modelinin yapı taşıdır. Korku beklentisi modelinde bireyler kendilerinin kaygı yaşama ihtimalinin olduğu her durumlardan uzak durma, kaçınma davranışı göstermektedir ve bireyin bu sergilediği kaçınma eyleminin temel kaynağı ikiye ayrılmaktadır. Bunlar bireyin yaşadığı anksiyeteye dair beklenti ve anksiyeteye olan duyarlılıktır. Anksiyete beklentisi, kişi korktuğu herhangi bir vaziyetle karşı karşıya kaldığı durumlarda ne olacağı yönündeki tahminleridir.⁶⁵ Anksiyete duyarlılığı kavramı ise, kişinin kaygı duyduğu durumlarda hissedeceği semptomların o kişiyi rahatsızlanmaya, hicap duymasına ya da daha fazla bunalıtı durumu yaşamasını ortaya çıkaracağı yönünde devamlılık gösteren temel bir korkudur.⁶⁶

Anksiyete duyarlılığı bireyin anksiyete yaşamaktan korkması, kaygılandıkça bireyin onu daha fazla bunalıtı hissetmeye, herhangi bir hastalığa sürükleyeceği

⁶³ Steven Taylor, "Anxiety Sensitivity: Theoretical Perspectives and Recent Findings", *Behaviour Research and Therapy*, 1995, 33, 243-258, p. 243.

⁶⁴ Atıl Mantar vd., "Anksiyete Duyarlılığı ve Psikiyatrik Bozukluklardaki Yeri", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2011, 22(3), 187-193, s. 188.

⁶⁵ H. Belgin Ayvaşık, "Kaygı Duyarlılığı İndeksi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 2000, 15(46), 43-57, s. 44.

⁶⁶ Steven Reiss, "Theoretical Perspectives on The Fear of Anxiety", *Clinical Psychology Review*, 1987, 7, 585-596, p. 591.

fikrinden kaynaklanır.⁶⁷ Bakıldığı zaman anksiyete hissinin olmasına bağlı olarak gelişen sezgilerden korku duyma durumu ve anksiyeteyi tolere edememe anksiyete duyarlılığı olarak ifade edilmektedir. Kişi anksiyete sezgisinin sonucunda oluşan bedensel olarak algıladığı somatik durumlardan, başkalarının bu durumu fark etmesinden ve anksiyete duyduğu andaki zihninden geçen düşüncelerden korkmaktadır.

Anksiyete duyarlılığı durumluk ve süreklilik anksiyete kavramlarıyla benzer olup olmadığı yapılan birçok araştırmada tartışılmaktadır. Bu kavramların birbirlerinden tamamen farklı olup olmadığı hala tartışılmakta olsa da sürekli anksiyete, strese neden olan uyaranlara korkuyla tepkiyi anlatmaktadır.⁶⁸ Süreklilik anksiyete durumu bireyin içinde yer aldığı koşulların tamamını genellikle tehdit edici olarak değerlendirmesini kapsamaktadır.⁶⁹ Durumluk anksiyetesi, bireyin kendisine özgün durumları tehlike arz edici şekilde algılamasının bir sonucunda verdiği duygusal reaksiyonu izah etmektedir.⁷⁰ Anksiyete duyarlılığı ise bu nokta da sürekli anksiyeteden farklılaşmaktadır çünkü anksiyete belirtilerinden korkmayı ifade etmektedir.⁷¹

Anksiyete duyarlılığı kavramı çerçevesinde yapılan çalışmalarda araştırmacılar yüksek ve düşük anksiyete duyarlılığı düzeyi olarak iki grupta katılımcılarını incelemektedirler. Anksiyete duyarlılığı düzeyi yüksek olan bireyler olaylarla ilişkili ortaya çıkan sezgilerini tehlikeli olarak yorumlama eğilimi gösterdikleri ve görece olağan sonuçlardan kaçma eğilimi içerisinde olduklarını, düşük düzeyde anksiyete duyarlılığı olan bireylerin ise duyumsadıkları belirtilerini hoş olmadığı ancak kendilerine de kötü sonuç vermeyeceği nitelikte olarak değerlendirmekte olduğunu gözlemlenmektedirler.⁷²

2.2.2. Anksiyete Duyarlılığını Etkileyen Faktörler

İnsan psikolojisinde konu ne olursa olsun hem genetik hem çevresel etmenlerden etkilenecek harmoni oluşturduğu bilinmektedir. Anksiyete duyarlılığında da bu faktörlerin etkisi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Stein ve arkadaşlarının

⁶⁷ Ayvaşık, a.g.e., s. 44.

⁶⁸ Christina D. Donnell and Richard J. McNally, "Anxiety Sensitivity and Panic Attacks in A Nonclinical Population", *Behaviour Research and Therapy*, 1990, 28(1), 83-85, p. 84-85.

⁶⁹ Savaş Yılmaz vd., "Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Ergenlerde Anksiyete ve Anksiyete Duyarlılığının Dissosiyatif Belirtiler Üzerine Etkileri", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2015, 22 (1), 29-36, s. 30.

⁷⁰ Yılmaz vd., a.g.e., s. 29.

⁷¹ Donnell and McNally, a.g.e., p. 84-85.

⁷² Nazlı Savaş, Panik Bozukluğunda Anksiyete Duyarlılığı ve Mizaç/Karakter Özelliklerinin Tedavi Sonucu Üzerine Etkisi, Tıp Fakültesi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2012, s. 20 (**Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi**).

1999 yılında yayımladığı ikiz araştırmanın neticesine göre soya çekimle yüksek düzeyde bir bağ olduğu sonuçları elde edilmiştir.⁷³

Taylor ve arkadaşları (2008), genetik faktörlerin kadınlarda anksiyete duyarlılığı arasında manidar bir ilişki olduğu ancak erkeklerde bu duruma dair delil olmadığı sonuçları elde edilmiştir.⁷⁴

Soya çekim çalışmalarına ek olarak çevresel etmenlerle de ilişkili olduğunu kanıtlayan araştırmalar mevcuttur. Bazı çalışmalar da ise anksiyete duyarlılığı ile cinsiyet arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu çalışmalar genel olarak cinsiyetler arasında anksiyete duyarlılığı arasında çok kesin farklılıklar sunmasa da, kadınların erkeklere oranla daha yüksek anksiyete duyarlılığı skoru gösterdiği bulgularını sunmaktadır. Bunun nedenini ise, erkeklerin kadınlara göre fiziksel olarak daha dayanıklı olması ve psikolojik ve sosyal faktörlere kadınlara göre daha olumlu tepki verdikleri olarak belirtmektedir.⁷⁵

Panik bozukluğunu anksiyete duyarlılığının etkilediğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Her ne kadar birbirleri ile ilişkileri çalışmalarla kesin şekilde ortaya koyulmasa da yapılan çalışmalar anksiyete duyarlılığının anksiyete bozukluğunun, panik bozukluk, panik atağın gelişmesinde önemli etkisi olduğunu belirtmektedir.⁷⁶

Bu çalışmalar ışığında anksiyete duyarlılığını etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamak mümkün gözükmektedir:

- Genetik
- Çevresel etmenler
- Cinsiyet
- Panik Bozukluğu

⁷³Murray B. Stein vd., "Heritability of Anxiety Sensitivity: A Twin Study", *Am J Psychiatry*, 1999, 156 (2), 246-251, p. 249.

⁷⁴Steven Taylor vd., "Etiology of The Dimensions of Anxiety Sensitivity: A Behavioral-Genetic Analysis", *Journal of Anxiety Disorders*, 2008, 22, 899-914, p. 909.

⁷⁵Sherry H., vd., "Gender Differences in Dimensions of Anxiety Sensitivity", *Journal of Anxiety Disorders*, 1997, 11, 179-200.

⁷⁶Steven Reiss, "Expectancy Model of Fear, Anxiety, and Panic", *Clinical Psychology Review*, 1991, 11, 141-153; **akratan S. Şafak Çakmak**, Psychometric Properties of Anxiety Sensitivity Index-Revised and The Relationship with Drinking Motives and Alcohol Use in Turkish University Students and Patients, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2006, p. 8. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

2.2.3.Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozuklukları ve Anksiyete Duyarlılığı

Anksiyete bozuklukları ve anksiyete duyarlılığına yatkınlık yetişkin bireylerde görüldüğü gibi çocuk ve ergenlerde de görülmektedir.

Çocuklarda ve ergenlerde anksiyete bozuklukları ve yüksek anksiyete duyarlılığı en sık karşılaşılan durumlar arasına girmekte ve %15-20 oranında görülmektedir. Anksiyete bozuklukları çocuklarda önemli morbidite ve mortalite sebebi olarak ele alınmaktadır. Çocuklarda yaygın anksiyete bozukluğu ile komorbid durumlarda olduğunda en zor ve olumsuz sonuçların alındığı durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bozukluklar çocuklarda;

- Kişilerarası ilişkilerin bozulmasına
- Sağlık gibi genel fonksiyonlarda belirgin azalmaya,
- Akademik başarıda düşüşe,
- Hayatın ergenlik ve çocukluktan sonraki dönemlerinde intihar teşebbüslerinin de bulunduğu, madde kullanımı, depresyon ve anksiyete bozukluklarına eşlik eden başka psikiyatrik hastalıklara sebep olabilmektedir.⁷⁷

Çocuklarda anksiyete bozuklukları ve anksiyete duyarlılığına yatkınlık çoğunlukla teşhis edilememekte ve dolayısıyla tedavi edilememektedir. Çünkü çocuklar genellikle bir sorunları olduğunda danışmanlar ile görüşürseler dahi, depresyon ya da anksiyetelerini belirtecek bilgileri vermekte rahat hissetmemektedir. Burada ailelerin psikolojik sorunların belirlenmesinde önemli yöntem ve yardımcı tanılara ait eğitim alması gerekliliği ve psikiyatristlerin ruhsal hastalıkları erken belirleme becerilerinin gelişmişliği ön plana çıkmaktadır.⁷⁸ Çocuklarda anksiyete bozukluklarının ve anksiyete duyarlılığının klinik özellikleri genellikle şu şekildedir: Fizyolojik olarak hissedilen yorgun olma durumu, kasların gergin olması, unutkanlık, nefes alıp verirken zorlanma, çarpıntı hissi, terleme, titreme, baş dönmesi ve sıklıkla idrarının olduğunu hissetme şeklindedir. Bilişsel olarak “aklımı kaybedeceğim”, “kontrolümü kaybedeceğim”, “utanılacak duruma düşeceğim” gibi bir takım düşüncelerin zihinde var olması. Davranışsal belirtileri ise

⁷⁷ Devrim Akdemir, Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozuklukları, Hacettepe Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.D. Ders Notları, <http://millipediatri.org.tr/Uploads/EditorImages/files/59-devrim-akdemir.pdf>, s.6-9 (Erişim Tarihi: 05.02.2018).

⁷⁸ Tina In-Albon, vd, “Vigilance and Avoidance of Threat in The Eye Movements of Children with Separation Anxiety Disorder”, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2010, 38(2), 225-235.

bağırma, öfke nöbeti, ağlama krizleri, kaçınma ve kompulsif davranışları kapsamaktadır.⁷⁹

2.2.3.1.Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozukluklarında Komorbidite

Anksiyete bozukluğu gibi psikiyatrik bozukluklar genellikle diğer rahatsızlıklarla birlikte görülebilmektedir. “Genel olarak birbirinden tamamen ayrı ya da örtüşen etyolojilere sahip olan iki yahut daha fazla sayıda farklı bozukluğun eş zamanlı bir arada bulunması komorbidite olarak tanımlanmaktadır”.⁸⁰

Anksiyete bozukluklarına genellikle yaşam boyu komorbiditeler söz konusudur ve bu oranın %81'e kadar çıktığı görülmektedir. Panik bozukluk ve majör depresyon anksiyeteye en çok eşlik eden iki tanıdır. Hatta komorbid durumu nedeniyle genellikle panik bozukluk ve majör depresyon ön planda ve anksiyete bozuklukları teşhis edilememektedir. Yapılan araştırmalar göz önüne alındığında görülen durum genellikle yetişkinlere yönelik çalışmaların olduğudur. Ancak anksiyete bozukluklarının erken yaşta başlaması ve çocuk ve ergenlerde görülmesi genellikle eğitim hayatı, kariyer planlaması ve sosyal işlevsellik gibi alanları etkilemektedir. Bu nedenle de çocukluk ve ergenlik döneminde olmasa dahi, ilerleyen yıllarda komorbid rahatsızlıklarda bir artış görülmekte ve bu durum çocukluktan itibaren erişkinliğe kadar ki süreç boyunca devam ettiği için tedavisi ve başa çıkılması çok daha zor olabilmektedir.⁸¹

Yapılan çalışmalar çocuk ve ergenlerde anksiyete bozukluklarının özellikle majör depresyon ile komorbidite gösterdiğini saptamıştır. Her iki tanı kriterlerini karşılayıp alınan tanıya göre diğerinin eşlik ettiği, anksiyete bozukluğu tanı alanlara depresyon komorbid, depresyon tanısı alan çocuk ve ergenler de anksiyete bozukluğu tanısı komorbid durumdadır. Ayrıca dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu da eş tanılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸² Bunlara ek olarak çok çalışma olmamasına karşın, çocuk ve ergenlerde görülen anksiyete

⁷⁹Akdemir, a.g.e., s.16-17.

⁸⁰Cahide Uçar Altınay, Şizofren Hastalarda Alkol Madde Kullanım Bozukluğu Komorbiditesi ve Komorbiditenin Hastalık Gidişine Etkileri, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 1. Psikiyatri Birimi, İstanbul,2005, s. 11 (**Tıpta Uzmanlık Tezi**).

⁸¹Barış Önen Ünsalver ve İbrahim Balcıoğlu, “Yaygın Anksiyete Bozukluğu: Epidemiyoloji, Prognoz ve Farmakolojik Olmayan Tedaviler”, **Cerrahpaşa Tıp Dergisi**, 2006, 37, 115-120, s. 117.

⁸²Şahbal Araş vd., “Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Hastalarda Belirtiler, Tanılar ve Tanıya Yönelik İncelemeler”, **Klinik Psikiyatri**, 2007, 10, 28-37, s. 36.

bozukluklarının bulimiya ve anoreksiya nevroza gibi yeme bozukluklarını tanısına komorbidite gösterdiği çalışmalarda bulunmaktadır.⁸³

2.2.4. Anksiyete Duyarlılığıyla İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Asmundson ve Taylor (1996), anksiyete duyarlılığının ağrı bağlantılı korku ve kaçınma üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 14 yüksek, 56 düşük ağrı bağlantılı korku ve kaçınma belirtisi gösteren anksiyete duyarlılığı hastası üzerinde ölçümler yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda anksiyete duyarlılığının ağrı bağlantılı korku ve kaçınmaya neden olduğu, bireylerin anksiyete duyarlılığı nedeniyle çektikleri acılardan korktuğu ve kaçındığı ve anksiyete duyarlılığının bu korku ve kaçınmada önemli etkisi olduğunu belirlemişlerdir.⁸⁴

Weems ve arkadaşları (1998), anksiyeteden şikayet eden çocuk ve ergenlerde anksiyete duyarlılığı ve korku arasındaki ilişkiyi belirlemek için, anksiyete şikayeti ile başvuran 280 çocuk üzerinde “Çocukluk Çağı Kaygısı Duyarlılığı İndeksi” uygulamışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda korku ve anksiyete duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Bu anlamlı ilişkinin anksiyetenin konsantrasyon, fizyolojik kaygı ve endişe gibi diğer yönlerinden direkt etkilendiği ve anksiyetesi olan çocuk ve ergenlerde depresyon ve anksiyete duyarlılığı görülebileceğini de belirtmişlerdir.⁸⁵

Brown ve arkadaşları (2001), anksiyete duyarlılığı ile, geçmiş majör depresif bozukluğu olan sigara kullanan örneklem üzerinde sigaraya başlama ve bırakma ilişkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada, anksiyete duyarlılığının sigara içimi ile bir ilişkisi olduğu ve anksiyete duyarlılığının negatif etkilerinin sigara içimi ile giderilmeye çalışıldığını saptamıştır. Ayrıca bırakma gününden sonra anksiyete duyarlılığı olan bireylerde 7 gün içerisinde yeniden sigaraya yönelme davranışı da saptanmıştır. Sonuçlar, özellikle yüksek anksiyete bozukluğu olan bireylerin olumsuz durumları tolere etmek için sık sık sigara içtiğini, özellikle erken bırakma belirtileri ile

⁸³ Walter H. Kaye vd., “Comorbidity of Anxiety Disorders with Anorexia and Bulimia Nervosa”, *American Journal of Psychiatry*, 2004, 161(12), 2215-2221.

⁸⁴ Gordon J. Asmundson and G. Ron Norton, “Anxiety Sensitivity in Patients with Physically Unexplained Chronic Back Pain: A Preliminary Report”, *Behaviour Research and Therapy*, 1995, 33(7), 771-777.

⁸⁵ Carl F. Weems, vd., “Testing The Utility of The Anxiety Sensitivity Construct in Children and Adolescents Referred for Anxiety Disorders”, *Journal of Clinical Child Psychology*, 1998, 27(1), 69-77.

anksiyete duyarlılığı belirtileri birleştigi için bırakmaya çalışanların ilk dönemlerde çok zorlandığını göstermektedir.⁸⁶

Comeau ve arkadaşları (2001), sürekli anksiyete ve anksiyete duyarlılığı ile ergenlerin alkol, sigara ve esrar kullanıma motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla 508 ergen üzerinde “Çocuklar için Sürekli Anksiyete Envanteri” ve “Çocukluk Döneminde Anksiyete Duyarlılığı İndeksi (CASI)” uygulamışlardır. Yüksek sürekli anksiyete ve düşük anksiyete duyarlılığının alkol kullanımını artırdığını, yüksek anksiyete duyarlılığı ile ise, alkol ve esrar kullanımında tetiklendiği belirlenmiştir.⁸⁷

Wagner (2001), madde bağımlılığı ve risk alma ile anksiyete duyarlılığıyla ilişkili davranış özelliklerini incelemiştir. Toplam 155 öğrenci üzerinde “Sensation Seeking Scale, Anxiety Sensitivity Index, Heiby Self-Reinforcement Questionnaire” ve “Substance Abuse Attitude Survey” ölçme araçlarını uyguladığı araştırmanın sonucunda özellikle anksiyete duyarlılığının madde bağımlılığının belirleyicisi olduğunu saptamıştır. Ayrıca anksiyete duyarlılığının madde kullanımı ile olumsuz bir korelasyon oluşturmasına rağmen, risk alma ile pozitif bir bağlantısı olduğunu da belirlemiştir.⁸⁸

Martin ve arkadaşları (2007), kronik ağrıları olan çocuk ve ergenlerde anksiyete duyarlılığı, ağrı korkusu ve ağrıya bağlı engelliliği araştırmışlardır. Bu amaçla 8-17 yaş grubundaki 21 çocuğa “Çocukluk Çağı Kaygısı Duyarlılık İndeksi, Ağrı Kaygı Semptomları Ölçeği, İşlevsel Engellilik Envanteri, Çocuklar İçin Çok Boyutlu Anksiyete Ölçeği ve Reynolds Çocuk veya Ergen Depresyon Ölçeği” uygulamışlardır. Çalışmanın bulguları ile anksiyete duyarlılığının yüksek olduğu çocuklarda ağrı korkusunun daha yüksek olduğunu ve bunun da ağrının engellenmesiyle ilişkili olduğunu saptamışlardır. Ayrıca sonuçlar ile anksiyete duyarlılığının ve ağrı korkusunun, çocuklarda kronik ağrı ve ağrıya bağlı engelliliği oluşturan süreçlerde önemli ve farklı rol oynayabileceğini ortaya koymuşlardır.⁸⁹

⁸⁶Richard A. Brown vd., “Anxiety Sensitivity: Relationship to Negative Affect Smoking and Smoking Cessation in Smokers with Past Major Depressive Disorder”, *Addictive Behaviors*, 2001, 26(6), 887-899.

⁸⁷Nancy Comeau vd., “The Relations of Trait Anxiety, Anxiety Sensitivity and Sensation Seeking to Adolescents' Motivations for Alcohol, Cigarette, and Marijuana use”, *Addictive Behaviors*, 2001, 26(6), 803-825.

⁸⁸Mervyn K. Wagner, “Behavioral Characteristics Related to Substance Abuse and Risk-Taking, Sensation-Seeking, Anxiety Sensitivity, and Self Rein for Cement”, *Addictive Behaviors*, 2001, 26(1), 115-120.

⁸⁹Andrea L. Martin vd., “Anxiety Sensitivity, Fear of Pain and Pain-Related Disability in Children and Adolescents with Chronic Pain”, *Pain Research and Management*, 2007, 12(4), 267-272.

McLaughlin, Stewart ve Taylor (2007), yaptıkları bir çalışmada; çocuk örnekleminde anksiyete duyarlılığı ve diğer anksiyete bozukluklarıyla olan ilişkiyi göstermek için 7-15 yaşlardaki 349 çocuk örneklemin dahil edildiği grup üzerinde OKB tanısı için anksiyete duyarlılığının risk faktörü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca bu çalışmada anksiyete duyarlılığının alt boyutlarından fiziksel kaygılar ve psikolojik kaygılarla OKB düzeyi arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu tespitinde bulunmuşlardır.⁹⁰

Rabian ve arkadaşları (2010), anksiyete bozukluğu tanısı koyulan çocuklardaki anksiyete duyarlılığını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada 201 çocuk ve ebeveynini dahil etmiş olduğu örneklem üzerinde ölçümler yapmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda anksiyete bozukluğu olan çocuklar ile anksiyete bozukluğu olmayan çocuklar arasında anksiyete duyarlılığı ile ilgili belirli bir patern olmadığı ve anksiyete duyarlılığının anksiyete bozukluğu belirtisi olarak değerlendirilemeyeceğini ortaya koymuşlardır. Ancak çalışmalarının kesin bir bulguya varmadığını, daha çok çalışma gerekliliğini de belirtmişlerdir.⁹¹

Mantar ve arkadaşları (2011), “Anksiyete Duyarlılığı ve Psikiyatrik Bozukluklardaki Yeri” isimli derlemelerinde, anksiyete duyarlılığının anksiyete bozuklarının yanı sıra oldukça yüksek oranlarda görülebildiğini ve anksiyete duyarlılığının gelecekte olası panik atak ihtimalini artırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca depresyonun da anksiyete duyarlılığı ile yakından ilişkili olduğunu belirttikleri çalışmada, anksiyete duyarlılığı semptomları ile başa çıkmak için alkol kullanımı ile ilgili kanıtların mevcut olduğu ancak daha fazla araştırma yapılması gerektiğini de vurgulamışlardır.⁹²

Seçer (2014), “Ergenlerde Obsesif Kompulsif Bozukluk ile Anksiyete Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi” isimli çalışmasında, 542 öğrenci üzerinde “Obsesif Kompulsif Bozukluk Ölçeği Çocuk Formu ve Anksiyete Duyarlık Ölçeği” kullanmış, yaptığı çalışmanın sonucunda obsesif kompulsif bozukluk ile anksiyete duyarlılığı üzerinde anlamlı bir ilişki olduğunu, anksiyete duyarlılığının obsesif kompulsif bozukluğun yordayıcısı olarak kullanılabileceğini ve özellikle düzen, temizlik, istifçilik, etkisizleştirme, obsesyon,

⁹⁰Elizabeth N. McLaughlin vd., “Childhood Anxiety Sensitivity Index Factors Predict Unique Variance in DSM-IV Anxiety Disorder Symptoms”, *Cognitive Behaviour Therapy*, 2007, 36(4), 210-219.

⁹¹Brian Rabian vd., “Anxiety Sensitivity Among Anxious Children”, *Journal of Clinical Child Psychology*, 1993, 22(4), 441-446.

⁹²Atıl Mantar vd., “Anksiyete Duyarlılığı ve Psikiyatrik Bozukluklardaki Yeri”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2011, 22, 187-93.

şüphe ve kontrol gibi obsesif kompulsif bozukluk alt boyutları üstünde ankiyete duyarlılığının doğrudan etkisi olduğunu saptamıştır.⁹³

Ekemen (2015), “Anksiyete bozukluğu olan çocuklarda anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı” isimli yüksek lisans tezinde 9-11 yaş 60 çocuk üzerinde “Demografik Bilgi Formu, Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği, Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği ve Piers Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” uygulamıştır. Yaptığı çalışma sonucunda “annede rapor edilen ruhsal bir rahatsızlığın varlığı ve yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik değişkenlerinden hareketle çocukların anksiyete duyarlılığının yordandığı”nı saptamıştır.⁹⁴

Eroğlu (2017), “Sağlıklı bireylerde Alkol madde kullanımı ile anksiyete duyarlılığı ve stresle başa çıkma arasındaki ilişki”yi ele aldığı yüksek lisans tezinde herhangi bir bağımlılık tanısı bulunmayan sağlıklı 17 yaş ve üzeri toplam 114 kişi üzerinde “Madde Kötüye Kullanım Ölçeği, Michigan Alkolizm Kötüye Kullanım Tarama Testi, Anksiyete Duyarlılığı İndeksi-3 ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği” uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda madde kullanımı ile anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişkinin kullanılan maddeye göre farklılık gösterdiğini saptamıştır.⁹⁵

2.2.5.Özyeterlik ve Anksiyete Duyarlılığı Arasındaki İlişki

Yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmalar incelendiğinde ergenlerin öz yeterliği ile anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişkiyi temel alan çalışmalar görülmemektedir. Bu nedenle, yapılmış olan bu çalışmanın özyeterlik ve anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişkiyi incelemesi konusunda literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

2.3.EBEVEYN TUTUMU

Çevrenin etkileşimiyle oluşan tutum, doğrudan doğruya gözlenememesine rağmen bireyin davranışlarında kendini göstermektedir. Psikoloji literatüründe sosyal psikolojinin esas teması olarak karşımıza çıkan tutum kavramı bu çalışmada

⁹³İsmail Seçer, “Ergenlerde Obsesif Kompulsif Bozukluk ile Anksiyete Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi”, *Eğitim ve Bilim*, 2014, 39(176), 369-382.

⁹⁴Pelin Ekemen, Anksiyete Bozukluğu Olan Çocuklarda Anksiyete Duyarlılığı, Bağlanma, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Benlik Kavramı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gediz Üniversitesi, İzmir, 2015 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁹⁵Döndü Ezgi Eroğlu, Sağlıklı Bireylerde Alkol Madde Kullanımı ile Anksiyete Duyarlılığı ve Stresle Başa Çıkma Arasındaki İlişki, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, 2017 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiyi baz alarak incelenmiştir. Bu doğrultuda tutum bireyin kişisel dünyasının birtakım yönlerini ifade etmektedir.⁹⁶ Ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışları, sergiledikleri tavırlar ve kullandıkları yöntemler ebeveynlerin tutumudur.

2.3.1.Ebeveyn Tutumu Çeşitleri

Ebeveynlerin çocuklarıyla gerçekleştirdikleri etkileşimleri, onlara olan tavır ve davranışları çocuklarının aile içerisindeki edindikleri konumlarını belirler. Çocukların öğrendikleri kavramların, tercihlerinin etkilendiği yapı aile ortamıdır. Ebeveynlerin bilerek ya da bilmeyerek gösterdikleri tutumların biçimleri çocuklarının toplumsal gelişimini ve kişiliğinin farklı biçimler kazanmasında etkilidir.Farklı bir şekilde ifade edilecek olursa, çocukların ebeveynleriyle karşılıklı etkileşimleri hem aile içindeki bireylerle hem çevresindeki diğer bireylerle hem de hayata dair bakış açısında etkili olmaktadır.⁹⁷

Anne-babalar çocuklarının şuan ve ileri ki yaşamlarını kapsayan birtakım düşüncelere sahiptir ve bu düşünceleri hayatlarına uygulamak adına bazı açık ve gizli yollarla girişimde bulunmaktadırlar. Ebeveynler çocuklarına kendi değer sistemlerini, kültürel özelliklerini, belli başlı alışkanlıklarını onların kişilik örüntüsüne eklemek isteyerek hareket ederler. Bunu başarabilmek için ceza verme, davranışı pekiştirme ya da çocuklarına model olmayı denemeyi seçmektedirler. Uyguladıkları bu farklı yollar birbirinden farklı ebeveyn tutumlarının oluşmasına yol açmaktadır.⁹⁸ Kimi ebeveynler bir diğer ebeveynlere göre daha katı, bazı ebeveynler karar mercii olurken bazıları karar verme sürecinde çocuğu da dahil eden, kimisi kurallar koyarken kimisi kural koymadan bir birey yetiştirmeye çalışmaktadır. Bunların hepsi ebeveyn tutumlarındaki farklılıkların olduğunu göstermektedir.

Psikolojide tutumların oluşumları üzerine çok sayıda birbirinden farklı kuram mevcuttur. Bunlardan ilki Freud'un kişilik gelişimini ele aldığı kuramdır. Freud kişiliğin oluşması sürecinde yaşamın ilk 5 yılını önemle vurgulamaktadır. Onun kuramına göre çocuğun itimatının temellerinin olduğu temel güven dönemi olan oral dönem, otonominin denendiği dönem anal dönem, cinsel açıdan kimlik kazanımının gerçekleştiği dönem fallik dönem, girişimcilik dönemi olan latent dönem ve üretken olmayı vurguladığı dönem genital dönemden oluşmaktadır. Bu

⁹⁶İcek Ajzen and Martin Fishbein, "Attitude-Behavior Relations: A Theoretical Analysis and Review of Empirical Research", *Psychological Bulletin*, 1977, 85 (5), 888-918, p. 889.

⁹⁷Yavuzer, 2017, a.g.e., s. 132-135.

⁹⁸Paul Henry Mussen vd., *Child Development and Personality*, New York, 1969; aktaran Evren Karabulut Demir, Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2007, s. 14, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

dönemlerin her biri çocukta normal dışı davranımların oluşmaması için ebeveyn çocuk etkileşimine dayalı, başarıyla atlatılması gereken dönemlerdir.⁹⁹ Bir diğer kuramcı ise Erikson'dur. Erikson, bireyin kişiliğinin gelişim sürecini iki ucu bulunan evrelere ayırarak yani temel güvene-güvensizlik, özerkliğe-utanç, girişkenliğe-suçluluk, başarıya-aşağılık duygusu, kimlik edinimine-kimlik karmaşası, yakınlığa-yalıtılmışlık, üretkenliğe-kısırlık ve son olarak da ego bütünleşmesine-umutsuzluk evreleri olarak 8 evreye göre şekillendiğini ve bu evrelerin birbirlerini holistik bir şekilde tamamladığını, her birinin bir buhran evresi olduğunu ve bu buhranlı evrelerin sağlıklı atlatılarak sağlıklı bir kişilik yapısının oluştuğunu söylemektedir. Erikson, bu evreler arasından ergenlik dönemine kadar ki süreçte ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarının, ebeveyn ve çocuk ilişkisinin çocuğun bu bunalım özellikleri taşıyan gelişim evrelerini atlatmasındaki rolünün büyük olduğunu dile getirmektedir.¹⁰⁰ Bir diğer kuramcı Adler'e göre de, atılganlık gösterebilen, yüksek düzeyde özgüvenli hisseden ve girişimcilik deneyimleri olan bireyler, ebeveynlerin sevgilerini yansıttığı tutumun sonucunda oluşmaktadır.¹⁰¹ Ebeveynlik biçimleri konusunda bir hayli çalışma gerçekleştiren bir diğer isim ise Diana Baumrind'dir. Baumrind anne-babanın çocuklarına kaideler belirleyen ancak bu duruma şefkatin de eşlik etmesi gerektiğini ve ne cezalandırıcı bir tutum sergilemek ne de tamamen aldırılmaz bir biçim sergilemeyi vurgulamaktadır.¹⁰² Baumrind 1966 yılında yaptığı çalışmalarda ebeveynlik biçimlerini 3 farklı şekilde izah etmiştir; otoriter, izin verici, demokratik tutum olarak. Daha sonrasında Steinberg, Lamborn, Darling ve benzer fikirde olan diğer araştırmacılar çalışmalarında anne-baba tutumlarını demokratik, otoriter, ihmalkar ve hoşgörülü şeklinde tasnif etmişlerdir.¹⁰³ Bu dört farklı ebeveynlik biçiminin oluşmasında 1983 yılında Maccoby ve Martin'in ileri sürdüğü ebeveynlerin talepkarlığı (beklentiler) ve ebeveynlerin duyarlılığı (destek ve kabul edicilik) iki temel yapı taşlarıdır.¹⁰⁴

2.3.1.1. Demokratik Tutum

Çocukların kişiliklerinin sağlıklı bir gelişim süreci göstermesi için en elverişli olan tutum şeklidir. Bu tutumu benimsemiş olan ebeveynler çocuklarının antisosyal davranışlar gösterme eğilimi azdır, ebeveynler genellikle koşulsuz saygı duyarlar ve

⁹⁹ Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 33-42.

¹⁰⁰ Geçtan, 2012, a.g.e., s.101-107.

¹⁰¹ Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993, s. 78.

¹⁰² John W. Santrock, *Adolescence*, Çev. Diğdem Müge Siyez, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012, s.260.

¹⁰³ Rebecca Hale, Baumrind Parenting Styles and Their Relationship to The Parent Developmental Theory, Pace University, New York, 2008, (**Doctoral Dissertation**).

¹⁰⁴ Laurence Steinberg, *Adolescence*, Çev. Figen Çok, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s. 158.

koşulsuz sevgi gösterirler, onları ayrı bir fert olarak kabul ederler. Güven ortamı içerisinde tutarlılık ve kararlılık sergileyerek çocuklarını denetler ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Çocuklarının kendilerine özgü bir kapasitesi olduğunu kabul ederek bunu destekler ve bu süreçte özgür olmaları, kendilerini gerçekleştirebilmeleri ve çocuklarının yeteneklerini sergilemelerine imkan tanırırlar.¹⁰⁵ Demokratik ebeveyn tutumu gösteren anne babalar çocuk yetiştirme konusunda daha makul bir tutum sergilemektedir. Çocuklarının gelişim süreci içerisinde özerk ve başkalarına bağımlı olmayan bir gelişim göstermelerine yardımcı olurlar.¹⁰⁶

Aile içerisinde ebeveynlerin benimsediği yakın ilişkiyle birlikte demokratik tutumların birlikte kendilerine sunulduğunu gözlemleyen çocuklar yakın çevreyle ilişkilerinde başarılı ve bağımsızdırlar. Baldwin ve Watson'ın gerçekleştirdikleri çalışmalarda demokratik tutumun yerleşmiş olduğu aile içerisinde yetişen çocuklar diğerlerine göre yaratıcı, girişken, kendi fikrini daha kolay dile getirebilen ve arkadaşlıklarında daha etkili olan çocuklardır. Ayrıca ebeveynleri demokratik tutum sergileyen çocuklarda daha erken yaşlarda özdenetim yani kendilerini kontrol etme becerisi gelişmektedir.¹⁰⁷

Bu tutumdaki anne babalar çocuklarının hangi gelişim basamağında olduğunu bilerek ona göre tutum sergilerler. Gelişim süreci içindeki konumunu destekler nitelikte davranırlar. Çocuklarının yaşamlarını idamesini gerektiren gereksinimlerini onlara sunarken buna sevgiyi de katmayı ihmal etmezler. Kendileri nasıl fikirlerini beyan edebiliyorsa aile içindeki çocukların da fikirlerini anlatmasına fırsat tanırırlar. Değer, paylaşım ve duyguları ifade etme ön plandadır. Yani temelde bireyi saygı esas noktadır. Aile üyeleri arasında iletişim güven ve hoşgörüyü dayanmaktadır. Girişimcilik, sorumluluk, öz güven ve karar verme becerileri bu tutumla desteklenerek çocuklara öğretilir.¹⁰⁸ Kısacası, ailenin temel olarak benimseyip esas aldığı durum herhangi bir ön koşul sunmadan, aile içi iletişime önem vererek, çocuğa hoşgörü ve sevgi göstermektir. Bu noktada çocukların gelişim dönemine göre sorumluluk duygularını desteklemek için çözüm yolları ve aile içi kurallarda fikir üstünlüğünün olmaması, söz sahibi olma konusunda herkesin eşit olma durumu vardır.

¹⁰⁵ Diana Baumrind, "The Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviors", **Child Development**, 1966, 37 (4), 887- 907.

¹⁰⁶ Ahu Toktamış, Erinlik Dönemi Öğrencilerin Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2008, s. 23. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).**

¹⁰⁷ Yavuzer, 2017, a.g.e., s. 133.

¹⁰⁸ Haluk Yavuzer, **Anne-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 33-34.

Kişiliğin oluşumu ve gelişim süreci göz önüne alındığında sağlıklı bir gelişim sürecini destekleyici tutumun demokratik ebeveyn tutumu olduğu göze çarpmaktadır. Çocuklar için koşulsuz gösterilen sevginin, hem denetim altında olmanın hem de onların gereksinimlerinin karşılanmasını içermektedir. Bu tutumda tutarlılık önemli bir yere sahiptir.¹⁰⁹

2.3.1.2.Otoriter Tutum

Çocuğa şekil verme, onun hayatını denetleme ve kontrol hakimdir. Davranışların standart çerçevesi ebeveynler tarafından çizilir çocuğun da buna uyması beklenir. Kurallar çocuk dışındaki aile üyeleri tarafından belirlenir, çocuktan itaat etmesi beklenir. Bu durum çocuğun yaşı ne olursa olsun kimlik kazanımının sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesine engel niteliktedir.¹¹⁰ Davranışların denetim altında olması otoriter ebeveynler için önem taşımaktadır. Çocuklara ön koşul olarak istedikleri şekilde davranma kalıbını koymaktadırlar. Eğer istedikleri şekilde davranış gösterirse ebeveynler o zaman çocuklarına sevgiyi sunmaktadır.¹¹¹ Ebeveynlerin benimsediği otoriter tutumun sonucunda çocuklarda olumsuz davranış örüntüleri geliştirme, umutsuzluk, olumsuz benlik gelişimi, yüksek kaygı ve saldırganlık düzeyi birçok araştırma tarafından bulunmuştur.¹¹² Ebeveynlerin otoriter tutumuna bağlı olarak baskı hisseden çocuk ve ergenlerin sosyal etkileşimlerinde pasif oldukları, motor beceriler gerektiren durumlarda mahrumluk ve zorluk yaşadıkları ifade edilmektedir.¹¹³ Ebeveynler çocuktan kayıtsız şartsız itaat etme davranışını beklerler, aile içi iletişimde kelimelerle iletişime fazla yer verilmez, çocuk kendi kendine karar almaz çünkü alınacak olan tüm kararlar her zaman ebeveynleri tarafından alınır. Böyle bir ortamda yetişmekte olan çocuklar ise uslu çocuk olarak anılmasına rağmen başkalarına bağımlı, çekingen ve aşırı derecede duyarlı olmaktadır.¹¹⁴

Bu ebeveyn tutumunda çocuğa sunulan sevgi aslında davranışları şekillendirmek amacıyla yani pekiştireç olarak kullanılır. Ebeveynler kendilerini evde

¹⁰⁹ Özcan Sezer ve Vuslat Oğuz, "Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmenin Ana Baba Tutumları ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2010, 18 (3), 743-758, s. 745.

¹¹⁰ Kemal Sayar, *Ruh Hali*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2.Baskı, 2006, s. 128.

¹¹¹ Sinem Ceral ve İhsan Dağ, "Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumlarına Bağlı Benlik Saygısı, Depresiflik ve Genel Psikolojik Belirti Farklılıkları", *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi (3P)*, 2005, 13(4), 233-241, s. 234.

¹¹² Özcan Sezer, "Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlere Göre İlişkisi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, VII (I), 1-19, s. 13.

¹¹³ Elizabeth B. Hurlock, *Adolescent Development*, McGraw-Hill, New York, 1955, p. 438.

¹¹⁴ Betül Yaprak, İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama, Fen bilimleri Enstitüsü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2007, s. 45. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

otorite figürü olarak gördüğü gibi aynı zamanda toplumunda otoritesini yansıttığını düşür ve bu yüzden çocuklarından da salt söz dinlemesini bekler. Ebeveynlerin çocuktan istedikleri tartışmaya açık değildir.¹¹⁵ Anne babalar çocuğa koyduğu kurallara uymama durumunda ceza yöntemine başvururlar. Aile içerisinde iletişimde çocukla fikir alışverişi yoktur daha çok söylenene çocuğun uymasını bekleme vardır.¹¹⁶ Çocuğun fikirlerinin sorulmayıp sorulsa dahi önemsenmeyip ebeveynlerin karar verdiği doğrultuda aile kurallarının olduğu, istenen davranışlara ebeveynlerin karar verdiği ve bunu sağlamak için ödül ceza mekanizmasını kullandığı tutum şekli olarak ifade edilebilir.

2.3.1.3. İhmalkar Tutum

İhmalkar tutum, çocuk merkezli tutum ya da gevşek tutum olarak da değerlendirilmekte ve kendi içerisinde izin verdiği için hoşgörülü ya da ihmalkar olarak da ele alınabilmektedir. İhmalkar tutuma sahip olarak nitelendirilen ebeveynler çocuklarına karşı ya aşırı hoşgörülü olmakta ya da aşırı ihmalkar davranmaktadır. Genel olarak çocukların duygularını paylaşmasına müsaade etmez ve kendilerine sorulan soruları yanıtlamazlar. Bu nedenle ihmalkar tutumlu ailelerin çocukları bağımsızlığını elde edemeyen, otokontrolleri olmayan ve sosyal yönleri çok zayıf olarak yetişmektedir. Aile ihmalkarlığını aşırı hoşgörü çerçevesinde yapıyor olsa da kontrolü sağlayamadığı için ve çocuklar sınırlarını bilmediği için çocuk davranışlarını kontrol edememektedir.¹¹⁷

İhmalkar tutumu, hoşgörülü olma bakımından incelersek, bu aileler genelde çocuklarının bütün istediğini yapmakta ve tutumunda kontrole çok az yer vermektedir. Çocuklar kendi kurallarına göre yaşayabilmekte ve her istediğini yapmaktadır. Çocuklar için ilerde oldukça önemli etkileri olan herhangi aktivite ya da durumda bile kararı çocuğa bırakmaktadırlar. Aslında dışarıdan bakıldığında ihmalkar olarak görülmeyen ve ailenin aşırı ilgili olduğunu düşündürecek bu tutum, aslında ihmal olarak değerlendirilebilmektedir. Çünkü çocuklar bütün konularda kendi kararlarını verebilecek yetkinliğe sahip değildir ve aileleri gerektiği yerlerde ön plana çıkarak bazı kararları vermelidir. Ancak bu tutumda, çocuk her zaman inisiyatifelde etmiş şekildedir ve aile onun verdiği kararlara kanunmuşçasına şartsız bir şekilde uyum sağlamaktadır. Bu durum ilerde çocukların nerede durması

¹¹⁵ Yıldız Kuzgun, "Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi", Der: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, **Aile Yazıları III**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

¹¹⁶ Baumrind, 1966, a.g.e., p. 890-892.

¹¹⁷ Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okullar, Çocuklarda Özgüven Gelişimi, 2012, http://www.gkv.k12.tr/ilkokul/ozguven_gelisimi.pdf (Erişim Tarihi: 04.03.2018).

gerektiğini, sınırları olduğunu farkına varmasını ve ne yapıp ne yapamayacağını anlamasını ciddi derecede olumsuz etkilemektedir. Bu tutumla yetişen çocukların kişilik gelişimi ile ilgili şu bilgiler ele alınabilmektedir:¹¹⁸

- Bu çocuklar zaman içerisinde kural tanımaz bir hale gelmekte, her isteklerinin yapılmasına alıştıkları için sınır koyulamamaktadır.
- Antisosyal, sabırsız, her isteğinin o anda gerçekleşmesini bekleyen, kırılğan, sorumsuz ve bencil bireyler olabilmekte ve özellikle sosyal ortamlarda istediklerinin olmadığını görünce hayal kırıklığı yaşayıp, sinirli bireyler haline gelebilmekte ya da kimseyle görüşmemeyi tercih edebilmektedir.
- İsteddiği anında olan bu çocuklar zamanla bir tatminsizlik durumu yaşayabilmektedir. Bu tatminsizlik ise, kötü alışkanlıklar edinme ile sonlanabilmektedir.
- Kuralsız yaşayan bu çocuklar, kuralların bulunduğu arkadaş çevresi ve okul gibi yerlerde uyum sağlayamadıkları için başarısız ve istenmeyen bireyler olabilmektedir.
- Bu çocuklar hiçbir zaman eleştiriye açık olmazlar bu nedenle gelişmeleri mümkün değildir. Gelişemedikleri için sosyal ilişkilerinde gecikmeler hatta bozukluklar meydana gelebilmektedir.
- Benmerkezci olarak yetişen bu çocuklar bir süre sonra ebeveynlerini kontrol altına almakta ve tehdit ederek, istediği yapılmadığında tehditleri yerine getirmektedirler.

Direkt ihmalkar olarak adlandırılan ve izin verici ya da gevşek davranan aileler ise, genellikle ihmalkarlık ile hoşgörüyü birbirine karıştırmış olmaktadır. Bu anne ve babalar çocukları ile yeterince ilgilenmemekte, onları kontrol etmemekte ve sevgi ve ilgilerini göstermemektedir. Çocuk anne ve babasını rahatsız etmediği sürece, ihmalkar tutumlu bir aile için sorun bulunmamaktadır. Eğer çocuk herhangi bir nedenle anne ve babayı rahatsız ederse, çocuk dikkate alınmakta ancak kararlar yine çocuk düşünülerek verilmemekte, çocuk suçlanarak duygusal ve fiziksel yalnızlığa itilmektedir. Bu tutumla yetişen çocuklarda ise genellikle şu durumlar görülmektedir:

¹¹⁸ Milenyum Rehberlik, Anne ve Baba Tutumları, 2015. <http://milenyumrehberlik.blogcu.com/anne-baba-tutumları/19986245> (Erişim Tarihi: 04.03.2018).

- Çocuğun ne kendisinden ne de hayattan bir beklentisi olmamaktadır. Bu nedenle anlık doyumlara önem vermekte, günlük olayları akışına bırakarak bir hedef için çabalamamaktadır.
- İçedönük olabilmekte, büyük özgüven sorunları yaşayabilmektedir.
- Aile ile iletişimi kısıtlı olduğu ve sözlü iletişime girmesi önlediği için konuşma bozukluğuna kadar gidebilen dil bozuklukları görülebilmektedir.
- Saldırganlık sergileyebilmekte, insanlarla ilişki kurmadığı için sosyal açıdan gelişimi geç olabilmektedir.
- Dikkat çekmek için etrafına hatta kendisine zarar verebilmektedir.

2.3.2.Ebeveynlerin Tutumlarının Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri

Ebeveynlerin tutumları hayal ettikleri çocuk ve dünyaya getirdikleri çocuk arasındaki uyuma, ebeveynlik konusundaki özyeterlik inançlarına, toplumsal ve kültürel değerlere, ebeveynlerin kendi ailelerinden gördükleri tutumlara, çocuklarının cinsiyet, sayı ve kişiliklerinin özelliklerine, partnerleriyle olan ilişkilerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.¹¹⁹ Tutum ve davranışların çeşidi ne olursa olsun ebeveynlerden çocuğa aktarılırken; güven hissi, sosyal kabul, diğerleriyle ilişkiler, davranış biçimlerinde model olma, sorun çözme, belli alışkanlıkların edinilmesi, yetenek ve ilginin gelişimi konularında, çocuğun yaşadığı topluma ve aile yapısına uyumunda bir temel oluşturur. Genel olarak ebeveyn tutumları çocukların sosyal gelişimi üstünde etkilere sahiptir. Bunlar şöyle sıralanabilir:¹²⁰

- Çocuğun ilgi alanı ve becerilerine uygun şekilde isteklerinin gelişmesinde rol oynamaktadır.
- Sosyal yaşamda ve okulda başarıya ulaşmaları için çocuğun becerilerini geliştirmektedir.
- Toplumsal, sözlü ve eylemsel olan ve uyum sağlamalarında önemli rol oynayan alışkanlıkların kazanılmasında rol oynamaktadır.
- Sosyal olarak kabul edilmiş tutum ve davranışların sergilenmesi ve gelişimi için oldukça önemlidir.

¹¹⁹ Yavuzer, 2017, a.g.e., s.136-137.

¹²⁰ Yavuzer, 2017, a.g.e., s. 135.

- Çocuk için kabul edilmiş ve uygun olarak adlandırılan davranış biçimlerini içeren bir model oluşturmada etkilidir ve böylece toplumsallaşmayı öğretmede faydalı olmaktadır.
- Çocuğun sosyal açıdan kabul görmesinde önemlidir.
- Çocuğun herhangi bir topluluk içerisinde kendisine güvenmesi ve dengesini koruması için çocuğa güven duygusu katmaktadır.

Anne ve baba tutumları genel olarak çocuklar üstünde aynı etkiye sahip olmaktadır. Ancak kültürden kültüre ve toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Hatta aileler arasında bile tutumun etkisi farklı olabilmektedir.¹²¹ Ebeveynlerin çocuklara karşı olan davranışlarını ve tutumlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir.¹²²

- Duruma bağlı olarak değişebilen anne ve babanın ruh hali
- Ebeveynlerin kendi arasındaki ilişki
- Ebeveynlerin birbirlerinden farklılıkları ya da benzerlikleri
- Ebeveynlerin eğitim düzeyi
- Ebeveynlerin yetişme stili
- Yetişirken kötü deneyimler yaşamaları
- Baskı altında büyümeleri
- Ailenin sosyal ve ekonomik durumu
- Ailenin çocuklardan bir ya da birkaçını diğer çocuklardan daha yakın bulması
- Çocuk ayrımı yapılması
- Çocukların sayısı
- Çocuğun cinsiyeti
- Çocuğun yaşı

¹²¹ Gül Şendil, **Çocuk, Ergen ve Anne Baba**, Çantay Yayınları, İstanbul, 2003, s. 175

¹²² Mustafa Kılıç, **Ana Baba ve Çocuk İlişkisi**, Ders Notları, 1993, s. 10-11.

Ebeveynler kendilerini uyumlu bireylerse ve çocuklarını hem seviyor hem de sayıyorsa, çocuklarına güven duygusunu aşılmalari daha kolay olmaktadır. Sevgi ve saygıları ile çocuklarına sevilen bireyler olduğunu hissettirebilmekte ve hem inanç hem de duygularını geliştirmelerinde rol oynamaktadır. Anne babaların özellikle kendi kişilik yapıları, başarıları, özlemleri, arzuları ve kendi gördükleri çocukluk muamaleleri çocuklarının kişilik gelişiminde oldukça etkili olmaktadır. Bir aile kendi çocuğunu kendi algılayış biçimine göre yetiştirmektedir.¹²³

Özetle ailelerin çocukların kişiliği üzerindeki etkisi yadsınamaz derecede önemlidir. Yapılan çalışmalar da aile ve çocuk arasındaki ilk ilişkide yaşananların çocuklarda bozukluğa neden olabildiğini göstermektedir.

Ülkelerde gelişmişlik, dünyada küreselleşme ya da teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, bir çocuğun eğitiminden sorumlu olan birinci kurum her zaman “ebevenyleri” olacaktır. Gerek okul gerekse diğer kurum ve kuruluşlar her zaman gelişimde rol oynamaktadır. Ancak bu roller aileyi tamamlayıcı ve destekleyici özellik taşımaktadır. Bir çocuğa sıcak aile ortamı kadar, moral, güven ve sevgi verebilen başka bir kurum ve kuruluş bulunmamaktadır. Bu nedenle aileler çocukların gelişimindeki rollerini bilmeli ve etkili olabilmek için gereken her yolu uygulamalıdır.

2.3.3.Ebeveyn Tutumlarıyla İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Sung ve Padilla (1998), ilk ve ortaokullarda asya dillerinin öğrenilmesinde öğrenci motivasyonu, ebeveyn tutumları ve aile katılımının etkisini incelediği çalışmalarında toplam 847 ebeveyn ve 140 ilk ve orta öğretim öğrencisi üstünde analizler gerçekleştirmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda ebeveyn tutumu, öğrenci motivasyonu ve aile katılımı arasında olumlu bir ilişki olduğunu saptamışlardır.¹²⁴

Çeçen (2008), “Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık Ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında üniversite öğrencilerinin ana baba tutum algısı ve cinsiyetlerine göre algılanan sosyal destek ve yalnızlık seviyelerinin belirlenmesi amacıyla, Çukurova Üniversitesinde eğitim gören toplam 521 öğrenci üzerinde analizini gerçekleştirmiştir. Yaptığı çalışma sonucunda öğrencilerinin cinsiyetlerine göre

¹²³ Betül Aydın, **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**, Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 89-90

¹²⁴ Hyekyung Sung and Amado M. Padilla, “Student Motivation, Parental Attitudes, and Involvement in The Learning of Asian Languages in Elementary and Secondary Schools”, **The Modern Language Journal**, 1998, 82(2), 205-216, p. 205.

algılanan sosyal destek ve yalnızlık seviyelerinin farklılık göstermediği, ancak ebeveyn tutumuna göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirlemiştir. Özellikle demokratik ebeveyn tutumu ile yetişen öğrencilerin kendilerini daha az yalnız hissettiği ve etrafındaki bireylerden daha çok destek aldığı yönünde algısının olduğunu saptamıştır.¹²⁵

Scaglioni ve arkadaşları (2008), çocukların yeme davranışlarına ebeveyn tutumlarının etkisini ortaya koymak için yaptıkları derlemede ebeveynlerin beslenme alışkanlıklarının ve stillerinin çocukların beslenme davranışlarına etkileri üzerine elde bulunan verileri gözden geçirmişlerdir. Yiyecek tercihlerinin, genetik olarak belirlenmiş yatkınlıklardan tatlı ve tuzlu tatlara, acı ve ekşi tatlardan hoşlanmama hususunda geliştiğini belirtmiş ve iştahı düzenleyen bazı doğuştan, otomatik mekanizmanın varlığının kanıtına rağmen ebeveynlerin sergiledikleri tutumların sonucunda çocuğun yemek tercihlerini ve enerji alımının gelişiminde çok önemli bir rol oynadığını ortaya koymuşlardır.¹²⁶

Erözkan (2009), “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Depresyonun Yordayıcıları” isimi çalışmasında sekizinci sınıfa devam eden öğrencilerde depresyon düzeylerinin belirlenmesi ve bunun sınav kaygısı, mükemmel olma arzusu ve anne-baba tutumları ile olan ilişkisini belirlemek amacıyla betimsel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Muğla’da eğitimine devam eden 250şer kız ve erkek toplam 500 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği “Bilgi Toplama Formu, Çocuklar İçin Depresyon Envanteri, Ana-Baba Tutum Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri, Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği ve Sınav Tutum Envanteri” ölçeklerini korelasyonanalizine dahil ederek ve daha sonrasında çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi ile değerlendirmiştir. Araştırmanın sonucunda, depresyonun önemli yordayıcıları arasında sınav kaygısı, mükemmeliyetçilik ve ebeveyn tutumunun bulunduğunu saptanmıştır.¹²⁷

Çevik ve Çelikkaleli (2010), “Ergenlerin Arkadaş Bağlılığı ve İnternet Bağımlılığının Cinsiyet Ebeveyn Tutumu ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi” isimli çalışmalarında, ergenlikteki bireylerin internet bağımlılığı ve arkadaş ilişkilerindeki bağlılıklarını, anne baba eğitim düzeyi, cinsiyet ve ebeveyn tutumuna göre incelemek amacıyla, 14-19 yaşlarında olan toplam 437 ergen

¹²⁵ A. Rezan Çeçen, “Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi”, *Journal of Turkish Educational Sciences*, 2008, 6(3), 415-431, s. 415.

¹²⁶ Silvia Scaglioni vd., (2008) “Influence of Parental Attitudes in The Development of Children Eating Behaviour”, *British Journal of Nutrition*, 2008, 99(1), S22-S25, p. 22.

¹²⁷ Atılğan Erözkan, “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Depresyonun Yordayıcıları”, *İlköğretim Online*, 2009, 8(2), 334-345, s. 334.

üzerinde gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonucunda internet bağımlılığı ve arkadaş bağlılığı arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki saptarlarken, algılanan ebeveyn tutumuna göre arkadaş bağlılığının değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.¹²⁸

Afat (2013), yapmış olduğu çalışmada, üstün zekalı çocukların zeka seviyesi ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için 6 yaşındaki 87 üstün zekalı çocuk üstünde bir inceleme çalışması yapmıştır. Bu inceleme çalışmasına çocukların aileleri de dahil edilmiştir. Çalışmada “Stanford-Binet Zeka Testi” ve “Ebeveyn Tutumları Ölçeği” kullanan araştırmacı, “Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı tekniği” ve regresyon analizleri ile verileri değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar ile çocukların zekası arasında yakından ilişki olduğunusaptamıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmada genellikle 6 yaş grubundaki üstün zekalı çocukların ebeveynlerinin koruyucu ve demokratik tutumu benimsediği, otoriter ve izin verici tutumdan uzak durduğu da belirlenmiştir.¹²⁹

Yılmaz (2014), “Ortaokul 6.7.8. sınıf öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumları ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi” isimli yüksek lisans tez çalışmasını sosyal duygusal öğrenme becerileri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla toplam 276 ortaokul öğrencisi üzerinde yürütmüştür. Örnekleme doğrultusunda elde ettiği verileri Spearman Korelasyon testi, Tukey Testi ve t Testi ile değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda ebeveyn tutumları ile sosyal duygusal öğrenme becerilerinin problem çözme ve iletişim becerisi altboyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.¹³⁰

2.3.4.Özyeterlik ve Ebeveyn Tutumu Arasındaki İlişki

Çikrıkci (2012), “Üstün yetenekli öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeyleri ile özyeterlik algılarının yaşam doyumunu yordama gücü” isimli yüksek lisans tezinde, üstün yetenekli öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeylerini, “özyeterlik algıları ve yaşam doyum düzeylerinin cinsiyete, sınıf düzeyine, algılanan ebeveyn tutumuna ve ilköğretim çağında Bilim ve Sanat Merkezlerine devam edip etmeme durumuna” bağlı olarak incelemiştir. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu, Bilişötesi Farkındalık Envanteri, Öz Etkililik Yeterlik Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği”

¹²⁸ Gülşen Çevik ve Öner Çelikkaleli, “Ergenlerin Arkadaş Bağlılığı ve İnternet Bağımlılığının Cinsiyet Ebeveyn Tutumu ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2010, 19(3), 225-240, s. 225.

¹²⁹ Nüket Afat, “Çocuklarda Üstün Zekânın Yordayıcı Olarak Ebeveyn Tutumları”, **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, 10(1), 155-168, s.155.

¹³⁰ Figen Yılmaz, Ortaokul 6.7.8. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2014 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

uygulamıştır. Yaptığı “t testi, Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ve yol analizleri sonucunda araştırmacı, özyeterlik ile ebeveyn tutumu arasında anlamlı farklılık bulunduğunu tespit etmiştir. Çalışmaya göre; özellikle demokratik ebeveyn tutumunun öğrencilerin özyeterliklerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ebeveyn tutumları otoriter ve koruyucu olan öğrencilerin özyeterlik algılarının, ilgisiz ebeveyn tutumu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.¹³¹

Cho ve arkadaşları (2013), yaptıkları çalışmada ilkokul öğrencileri tarafından algılanan ebeveyn tutumlarının çocukların özyeterlik ve sosyal gelişimleri üstündeki etkisini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışma doğrultusunda ebeveyn tutumlarının çocukların özyeterlik ve sosyal gelişimleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu ve olumlu yönde etkilendiğini saptamışlardır. Yapmış oldukları bu çalışmaya göre; özellikle çocukların ebeveyn tutumlarının olumlu olması ve bunu olumlu olarak kendilerinin de algılaması, başarıya ağırlık vermesi yönündeki kriterleri, çocukların daha sosyal olmalarına katkı sağlamakta ve özyeterliklerini artırmaktadır.¹³²

Gülşen (2013), “Sosyal öz-yeterlik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde, bazı değişkenlere göre sosyal özyeterlik ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu değişkenler arasında ebeveyn tutumları da yer almıştır. Gazi Üniversitesi’nde eğitim gören toplam 543 öğrenci üzerinde “Sosyal Özyeterlik Ölçeği ve Psikolojik İyi Olma Ölçekleri” uygulamıştır. ANOVA, t-Testi, Momentler Çarpımı Korelasyonu ile analiz ettiği veriler sonucunda, araştırmaya katılanların sosyal özyeterlik seviyelerinin ebeveyn tutumu ve cinsiyet bakımından anlamlı farklılık göstermediğini, psikolojik iyi olmanın ise değişkenler bakımından anlamlı farklılıklar gösterdiğini saptamıştır.¹³³

Yalnız (2014), “Algılanan anne baba tutumları, kendini sabotaj ve öz-yeterlik arasındaki ilişkinin incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde eğitim gören 438 öğrencinin örneklemini oluşturduğu grup üzerinde yaptığı çalışmada, “Anne Baba Tutum Ölçeği, Kendini Sabotaj Ölçeği ve Genel Özyeterlik Ölçeği” kullanmıştır. Ölçeklerden elde edilen verileri t testi ve tek

¹³¹Özkan Çıkrıkçı, Üstün Yetenekli Öğrencilerin Bilişötesi Farkındalık Düzeyleri ile Özyeterlik Algılarının Yaşam Doyumunu Yordama Gücü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2012 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹³²JunHo Cho vd., “The Influence of Parents Child-Rearing Attitudes Perceived by Elementary School Students on Their Self-Efficacy and Social Development”, **Journal of Fisheries and Marine Sciences Education**, 2013, 25(3), 616-624, p.616.

¹³³Mahir Gülşen, Sosyal Öz-Yeterlik ile Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2013 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

yönlü ANOVA analizine tabi tutmuştur. Çalışmanın sonucunda anne ve baba tutumları ile özyeterlik ve kendini sabotaj arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Özellikle özyeterlik düzeyleri ve algılanan anne ve baba tutumları arasında olumlu ilişki saptanırken bu ilişkinin algılanan akademik başarı ve cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği, ancak hayatının büyük kısmını geçirdiği yer açısından anlamlı fark göstermediği belirlenmiştir.¹³⁴

Deniz (2015), “Ergenlerde duygusal öz-yeterlik ve sürekli kaygı ilişkisinin incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde, “ergenlerde duygusal öz-yeterlik ve sürekli kaygı ilişkisini incelemek ve ergenlerde duygusal öz-yeterlik ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını” belirlemek amacıyla, endişelenme durumu, algılanan baba tutumu, algılanan anne tutumu, anne-baba birlikte olma durumu, sosyo ekonomik düzeye göre özyeterlik puanlarının değişimini incelemiştir. Çalışmada toplam 300 lise son sınıf öğrencisi üzerinde “Duygusal Öz-yeterlik Ölçeği (DÖYÖ),Sürekli Kaygı Ölçeği (SKÖ) ve Kişisel Bilgi Formu” uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda ergenlerin duygusal öz yeterliği ile sürekli kaygı ilişkisinde algılanan anne tutumu ve algılanan baba tutumu değişkenlerinin etkisi olmadığını saptamıştır.¹³⁵

Erol ve Avcı-Temizir (2016), “Eyleme Geçiren Bir Katalizör “Özyeterlik Algısı”: ÜniversiteÖğrencileri Üzerine Bir İnceleme” isimli çalışmalarında üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik algılarını algıladıkları anne-baba tutumu, yerleşim yeri ve cinsiyet değişkenlerine göre incelemeyi amaçlamıştır. Lisans öğrencilerinden oluşan Ankara ili’ndeki 628 öğrenci üzerinde “Kişisel Bilgi Formu” ve “Genel Özyeterlik Ölçeği” uygulayan araştırmacılar, yaptıkları araştırma sonucunda üniversite öğrencisi ergenlerin algıladıkları anne ve baba tutumları ile kendilerine yönelik özyeterlik algılarının anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamışlardır.¹³⁶

Seifi (2016), ebeveyn tutum çeşitlerinin öğrencilerin öz yeterliliği üstündeki etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, 300 lise öğrencisi üzerinde “Baumrind Ebeveynlik Tarzları” ve “Sherz Özyeterlik” ölçeği kullanmıştır. Tukey ve

¹³⁴Abdullah Yalnız, Algılanan Anne Baba Tutumları, Kendini Sabotaj ve Öz-Yeterlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2014 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹³⁵Burcu Özkan Deniz, Ergenlerde Duygusal Öz-Yeterlik ve Sürekli Kaygı İlişkisinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2015 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹³⁶Murat Erol ve Dilek Avcı Temizir, “Eyleme Geçiren Bir Katalizör “Özyeterlik Algısı”: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 711-723, s. 711.

ANOVA testleri ile değerlendirdiği veriler sonucunda, farklı ebeveyn tutumlarının öğrencilerinin öz yeterliliği üstünde etkisinin bulunduğunu saptamıştır.¹³⁷

¹³⁷Mojgan Seifi, "The Effects of Parenting Styles on Students' Self-Efficacy", *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, ISSN 2356-5926, 2016, 2193-2200, p. 2193.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örneklem grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, biçimi ve araştırma kapsamı doğrultusunda örneklemden elde edilmiş olan verilerin analizleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı özel bir kurumda öğrenim gören 10-14 yaş arasındaki ergenlerin yanıtladığı, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının daha önceden yapılmış olan anketler doğrultusunda elde edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan üç farklı değişkenin birlikte değişimini belirlemek için kullanılan ilişkisel tarama yöntemiyle yapılmıştır. Özyeterlik toplam puanı ve alt boyutlarının anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumlarıyla olan korelasyonu incelenmiştir. Öz yeterliliği belirleyen faktörleri bulmak için regresyon analiz metodu kullanılmıştır.

3.2.ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM GRUBU

Bu araştırmaya Ankara ilinde yaşayan 5-6-7-8. sınıf düzeyindeki 10-14 yaş aralığındaki 400 kişi dahil edilmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu oluşturanların 184'ü kız ve 216'sı erkek olmak üzere toplam 400 kişiden oluşmaktadır.

3.3.ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Katılımcılara ilk olarak Katılımcı Bilgilendirme Formu verilerek yapılan bu çalışma hakkında bilgilendirilmeleri yapılmış ve katılımcılar gönüllülük esasına göre araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcılara dört farklı anket dağıtılarak veriler elde edilmiştir. Yaş gruplarında değişkenlik göstermesinerağmen örneklem grubunun ortalama anketleri cevaplama süresi 35 dakika olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri için "Kişisel Bilgi Formu", özyeterlik düzeylerini belirlemek için "Çocuklar için Özyeterlik Ölçeği", anksiyete duyarlılığını belirlemek için "Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi", ebeveyn tutumlarını değerlendirmek amacıyla "Anne-Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır.

3.3.1.Kişisel Bilgi Formu

Araştırma grubundaki katılımcılardan bazı kişisel bilgileri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu formda cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, ilaç kullanmasını gerektiren durumu, ebeveynlerin psikolojik ilaç kullanma durumu, ebeveyn tutumunu nasıl tanımladıkları, başarı düzeyleri, ebeveyn medeni durumu, hangi ebeveynle yaşadığı ve ebeveyn öğrenim durumunu içeren 13 farklı soruya yer verilmiştir.

3.3.2.Çocuklar için Özyeterlik Ölçeği

Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği (ÇÖÖ), Muris (2001) tarafından ergenlerin duygusal, sosyal ve akademik boyutlardaki öz-yeterliklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin toplam madde sayısı 21'dir ve ölçeğin her alt boyutunda yedişer madde bulunmaktadır. Likert tipi (1= hiç ve 5= çok iyi) şeklinde doldurulan ölçeğin Türkçeye uyarlanması Telef (2011) tarafından yapılmıştır. Doğrulamalı faktör analizinde uyum indeksi değerleri RMSEA=.049, NFI=.95, CFI=.96, GFI=.94 ve SRMR=.066 şeklinde bulunmuştur. İç tutarlık katsayılarına bakıldığında ölçeğin tamamı için .86, alt boyutlarından akademik öz-yeterlik için .84, sosyal öz-yeterlik için .64, duygusal öz-yeterlik için .78 olarak sonuçlar elde edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise .75 ile .89 arasındadır. Ölçüt-bağımlı geçerliği için Genel Öz-yeterlik ölçeği kullanılarak ölçeklerin uygulanmasından sonra puanlar arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu .57 ($p<.001$) olarak bulunmuştur. Ölçekte yer alan *sosyal öz-yeterlik*, yaşlılarıyla ilişkilerini ve girişken olma yeteneğini, *akademik öz-yeterlik* ise ergenlerin akademik yönde olan beklentilerini gerçekleştirme, öğrenme ve başarıma yeteneğini algılamasıyla ilgili sonuçlara ulaşılmasını sağlar. *Duygusal öz-yeterlik boyutu da* yani ergenlerin kendilerine olumsuzluk ifade eden duygularıyla başa çıkabilme yeteneği ile ilgili ölçüm yapmaktadır. Bu alt boyutların puanlarının toplanmasıyla da toplam öz-yeterlik puanı elde edilir. Bu şekilde hesaplama yapıldığında alınabilecek en yüksek puan 105, en düşük puan ise 21'dir. Ölçekte bulunan yeterlik alanlarından alınmış olan puan yüksekliği ergenin o alandaki özyeterlik düzeyinin de yüksek olduğunu ifade eder.¹³⁸

¹³⁸ Bülent Baki Telef ve Rengin Karaca, "Çocuklar için Özyeterlik Ölçeği; Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 32, s. 169-187.

3.3.3.Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi

Çocuklar için anksiyete duyarlılığı indeksi (ÇADI), 1991 yılında Silverman, Fleisig, Rabian ve Peterson tarafından 6-17 yaş arası okul çağı çocuklarını kapsayacak şekilde hazırlanmış bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçekte yer alan toplam madde sayısı 18 olup ölçek cevaplayanların ortaya çıkan bedensel duyularından ne kadar korktuklarını puanlamalarına dayanmaktadır. Hiç (1), biraz (2), çok fazla (3) olacak şekilde cevaplandırılması gereken bir ölçektir. Ölçeğin toplam puanı en yüksek 54, en düşük 18 olmak üzere değişir. Ölçme aracının Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.87, iki haftalık test tekrar test güvenilirliği 0.76 bulunmuştur. Bu ölçeğin ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yılmaz tarafından yapıp 2015 yılında makale olarak yayımlanmıştır.¹³⁹

3.3.4.Anne-Baba Tutum Ölçeği

Orjinal adı Parenting Style Inventory-PSI olan ve 1991 yılında Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch tarafından geliştirilmiş olan ölçek 2000 yılında A. Yılmaz tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçekte bulunan toplam maddesi sayısı 26 ve bu maddeler kendi içinde değerlendirilirken ilk 18 madde 4'lü Likert, sonraki 2 maddesi 7 dereceli likert ve son 6 maddesi ise 3 dereceli likert olacak şekildedir. Ölçme aracının orjinalinde Kabul/ İlgi boyutu 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 numaralı dokuz maddesiyle, Psikolojik Özerklik boyutu 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 numaralı dokuz maddesi ve Kontrol/Denetleme boyutu 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 numaralı sekiz maddesiyle değerlendirilmektedir.

Değerlendime aşamasında Kabul/İlgi maddeleri aynı şekilde puanlanırken, Psikolojik Özerklik maddelerinde 12. madde dışındaki çift numaralı maddeler ters olarak kodlanıp puanlanmıştır. Kontrol/denetleme maddelerinde yer alanlarda ise ilk iki maddedeki 'hayır' 7 puan, 'istediğim saate kadar' cevabı 1 puan olacak şekilde, 21. sorudan itibaren ise "hiç çaba göstermez" cevabı için 1, "çok az çaba gösterir" cevabı için 2 ve "çok çaba gösterir" cevabı için 3 olacak şekilde puanlandırma yapılmıştır.

Ölçe aracının Türkçe formunun çalışmaları ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileriyle yapılmıştır. ABTÖ'nün ilköğretim dönemindeki öğrenciler için devamlılık (test tekrar test) ve iç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .74 ve .60; kontrol/ denetleme alt ölçeği için .93 ve .75; psikolojik özerklik alt ölçeği için .79 ve .67"dir. Lise öğrencilerinde kabul/ilgi alt ölçeği

¹³⁹ Savaş Yılmaz ve Emine Zinnur Kılıç, "Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi'nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2015, 26 (3), s. 197-203.

için .82 ve .70, kontrol/denetleme alt ölçeği için .88 ve .69; psikolojik özerklik alt ölçeği için .76 ve .66'dır.¹⁴⁰ Ölçekten farklı iki tür ölçüm sonuçları elde edilebilmektedir. İlk ölçüm alt boyutlara verilen cevaplara göre demokratik tutumun kendi içerisinde farklı düzeylerini ifade etmektedir. Psikolojik özerklik ve kabul/ilgi'den medyanın üstü "demokratik", her üç alt ölçekten medyan altı "demokratik tutumda olmayan", herhangi iki farklı alt boyutta medyan üstü "bir tutumda demokratik", sadece tek bir alt boyutta medyan üstü ise "bir ölçüde demokratik tutumu" ifade etmektedir. İkincisi ise alt boyutların kesişimlerinden elde edilen farklı tutum biçimlerini göstermektedir. Kabul/ilgi ve kontrol/denetleme'de medyan üstü "demokratik", medyan altı "izin verici/ihmkar", kabul/ilgi'den medyan altı ve kontrol/denetleme'den medyan üstü ise "otoriter", kabul/ilgi'den medyan üstü ve kontrol/denetleme'den medyan altı ise "izin verici/müşahakar" olarak adlandırılarak ölçüm alınabilmektedir.¹⁴¹

3.4.VERİLERİN ANALİZ TEKNİĞİ

Örneklem grubundan elde edilen verilerin analizi için SPSS 23 programı kullanılmıştır. Öncelikle katılımcılara ait betimsel istatistikler sayı ve yüzde olarak her grup ve kategori için ayrı ayrı hesaplanmıştır. SPSS'te yapılacak analiz türünü seçmek için verilerin dağılımına bakılmış ve verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği görülmüştür. Bu doğrultuda iki bağımsız grubun ortalamalarını karşılaştırmak için ilişkisiz örneklem için "T Testi" analizi ile ikiden fazla grubun ortalamasını karşılaştırmak için "ANOVA" analizi yapılmıştır. Diğer taraftan aralarında ilişki olup olmadığı incelenen değişkenler arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmak için "Pearson Korelasyon Analizi" yapılmıştır. Son olarak değişkenlerin bir diğer değişkeni ne derece yordadığını ve anlamlı yordayıcılarını belirlemek için "Çoklu Doğrusal Regresyon Analiz"i yapılmış ve "Stepwise Yöntemi" kullanılmıştır. Sonuçlar .05 manidarlık düzeyinde rapor edilmiştir.

¹⁴⁰ Ayşen Yılmaz, "Anne-Baba Tutum Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması", *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 2000, 7(3), 160-172.

¹⁴¹ Ayşen Yılmaz, Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000, s. 58-59 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında “Kişisel Bilgi Formu”na göre katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda örneklem grubundaki katılımcı sayıları ve yüzdelik değerleri yer almaktadır.

Tablo-1 Katılımcılara Ait Betimsel İstatistikler Tablosu

Demografik Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kız	184	46,0
	Erkek	216	54,0
Yaş	10 yaş	14	3,5
	11 yaş	93	23,3
	12 yaş	102	25,5
	13 yaş	102	25,5
	14 yaş	89	22,3
Sınıf	5.sınıf	86	21,5
	6.sınıf	109	27,3
	7.sınıf	95	23,8
	8.sınıf	110	27,5
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	46	11,5
	2 çocuk	223	55,8
	3 çocuk	114	28,5
	4 çocuk	14	3,5
	5 çocuk	2	,5
	6 çocuk	1	,3
Kaçınıcı çocuk	İlk çocuk	225	56,3
	Orta çocuk	80	20,0
	Son çocuk	95	23,8
Bedensel Hastalık	Var	13	3,3
	Yok	387	96,8
Anne Hastalık	Var	2	,5
	Yok	398	99,5
Baba Hastalık	Var	2	,5
	Yok	398	99,5
Tanımlanan Ebeveyn Tutumu	Anlayışlı	300	75,0
	Baskıcı	94	23,5
	İlgisiz	6	1,5
Ders Başarısı	Düşük	16	4,0
	Orta	247	61,8
	Yüksek	137	34,3
Anne-Baba Durum Medeni	Beraber	371	92,8
	Boşanmış	25	6,3
	Evli ama ayrı yaşıyor	4	1,0
Hangi Ebeveyn ile Yaşadığı	Anne	23	5,8
	Baba	2	,5
	Her ikisi	374	93,5
	Diğeri	1	,3
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar Değil	2	,5
	İlkokul Mezunu	25	6,3
	Orta Okul Mezunu	31	7,8
	Lise Mezunu	160	40,0
	Üniversite	182	45,5
Baba Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	19	4,8
	Orta Okul Mezunu	26	6,5
	Lise Mezunu	134	33,5
	Üniversite	221	55,3

Tablo 1 incelendiğinde, örneklem grubundaki ergenlerin 184'ü (%46,0) kız, 216'sı (%54,0) erkek katılımcıdan oluşmaktadır.

Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında 14 kişi (%3,5) 10 yaşında, 93 kişi (%23,3) 11 yaşında, 102 kişi (%25,5) 12 yaşında, 102 kişi (%25,5) 13 yaşında ve 89 kişi (%22,3) 14 yaşında olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sınıf düzeyleri incelendiğinde 86 kişi (%21,5) 5.sınıf, 109 kişi (%27,3) 6.sınıf, 95 kişi (%23,8) 7.sınıf ve 110 kişi (%27,5) 8.sınıf düzeyinde olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların 46'sı (%11,5) tek çocuk, 223'ü (%55,8) iki kardeş, 114'ü (%28,5) üç kardeş, 14'ü (%3,5) dört kardeş, 2'si (%0,5) beş kardeş ve 1'i (%0,3) altı kardeş olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların 225'inin (%56,3) ilk çocuk olduğu, 80'inin (%20,0) ortanca çocuk olduğu ve 95'inin (%23,8) son çocuk olduğu görülmüştür.

Katılımcıların "sürekli ilaç kullanmasını gerektiren herhangi bir bedensel rahatsızlığı" olup olmadığına bakıldığında 13'ünün (%3,3) bedensel rahatsızlığı olduğu, 387'sinin (%96,8) ilaç kullanmasını gerektiren herhangi bir bedensel rahatsızlığının olmadığı görülmüştür.

Katılımcıların annelerinde "ilaç kullanmasını gerektiren ruhsal bir hastalık" olup olmadığına bakıldığında 2'sinin (%0,5) var, 398'inin (%96,5) yok olduğunu ifade ettiği görülmüştür.

Katılımcıların babalarında "ilaç kullanmasını gerektiren ruhsal bir hastalık" olup olmadığına bakıldığında 2'sinin (%0,5) var, 398'inin (%96,8) yok olduğunu ifade ettiği görülmüştür.

Katılımcıların ebeveynlerinin tutumlarını nasıl değerlendirdiklerine bakıldığı zaman 300'ü (%75,0) anlayışlı, 94'ü (%23,5) baskıcı, 6'sı (%1,5) ilgisiz olarak belirttiği görülmüştür.

Katılımcıların 16'sı (%4,0) düşük düzeyde ders başarısına, 247'si (%61,8) orta düzeyde ders başarısına, 137'si (34,3) yüksek düzeyde ders başarısına sahip olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların 371'i (%92,8) anne-babasının beraber olduğunu, 25'i (%6,3) anne-babasının boşanmış olduğunu ve 4'ü (%1,0) anne-babasının evli ama ayrı yaşadığını belirtmiştir.

Katılımcıların 23'ünün (%5,8) annesiyle, 2'sinin (%0,5) babasıyla, 374'ünün (%93,5) her iki ebeveyniyle, 1'inin (%0,3) diğer kişilerle yaşamakta olduğu görülmüştür.

Katılımcıların annelerinin 2'sinin (%0,5) okur-yazar olmadığı, 25'inin (%6,3) ilkokul mezunu, 31'inin (%7,8) ortaokul mezunu, 160'ının (%40,0) lise mezunu ve 182'sinin (%45,5) üniversite mezunu olduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların babalarının 19'unun (%4,8) ilkokul mezunu, 26'sının (%6,5) ortaokul mezunu, 134'ünün (%33,5) lise mezunu, 221'inin (%55,3) ise üniversite mezunu olduğu belirtilmiştir.

Tablo-2 Örneklemde Elde Ettiğimiz Verilere Ait Betimsel İstatistikler

	Oz	Oz	Oz	Anksiyete	Ebeveyn Tutum	Ebeveyn Tutum		
	yeterlik	yeterlik	yeterlik	Duyarlılığı	Kabul/İlgi	Psikolojik	Kontrol	
	Sosyal	Akademik	Duygusal			Özerklik	/Denetleme	
Ortalama	70,9125	25,2600	25,3700	20,2825	30,8525	28,2875	31,7625	28,3250
Medyan	71,5000	26,0000	26,0000	20,0000	30,0000	29,0000	32,0000	29,5000
Mod	65,00	27,00	28,00	15,00	35,00	29,00	35,00	32,00
Skewness	-,072	-,362	-,360	,142	,420	-,631	-,329	-1,366
Kurtosis	-,510	-,327	-,415	-,898	-,400	,361	-,426	1,695

Verilerin dağılımına bakıldığında "Skewness" yani "basıklık değeri"nin -1,5 ile +1,5 arasında olması ve "Kurtosis" yani "çarpıklık değeri"nin -2 ile +2 arasında olması, örneklem dağılımının normal dağılım gösterdiğini göstermektedir. Bu doğrultuda analizlerde "parametrik analiz türleri" kullanılmıştır.

Tablo-3 Örneklemde Anksiyete Duyarlılığı İndeksi Betimsel Tablosu

Değişken	Ortalama	Minumum	Maximum
Anksiyete Duyarlılığı	30,85	18,00	48,00
Toplam			

Tablo 3'de örneklem grubunun anksiyete duyarlılığı indeksine verdikleri cevaplara göre ortalaması ve minmax skorlarına yer verilmiştir. Katılımcıların

anksiyete duyarlılığı indeksi ortalaması 30,85 olarak saptanmıştır, anketlere verilen cevaplardan alınan en düşük puan 18,00 en yüksek puan ise 48,00 olmuştur.

Tablo-4 Örneklemin Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyut Betimsel Tablosu

Değişken	Ortalama	Medyan
Kabul/İlgi Boyutu	28,28	29,00
Psikolojik Özerklik Boyutu	31,76	32,00
Kontrol/Denetleme Boyutu	28,32	29,50

Tablo 4'te örneklem grubunun anne-baba tutum ölçeğine verdikleri cevaplar doğrultusunda bütün alt boyutların medyanın altında kaldığı yani örneklem grubunun ebeveynlerinin “demokratik tutumda olmayan” olarak nitelendirilebilecekleri görülmektedir.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-5 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması T-Testi Tablosu

Ölçekler	Gruplar	N	\bar{X}	SS	sd	t	p
Özyeterlik	Kız	184	69,17	14,85	398	-2,110	,036
	Erkek	216	72,39	15,50			
Sosyal Özyeterlik	Kız	184	25,28	5,23	398	,93	,926
	Erkek	216	25,23	5,79			
Akademik Özyeterlik	Kız	184	25,13	5,89	398	-,742	,458
	Erkek	216	25,57	6,00			
Duygusal Özyeterlik	Kız	184	18,75	7,12	398	-4,025	,000
	Erkek	216	21,58	6,89			
Anksiyete Duyarlılığı	Kız	184	32,09	6,48	398	3,629	,000
	Erkek	216	29,79	6,20			
Kabul/İlgi	Kız	184	28,61	3,86	398	1,517	,130
	Erkek	216	28,00	4,18			
Psikolojik Özerklik	Kız	184	32,23	5,95	398	1,581	,115
	Erkek	216	31,35	5,21			
Kontrol Denetleme	Kız	184	28,86	3,25	398	2,745	,006
	Erkek	216	27,86	3,97			

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, kabul/ilgi ve psikolojik özerlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Diğer taraftan katılımcıların genel özyeterlik puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kızların puan ortalaması ($\bar{X} = 69,17$) ile erkeklerin puan ortalaması ($\bar{X} = 72,39$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür ($t_{(398)} = -2,110$, $p < 0,05$). Katılımcıların duygusal özyeterlik puanlarına bakıldığında, kızların puan ortalaması ($\bar{X} = 18,75$) ile erkeklerin puan ortalaması ($\bar{X} = 21,58$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür ($t_{(398)} = -4,025$, $p < 0,05$). Katılımcıların anksiyete duyarlılığı puanlarına bakıldığında

kızların puan ortalaması ($\bar{X} = 32,09$) ile erkeklerin puan ortalaması ($\bar{X} = 29,79$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür ($t_{(398)} = 3,629$, $p < 0,05$). Katılımcıların kontrol/denetleme puanlarına bakıldığında, kızların puan ortalaması ($\bar{X} = 28,86$) ile erkeklerin puan ortalaması ($\bar{X} = 27,86$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür ($t_{(398)} = 2,745$, $p < 0,05$). Diğer bir ifade ile erkeklerin genel özyeterlik ve duygusal özyeterlik puanları kızlardan yüksek iken kontrol/denetleme ve anksiyete duyarlılığı puanları kızlardan daha düşük çıkmıştır.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-6 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>df</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Özyeterlik	Gruplar Arası	3986,413	4	996,603	4,416	,002
	Gruplar İçi	89137,525	395	225,665		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	57,035	4	14,259	,462	,763
	Gruplar İçi	12181,925	395	30,840		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	1520,843	4	380,211	11,900	,000
	Gruplar İçi	12620,397	395	31,950		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	452,612	4	113,153	2,251	,063
	Gruplar İçi	19858,465	395	50,275		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	219,109	4	54,777	1,329	,258
	Gruplar İçi	16275,188	395	41,203		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul/İlgi	Gruplar Arası	416,580	4	104,145	6,722	,000
	Gruplar İçi	6119,358	395	15,492		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	135,110	4	33,777	1,088	,362
	Gruplar İçi	12265,328	395	31,051		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	177,713	4	44,428	3,336	,011
	Gruplar İçi	5260,037	395	13,317		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların sosyal özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı ve psikolojik özerlik puanlarının yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Diğer taraftan katılımcıların genel özyeterlik puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde, 10 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=84,00$), 11 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=73,16$), 12 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=71,51$), 13 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=68,51$) ve 14 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=68,55$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(4-395)}=4,416$ $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 10 yaş ile 12, 13, 14 yaş arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 10 yaşındaki bireylerin genel özyeterlik puanları 12, 13 ve 14 yaşındaki bireylerin genel özyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Akademik özyeterlik puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde, 10 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=31,50$), 11 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=27,18$), 12 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,21$), 13 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,78$) ve 14 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,35$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(4-395)}=11,900$ $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 10 yaş ile 12, 13, 14 yaş arasında ve 11 yaş ile 13 ve 14 yaş arasında, 12 yaş ile 13 ve 14 yaş arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 10 yaşındaki bireylerin akademik puanları 12, 13 ve 14 yaşındaki bireylerin akademik puanlarından, 11 yaşındaki bireylerin akademik puanları 13 ve 14 yaşındaki bireylerin akademik puanlarından ve 12 yaşındaki bireylerin akademik puanları 13 ve 14 yaşındaki bireylerin akademik puanlarından daha yüksektir.

Kabul/ilgi puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde, 10 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=30,28$), 11 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=29,63$), 12 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=28,60$), 13 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=27,26$) ve 14 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=27,37$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(4-395)}=6,722$

$p < 0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 11 yaş ile 13, 14 yaş arasinda olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 11 yaşındaki bireylerin kabul/ilgi puanları 13 ve 14 yaşındaki bireylerin kabul/ilgi puanlarından daha yüksektir.

Kontrol/denetleme puanlarıyaş değişkenine göre incelendiğinde, 10 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 28,85$), 11 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 29,41$), 12 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 28,31$), 13 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 27,83$) ve 14 yaşındaki katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 27,67$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(4-395)} = 3,336$ $p < 0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 11 yaş ile 13, 14 yaş arasinda olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 11 yaşındaki bireylerin kontrol/denetleme puanları 13 ve 14 yaşındaki bireylerin kontrol/denetleme puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-7 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

		<i>Kareler</i>	<i>df</i>	<i>Kareler</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Ölçekler		<i>Toplamı</i>		<i>Ortalaması</i>		
Özyeterlik	Gruplar Arası	2950,095	3	983,365	4,318	,005
	Gruplar İçi	90173,842	396	227,712		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	13,984	3	4,661	,151	,929
	Gruplar İçi	12224,976	396	30,871		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	1521,794	3	507,265	15,918	,000
	Gruplar İçi	12619,446	396	31,867		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	166,249	3	55,416	1,089	,353
	Gruplar İçi	20144,829	396	50,871		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	247,710	3	82,570	2,013	,112
	Gruplar İçi	16246,587	396	41,027		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	479,343	3	159,781	10,447	,000
	Gruplar İçi	6056,594	396	15,294		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	111,577	3	37,192	1,198	,310
	Gruplar İçi	12288,861	396	31,032		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	201,921	3	67,307	5,091	,002
	Gruplar İçi	5235,829	396	13,222		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların sosyal özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı ve psikolojik özerlik puanlarının sınıfa göre anlamlı şekilde

farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Diğer taraftan katılımcıların genel özyeterlik puanları sınıf değişkenine göre incelendiğinde, 5. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=75,08$), 6. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=72,26$), 7. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=68,25$) ve 8. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=68,60$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=4,318$ $p<0,05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 5. sınıf ile 7. ve 8. sınıflar arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 5. sınıf bireylerin özyeterlik puanları 7. ve 8. sınıf bireylerin özyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların akademik özyeterlik puanları sınıf değişkenine göre incelendiğinde, 5. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=28,10$), 6. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,66$), 7. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,63$) ve 8. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,44$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=15,918$, $p<0,05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 5. sınıf ile 7. ve 8. Sınıflar, 6. sınıf ile 7. ve 8. sınıflar arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 5. ve 6. sınıf bireylerin akademik puanları 7. ve 8. sınıf bireylerin akademik özyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların kabul/ilgi puanları sınıf değişkenine göre incelendiğinde, 5. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=29,32$), 6. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=29,44$), 7. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=27,49$) ve 8. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=27,00$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=10,447$, $p<0,05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 5. sınıf ile 7. ve 8. Sınıflar, 6. sınıf ile 7. ve 8. Sınıflar arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 5. ve 6. sınıf bireylerin kabul/ilgi puanları 7. ve 8. sınıf bireylerin kabul/ilgi puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların kontrol/denetleme puanları sınıf değişkenine göre incelendiğinde, 5. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=29,22$), 6. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=28,69$), 7. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=28,28$) ve 8. sınıf katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=27,29$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=5,091$, $p<0,05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında

olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda 8. sınıf ile 5. ve 6. sınıflar arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile 8. sınıf bireylerin kontrol/denetleme puanları 5. ve 6. sınıf bireylerin kontrol/denetleme puanlarından daha düşüktür.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-8 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

Ölçekler		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Özyeterlik	Gruplar Arası	1602,978	3	534,326	2,312	,076
	Gruplar İçi	91520,960	396	231,114		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	232,829	3	77,610	2,560	,055
	Gruplar İçi	12006,131	396	30,319		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	108,807	3	36,269	1,024	,382
	Gruplar İçi	14032,433	396	35,435		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	235,929	3	78,643	1,551	,201
	Gruplar İçi	20075,148	396	50,695		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	26,237	3	8,746	,210	,889
	Gruplar İçi	16468,060	396	41,586		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	55,860	3	18,620	1,138	,334
	Gruplar İçi	6480,077	396	16,364		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	241,915	3	80,638	2,626	,051
	Gruplar İçi	12158,522	396	30,703		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	21,901	3	7,300	,534	,659
	Gruplar İçi	5415,849	396	13,676		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, kabul/ilgi, psikolojik özerlik ve kontrol/denetleme puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları kaçınıcı çocuk olduğuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-9 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Kaçınıcı Çocuk Olduğuna Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

Ölçekler		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Özyeterlik	Gruplar Arası	1080,808	2	540,404	2,331	,099
	Gruplar İçi	92043,129	397	231,847		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	154,667	2	77,334	2,541	,080
	Gruplar İçi	12084,293	397	30,439		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	139,144	2	69,572	1,973	,140
	Gruplar İçi	14002,096	397	35,270		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	113,201	2	56,601	1,113	,330
	Gruplar İçi	20197,876	397	50,876		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	161,937	2	80,968	1,968	,141
	Gruplar İçi	16332,361	397	41,139		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	43,632	2	21,816	1,334	,265
	Gruplar İçi	6492,305	397	16,353		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	44,670	2	22,335	,718	,489
	Gruplar İçi	12355,767	397	31,123		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	12,344	2	6,172	,452	,637
	Gruplar İçi	5425,406	397	13,666		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, kabul/ilgi, psikolojik özerlik ve kontrol/denetleme puanlarının kaçınıcı çocuk olduğuna göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları ilaç kullanmasını gerektirecek bedensel durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-10 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Bedensel Rahatsızlığına Yönelik İlaç Kullanma Durumuna Göre Karşılaştırılması T-Testi Tablosu

Ölçekler	Gruplar	N	\bar{X}	SS	sd	t	p
Özyeterlik	Evet	13	67,92	17,35	398	-,717	,474
	Hayır	387	71,01	15,21			
Sosyal Özyeterlik	Evet	13	24,38	6,86	398	-,579	,563
	Hayır	387	25,28	5,49			
Akademik Özyeterlik	Evet	13	24,30	5,90	398	-,654	,514
	Hayır	387	25,40	5,95			
Duygusal Özyeterlik	Evet	13	19,23	6,82	398	-,540	,590
	Hayır	387	20,31	7,15			
Anksiyete Duyarlılığı	Evet	13	31,63	5,69	398	,391	,696
	Hayır	387	30,82	6,45			
Kabul-İlgi	Evet	13	29,23	3,70	398	,854	,394
	Hayır	387	28,25	4,05			
Psikolojik Özerklik	Evet	13	34,15	3,62	398	1,575	,116
	Hayır	387	31,68	5,61			
Kontrol Denetleme	Evet	13	29,84	1,67	398	1,513	,131
	Hayır	387	28,27	3,73			

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, kabul/ilgi, psikolojik özerlik ve kontrol/denetleme puanlarının ilaç kullanımına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları tanımladıkları ebeveyn tutumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-11 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Tanımladıkları Ebeveyn Tutumuna Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

Ölçekler		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Özyeterlik	Gruplar Arası	10379,288	2	5189,644	24,899	,000
	Gruplar İçi	82744,649	397	208,425		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	459,253	2	229,626	7,739	,001
	Gruplar İçi	11779,707	397	29,672		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	1606,475	2	803,237	25,440	,000
	Gruplar İçi	12534,765	397	31,574		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	1859,968	2	929,984	20,010	,000
	Gruplar İçi	18451,109	397	46,476		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	353,305	2	176,652	4,345	,014
	Gruplar İçi	16140,993	397	40,657		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	957,945	2	478,972	34,090	,000
	Gruplar İçi	5577,993	397	14,050		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	4035,413	2	2017,707	95,759	,000
	Gruplar İçi	8365,024	397	21,071		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	130,579	2	65,290	4,884	,008
	Gruplar İçi	5307,171	397	13,368		
	Toplam	5437,750	399			

Katılımcıların özyeterlik puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, anlayışlı/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 73,83$), baskıcı/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 62,41$) ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 57,83$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 24,899$,

$p < 0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda oldugunu ortaya cikarmak icin yapilan coklu karstilarima analizi sonucunda anlayisli ile baskici/otoriter ve ilgisiz/kayitsiz arasinda olduğu gorulmüstür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerini anlayisli/demokratik olarak tanımlayan bireylerin puanları baskici/otoriter ve ilgisiz/kayitsiz olarak tanımlayan bireylerin özyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların sosyal özyeterlik puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, anlayisli/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 25,78$), baskici/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 23,97$) ve ilgisiz/kayitsiz olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 19,16$) arasında anlamlı bir fark görülmüstür ($F_{(2-397)} = 7,739$, $p < 0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda oldugunu ortaya cikarmak icin yapilan coklu karstilarima analizi sonucunda anlayisli/demokratik ile baskici/otoriter ve ilgisiz/kayitsiz arasinda olduğu gorulmüstür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerini anlayisli/demokratik olarak tanımlayan bireylerin puanları baskici/otoriter ve ilgisiz/kayitsiz olarak tanımlayan bireylerin sosyal özyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların akademik özyeterlik puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, anlayisli/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 26,52$), baskici/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 21,92$) ve ilgisiz/kayitsiz olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 21,50$) arasında anlamlı bir fark görülmüstür ($F_{(2-397)} = 25,440$, $p < 0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda oldugunu ortaya cikarmak icin yapilan coklu karstilarima analizi sonucunda anlayisli/demokratik ile baskici/otoriter olarak tanımlayanlar arasinda olduğu gorulmüstür. Diğer bir ifade ile ebeveynlerini anlayisli/demokratik olarak tanımlayan bireylerin akademik özyeterlik puanları ebeveynlerini baskici/otoriter olarak tanımlayan bireylerin akademik özyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların duygusal özyeterlik puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, anlayisli/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 21,52$), baskici/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 16,92$) ve ilgisiz/kayitsiz olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 17,16$) arasında anlamlı bir fark görülmüstür

($F_{(2-397)}=20,010$, $p<0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda anlayişlı/demokratik ile baskıcı/otoriter arasinda olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile anlayişlı/demokratik olarak tanımlayan bireylerin duygusal zyeterlik puanları baskıcı/otoriter olarak tanımlayan bireylerin duygusal zyeterlik puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların anksiyete duyarlılığı puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, ebeveynlerini anlayişlı/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=30,31$), baskıcı/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=32,48$) ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=32,33$) arasinda anlamli bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=4,345$, $p<0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda anlayişlı/demokratik ile baskıcı/otoriter arasinda olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile anlayişlı/demokratik olarak tanımlayan bireylerin puanları baskıcı/otoriter olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin anksiyete duyarlılığı puanlarından daha düşüktür.

Katılımcıların kabul/ilgi puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, ebeveynlerini anlayişlı/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=29,15$), baskıcı/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=25,88$) ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=22,66$) arasinda anlamli bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=34,090$, $p<0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda anlayişlı/demokratik ile baskıcı/otoriter ve ilgisiz/kayıtsız arasinda olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile anlayişlı/demokratik olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin puanları baskıcı/otoriter olarak tanımlayan bireylerin kabul/ilgi puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların psikolojik özerklik puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, anlayişlı/demokratik olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=33,52$), baskıcı/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,03$) ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=33,33$) arasinda anlamli bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=95,730$, $p<0.05$). Anlamli farkin hangi gruplar arasinda olduğunu ortaya

çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda baskıcı/otoriter ile anlayışlı/demokratik ve ilgisiz/kayıtsız arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile baskıcı/otoriter olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin puanları anlayışlı/demokratik ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan bireylerin psikolojik özerklik puanlarından daha düşüktür.

Katılımcıların kontrol/denetleme puanları tanımladıkları ebeveyn tutumu değişkenine göre incelendiğinde, anlayışlı/demokratik olarak ebeveynlerini tanımlayan katılımcıların kontrol/denetleme puan ortalaması ($\bar{X} = 28,62$), baskıcı/otoriter olarak tanımlayan katılımcıların kontrol/denetleme puan ortalaması ($\bar{X} = 27,55$) ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan katılımcıların kontrol/denetleme puan ortalaması ($\bar{X} = 25,50$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 4,884$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda baskıcı/otoriter ile anlayışlı/demokratik ve ilgisiz/kayıtsız arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile anlayışlı/demokratik olarak tanımlayan bireylerin puanları, baskıcı/otoriter ve ilgisiz/kayıtsız olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin kontrol/denetleme puanlarından daha yüksektir.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları ders başarısına göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-12 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Ders Başarısına Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

		<i>Kareler</i>	<i>df</i>	<i>Kareler</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
		<i>Toplamı</i>		<i>Ortalaması</i>		
Ölçekler						
Özyeterlik	Gruplar Arası	21722,000	2	10861,000	60,388	,000
	Gruplar İçi	71401,938	397	179,854		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	912,537	2	456,269	15,993	,000
	Gruplar İçi	11326,423	397	28,530		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	5075,627	2	2537,814	111,136	,000
	Gruplar İçi	9065,613	397	22,835		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	2135,290	2	1067,645	23,320	,000
	Gruplar İçi	18175,787	397	45,783		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	344,534	2	172,267	4,235	,015
	Gruplar İçi	16149,763	397	40,680		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	366,949	2	183,474	11,807	,000
	Gruplar İçi	6168,989	397	15,539		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	816,255	2	408,128	13,987	,000
	Gruplar İçi	11584,182	397	29,179		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	182,151	2	91,076	6,880	,001
	Gruplar İçi	5255,599	397	13,238		
	Toplam	5437,750	399			

Katılımcıların genel özyeterlik puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, düşük olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=47,25$), orta olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=67,66$) ve yüksek olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=79,52$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=60,388$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda her üç düzey arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların sosyal özyeterlik puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, düşük olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=19,93$), orta olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=24,68$) ve yüksek olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,91$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=15,993$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda her üç düzey arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların akademik özyeterlik puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, düşük olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=14,75$), orta olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,66$) ve yüksek olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=29,68$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=111,136$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda her üç düzey arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların duygusal özyeterlik puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, düşük olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=12,56$), orta olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=19,31$) ve yüksek olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=22,91$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=23,320$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda her üç düzey arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların anksiyete duyarlılığı puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, ders başarısını düşük olarak ifade eden katılımcıların puan

ortalaması ($\bar{X} = 34,31$), orta olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 31,16$) ve yüksek olarak ifade katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 29,88$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 4,235$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda düşük ve yüksek grupları arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ders başarısı düşük olan bireylerin, ders başarısı yüksek olan bireylerden anksiyete duyarlılığı puanı daha yüksektir.

Katılımcıların kabul/ilgi puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, ders başarısını düşük olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 24,56$), orta olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 28,00$) ve yüksek olarak ifade eden katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 29,24$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 11,807$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda her üç düzey arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların psikolojik özerklik puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, ders başarısı düşük olan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 27,43$), orta olan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 31,08$) ve yüksek olan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 33,48$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 13,987$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda her üç düzey arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların kontrol/denetleme puanları ders başarı düzeyine göre incelendiğinde, ders başarısı düşük olan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 26,25$), orta olan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 28,01$) ve yüksek olan katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 29,13$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 6,880$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda düşük ve yüksek grupları arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ders başarısı yüksek olan bireylerin düşük ve orta olan bireylerden kontrol/denetleme puanı daha yüksektir.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları ebeveynlerinin birlikteliklerine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-13 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Ebeveynlerinin Birlikteliklerine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

Ölçekler		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>df</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Özyeterlik	Gruplar Arası	3079,075	2	1539,538	6,788	,001
	Gruplar İçi	90044,862	397	226,813		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	161,399	2	80,700	2,653	,072
	Gruplar İçi	12077,561	397	30,422		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	265,138	2	132,569	3,793	,023
	Gruplar İçi	13876,102	397	34,952		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	775,016	2	387,508	7,875	,000
	Gruplar İçi	19536,061	397	49,209		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	45,811	2	22,905	,553	,576
	Gruplar İçi	16448,487	397	41,432		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	149,195	2	74,598	4,637	,010
	Gruplar İçi	6386,742	397	16,088		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	82,896	2	41,448	1,336	,264
	Gruplar İçi	12317,542	397	31,027		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	82,563	2	41,281	3,060	,048
	Gruplar İçi	5355,187	397	13,489		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların sosyal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı ve psikolojik özerlik puanlarının ebeveynlerinin birlikteliklerine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların genel özyeterlik puanları

ebeveynlerinin birlikteliklerine göre incelendiğinde, ebeveynleri beraber katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 71,68$), ebeveynleri boşanmış katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 60,64$) ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 63,50$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 6,788$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda ebeveynleri beraber ve boşanmış bireyler arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynleri beraber bireyler, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek özyeterlik puanına sahiptir.

Katılımcıların akademik özyeterlik puanları ebeveynlerinin birlikteliklerine göre incelendiğinde, ebeveynleri beraber katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 25,59$), ebeveynleri boşanmış katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 22,76$) ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 21,00$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 3,793$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda beraber ve boşanmış bireyler arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynleri beraber bireyler, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek akademik özyeterlik puanına sahiptir.

Katılımcıların duygusal özyeterlik puanları ebeveynlerinin birlikteliklerine göre incelendiğinde, ebeveynleri beraber katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 20,66$), ebeveynleri boşanmış katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 15,08$) ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 17,00$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)} = 7,875$, $p < 0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda ebeveynleri beraber ve boşanmış bireyler arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynleri beraber bireyler, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek duygusal özyeterlik puanına sahiptir.

Katılımcıların kabul/ilgi puanları ebeveynlerinin birlikteliklerine göre incelendiğinde, ebeveynleri beraber katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 28,45$), ebeveynleri boşanmış katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 26,12$) ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X} = 26,00$) arasında anlamlı bir fark

görülmüştür ($F_{(2-397)}=4,637$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda ebeveynleri beraber ve ebeveynleri boşanmış bireyler arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynleri beraber bireyler, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek kabul ilgi puanına sahiptir.

Katılımcıların kontrol/denetleme ebeveynlerinin birlikteliklerine göre incelendiğinde, ebeveynleri beraber katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=28,45$), ebeveynleri boşanmış katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,12$) ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,00$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(2-397)}=3,060$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda üç gruptaki bireyler arasında olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile ebeveynleri beraber olan bireyler, ebeveynleri boşanmış ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor olan bireylerden daha yüksek kontrol/denetleme puanına sahiptir.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları annenin eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-14 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

Ölçekler		<i>Kareler</i> <i>Toplamı</i>	<i>df</i>	<i>Kareler</i> <i>Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Özyeterlik	Gruplar Arası	3291,256	3	1097,085	4,836	,003
	Gruplar İçi	89832,681	396	226,850		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	408,355	3	136,118	4,556	,004
	Gruplar İçi	11830,605	396	29,875		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	382,224	3	127,408	3,667	,012
	Gruplar İçi	13759,016	396	34,745		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	317,404	3	105,801	2,096	,100
	Gruplar İçi	19993,674	396	50,489		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	61,551	3	20,517	,494	,686
	Gruplar İçi	16432,747	396	41,497		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	95,080	3	31,693	1,949	,121
	Gruplar İçi	6440,857	396	16,265		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	166,189	3	55,396	1,793	,148
	Gruplar İçi	12234,249	396	30,895		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	105,106	3	35,035	2,602	,052
	Gruplar İçi	5332,644	396	13,466		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanlarının annenin eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların genel özyeterlik puanları annenin eğitim seviyesine göre incelendiğinde, ilkokul mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=64,77$), ortaokul mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=64,64$), lise mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=70,46$) ve üniversite mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=73,28$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=4,836$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda üniversite mezunu ile ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu katılımcılar arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların sosyal özyeterlik puanları annenin eğitim seviyesine göre incelendiğinde, ilkokul mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,00$), ortaokul mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=22,96$), lise mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=25,21$) ve üniversite mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,02$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=4,556$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda üniversite mezunu ile ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu katılımcılar arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların akademik özyeterlik puanları annenin eğitim seviyesine göre incelendiğinde, ilkokul mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,33$), ortaokul mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=23,41$), lise mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=25,09$) ve üniversite mezunu katılımcıların puan ortalaması ($\bar{X}=26,24$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($F_{(3-396)}=3,667$, $p<0.05$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonucunda üniversite mezunu ile ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu katılımcılar arasında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanları babanın eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Tablo-15 Katılımcıların Özyeterlik ve Alt Boyut Puanları, Anksiyete Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumu Alt Boyut Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması ANOVA Tablosu

		<i>Kareler</i>	<i>df</i>	<i>Kareler</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Ölçekler		<i>Toplamı</i>		<i>Ortalaması</i>		
Özyeterlik	Gruplar Arası	901,211	3	300,404	1,290	,277
	Gruplar İçi	92222,726	396	232,886		
	Toplam	93123,937	399			
Sosyal Özyeterlik	Gruplar Arası	43,176	3	14,392	,467	,705
	Gruplar İçi	12195,784	396	30,797		
	Toplam	12238,960	399			
Akademik Özyeterlik	Gruplar Arası	81,915	3	27,305	,769	,512
	Gruplar İçi	14059,325	396	35,503		
	Toplam	14141,240	399			
Duygusal Özyeterlik	Gruplar Arası	217,633	3	72,544	1,430	,234
	Gruplar İçi	20093,445	396	50,741		
	Toplam	20311,078	399			
Anksiyete Duyarlılığı	Gruplar Arası	145,849	3	48,616	1,178	,318
	Gruplar İçi	16348,449	396	41,284		
	Toplam	16494,297	399			
Kabul-İlgi	Gruplar Arası	63,839	3	21,280	1,302	,273
	Gruplar İçi	6472,099	396	16,344		
	Toplam	6535,938	399			
Psikolojik Özerklik	Gruplar Arası	137,341	3	45,780	1,478	,220
	Gruplar İçi	12263,096	396	30,967		
	Toplam	12400,437	399			
Kontrol Denetleme	Gruplar Arası	29,355	3	9,785	,716	,543
	Gruplar İçi	5408,395	396	13,658		
	Toplam	5437,750	399			

Tablo 15 incelendiğinde katılımcıların genel özyeterlik, sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik, duygusal özyeterlik, anksiyete duyarlılığı, kabul/ilgi, psikolojik özerlik ve kontrol/denetleme puanlarının babanın eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo-16 Katılımcıların Özyeterlik, Öz yeterliğin Sosyal, Akademik ve Duygusal Düzeyleri ile Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki Tablosu

		Oz Yeterlik Toplam	Oz yeterlik Sosyal	Oz Yeterlik Akademik	Oz yeterlik Duygusal
Cinsiyet	r	,105	-,005	,037	,198
	p	,036	,926	,458	,000
	N	400	400	400	400
Yas	r	-,174**	-,034	-,310**	-,088
	p	,000	,500	,000	,078
	N	400	400	400	400
Sınıf	r	-,166**	-,028	-,313**	-,071
	p	,001	,571	,000	,155
	N	400	400	400	400
Kardeş Sayısı	r	-,098	-,102	-,076	-,068
	p	,049	,041	,130	,173
	N	400	400	400	400
Kaçıncı Çocuk	r	-,030	-,009	-,069	-,001
	p	,548	,861	,171	,991
	N	400	400	400	400
Bedensel Hastalık	r	,036	,029	,033	,027
	p	,474	,563	,514	,590
	N	400	400	400	400
Anne Hastalık	r	,106	,087	,070	,102
	p	,033	,084	,162	,041
	N	400	400	400	400
Baba Hastalık	r	,030	,003	-,043	,097
	p	,552	,947	,388	,052
	N	400	400	400	400
Tanımlanan Ebeveyn Tutumu	r	-,330**	-,185**	-,328**	-,290**
	p	,000	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400
Ders Başarısı	r	,473**	,262**	,593**	,315**
	p	,000	,000	,000	,000
	N	400	400	400	400
Anne-baba Medeni Durum	r	-,167	-,087	-,136	-,177
	p	,001	,082	,006	,000
	N	400	400	400	400
Hangi Ebeveynle Yaşadığı	r	,148**	,079	,100	,173
	p	,003	,117	,046	,001
	N	400	400	400	400
Anne Eğitim Durumu	r	,180**	,173**	,162**	,115
	p	,000	,001	,001	,022
	N	400	400	400	400
Baba Eğitim Durumu	r	,088	,045	,071	,094
	p	,078	,365	,155	,060
	N	400	400	400	400

Katılımcıların özyeterlik, öz yeterliğin sosyal, akademik ve duygusal düzeyleri ile kişisel bilgi formunda bulunan sosyodemografik değişkenler arasında anlamlı ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmak için yapılan korelasyon analizi sonucunda;

Tablo 16 incelendiğinde, katılımcıların cinsiyeti ile özyeterlik düzeyi ($r: .105, p < .05$) ve duygusal alt boyutu ($r: .198, p < .05$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Cinsiyet ile sosyal ($r: -.005, p > .05$) ve akademik ($r: .037, p > .05$) özyeterlik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların yaşı ile özyeterlik düzeyi ($r: -.174, p < .05$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, yaş ile akademik ($r: -.310, p < .05$) özyeterlik düzeyi arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaş ile sosyal ($r: -.034, p > .05$) ve duygusal ($r: -.088, p > .05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların sınıf düzeyleri ile özyeterlik düzeyi ($r: -.166, p < .05$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, sınıf düzeyleri ile akademik ($r: -.313, p < .05$) özyeterlik düzeyi arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sınıf düzeyleri ile sosyal ($r: -.028, p > .05$) ve duygusal ($r: -.071, p > .05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların kardeş sayıları ile özyeterlik düzeyi ($r: -.098, p < .05$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, kardeş sayıları ile sosyal ($r: -.102, p < .05$) özyeterlik düzeyi arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kardeş sayıları ile akademik ($r: -.076, p > .05$) ve duygusal ($r: -.068, p > .05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduğu ile özyeterlik düzeyleri ($r: -.030, p > .05$), sosyal ($r: -.009, p > .05$) akademik ($r: -.069, p > .05$) ve duygusal ($r: -.001, p > .05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların sürekli ilaç kullanmasını gerektirecek bedensel rahatsızlığı ile özyeterlik düzeyleri ($r: .036, p > .05$), sosyal ($r: .029, p > .05$) akademik ($r: .033, p > .05$) ve duygusal ($r: .027, p > .05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların annelerinin ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olup olmadığı ile duygusal ($r: .102, p < .05$) özyeterlik düzeyi arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde

anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur. Annenin ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olup olmadığı ile sosyal ($r:.,087, p>,05$) ve akademik ($r:.,070, p>,05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamli bir iliŒki bulunamamıŒtır.

Katılımcıların babalarında ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olup olmadığı ile özyeterlik düzeyleri ($r:.,030, p>,05$), sosyal ($r:.,003, p>,05$) akademik ($r:.,043, p>,05$) ve duygusal ($r:.,097, p>,05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamli bir iliŒki bulunamamıŒtır.

Katılımcıların kendi tanımladıkları ebeveyn tutumları ile özyeterlik düzeyi ($r:-,330, p<,05$) arasında negatif yönlü ve orta düzeyde, kendi tanımladıkları ebeveyn tutumları ile sosyal özyeterlik düzeyi ($r:-,185, p<,05$) arasında negatif yönde ve düşük düzeyde, kendi tanımladıkları ebeveyn tutumları ile akademik ($r:-,328, p<,05$) özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve orta düzeyde, kendi tanımladıkları ebeveyn tutumları ile duygusal ($r:-,290, p<,05$) özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve orta düzeyde anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur.

Katılımcıların derslerdeki başarı düzeyleri ile özyeterlik düzeyi ($r:.,473, p<,05$) arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde, derslerdeki başarı düzeyleri ile sosyal özyeterlik düzeyi ($r:.,262, p<,05$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde, derslerdeki başarı düzeyleri ile akademik özyeterlik ($r:.,593, p<,05$) düzeyi arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde, derslerdeki başarı düzeyleri ile duygusal ($r:.,315, p<,05$) özyeterlik düzeyi arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur.

Katılımcıların ebeveynlerinin birliktelikleri ile özyeterlik düzeyi ($r:-,167, p<,05$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, ebeveynlerinin birliktelikleri ile akademik ($r:-,136, p<,05$) özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, ebeveynlerinin birliktelikleri ile duygusal özyeterlik düzeyi ($r:-,177, p<,05$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur. Ebeveynlerinin birliktelikleri ile sosyal özyeterlik düzeyi ($r:-,087, p<,05$) arasında anlamli bir iliŒki bulunamamıŒtır.

Katılımcıların evde hangi ebeveynle yaŒadıkları ile özyeterlik ($r:.,148, p<,05$) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde, evde hangi ebeveynle yaŒadıkları ile akademik ($r:.,100, p<,05$) düzey arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde, evde hangi ebeveynle yaŒadıkları ile duygusal özyeterlik düzeyi ($r:.,173, p<,05$) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur. Evde hangi ebeveynle

yaşadıkları ile sosyal özyeterlik düzeyi ($r: ,079$, $p < ,05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların annelerinin eğitim seviyesi ile özyeterlik düzeyi ($r: ,180$, $p < ,05$) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde, annenin eğitim seviyesi ile sosyal özyeterlik düzeyi ($r: ,173$, $p < ,05$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde, annenin eğitim seviyesi ile akademik özyeterlik düzeyi ($r: ,162$, $p < ,05$) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde, annenin eğitim seviyesi ile duygusal özyeterlik düzeyi ($r: ,115$, $p < ,05$) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Katılımcıların babalarının eğitim seviyesi ile özyeterlik düzeyi ($r: ,088$, $p > ,05$), sosyal ($r: ,045$, $p > ,05$) akademik ($r: ,071$, $p > ,05$) ve duygusal ($r: ,094$, $p > ,05$) özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmanın temel aldığı çerçeve doğrultusunda “**Katılımcıların öz-yeterlik puanları ile ebeveyn tutumu puanları ve anksiyete duyarlılığı puanı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?**” cevap aranmıştır.

Tablo-17 Katılımcıların Özyeterlik puanları ile Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumu Puanları Arasındaki İlişki Tablosu

		Anksiyete Duyarlılığı Toplam	Ebeveyn Tutumu Kabul/İlgi Alt Boyutu	Ebeveyn Tutumu Psikolojik Özerklik Alt Boyutu	Ebeveyn Tutumu Kontrol/ Denetleme Alt Boyutu
Özyeterlik Toplam	r	-,316**	,382**	,354**	,217**
	p	,000	,000	,000	,000
Sosyal Alt Boyut	r	-,255**	,299**	,205**	,084
	p	,000	,000	,000	,094
Akademik Alt Boyut	r	-,184**	,435**	,318**	,262**
	p	,000	,000	,000	,000
Duygusal Alt Boyut	r	-,325**	,224**	,333**	,182**
	p	,000	,000	,000	,000

Katılımcıların özyeterlik puanları ile ebeveyn tutumu puanları ve anksiyete duyarlılığı puanı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmak için yapılan korelasyon analizi sonucunda, özyeterlik toplam puanı ile anksiyete duyarlılığı arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur

($r=-,316$, $p<0.05$). Diğer bir ifade ile anksiyete duyarlılığı puanları arttıkça özyeterlik puanları azalmaktadır.

Özyeterlik puanı ile ebeveyn tutumunun kabul-ilgi alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,382$, $p<0.05$), ebeveyn tutumunun psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,354$, $p<0.05$) ve ebeveyn tutumunun kontrol denetleme alt boyutu ile arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde ($r=,217$, $p<0.05$) anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer bir ifade ile öz-yeterlik puanı arttıkça katılımcıların ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme puanları da artmaktadır.

Özyeterliğin sosyal alt boyut puanı ile anksiyete duyarlılığı arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-,255$, $p<0.05$). Diğer bir ifade ile anksiyete duyarlılığı puanları arttıkça sosyal öz-yeterlik alt boyutu puanları azalmaktadır. Sosyal alt boyut puanı ile ebeveyn tutumunun kabul-ilgi alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,299$, $p<0.05$) ve ebeveyn tutumunun psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,205$, $p<0.05$) anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer bir ifade ile sosyal öz-yeterlik alt boyut puanı arttıkça ebeveyn tutumunun kabul-ilgi ve psikolojik özerklik puanları da artmaktadır. Sosyal alt boyut puanı ile ebeveyn tutumunun kontrol-denetleme alt boyutu ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=,084$, $p>0.05$).

Özyeterliğin akademik alt boyut puanı ile anksiyete duyarlılığı arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-,184$, $p<0.05$). Diğer bir ifade ile anksiyete duyarlılığı puanları arttıkça akademik öz-yeterlik alt boyut puanları azalmaktadır. Akademik öz-yeterlik alt boyut puanı ile ebeveyn tutumunun kabul-ilgi alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,435$, $p<0.05$), ebeveyn tutumunun psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,318$, $p<0.05$) ve ebeveyn tutumunun kontrol-denetleme alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,262$, $p<0.05$) anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer bir ifade ile akademik öz-yeterlik alt boyut puanı arttıkça ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme puanları da artmaktadır.

Özyeterliğin duygusal alt boyut puanı ile anksiyete duyarlılığı arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-,325$, $p<0.05$). Diğer bir ifade ile anksiyete duyarlılığı puanları arttıkça duygusal öz-yeterlik alt boyut puanları azalmaktadır. Duygusal öz-yeterlik alt boyut puanı ile ebeveyn tutumunun

kabul- ilgi alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,224$, $p<0.05$), ebeveyn tutumunun psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,333$, $p<0.05$) ve ebeveyn tutumunun kontrol-denetleme alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=,182$, $p<0.05$) anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer bir ifade ile duygusal öz-yeterlik alt boyut puanı arttıkça ebeveyn tutumunun kabul- ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol denetleme puanları da artmaktadır.

Katılımcıların Kişisel Bilgi Formundaki Demografik Değişkenleri İle Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutum Puanları Öz-Yeterlik Puanını Anlamlı Şekilde Yordamakta Mıdır?

Katılımcıların demografik değişkenleri ile Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutum puanları Öz-yeterlik puanını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını ortaya çıkarmak için yapılan “Çoklu Regresyon analizi Stepwise yöntemi” sonucunda, Ders başarı, Anne-Baba tutumu ölçeğinin Kabul/İlgi alt boyutu, Anksiyete Duyarlılığı, Tanımladıkları Ebeveyn Tutum ve Anne-Baba Medeni durum şekli ile Öz-yeterlik puanı anlamlı bir ilişki ($R=0,624$, $R^2=0,39$) göstermiştir ($F_{(7-392)}=50,260$, $p<0,01$). Söz konusu değişkenlerin hepsi birlikte Öz-yeterlik puanını %39 oranında açıklamaktadır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, Öz Yeterliğı yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Özyeterlik} = 51,739 + (\text{Ders Başarı} \times 10,348) + (\text{Tanımlanan Ebeveyn Tutum} \times -4,469) + (\text{Anksiyete Duyarlılığı} \times -,529) + (\text{Kabul/İlgi} \times ,812) + (\text{Anne-Baba Medeni Durum} \times -2,957)$$

Tablo-18 Regresyon Analizine Ait R ve R² Tablosu

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R ²	Standart Kestirim Hatası
	,624 ^e	,389	,382	12,01297

Tablo 18 incelendiğinde, model Öz-yeterlik değişkenini %39 oranında açıklamaktadır.

Tablo-19 Regresyon Analizine Ait F Tablosu

Model	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	F	p.
Tahmin	36265,249	5	7253,050	50,260	,000
Hata	56858,689	394	144,311		
Toplam	93123,937	399			

Tablo 19 incelendiğinde bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişki anlamlıdır.

Tablo-20 Katılımcıların Kişisel Bilgi Formundaki Demografik Değişkenleri İle Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutum Puanlarının Öz-Yeterlik Puanını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Tablosu

Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t	p
Sabit	51,739	7,154		7,232	,000
Ders Başarısı	10,348	1,157	,366	8,946	,000
Ebeveyn Tutumu Kabul/İlgi Alt Boyutu	,812	,164	,215	4,943	,000
Anksiyete Duyarlılığı	-,512	,095	-,223	-5,560	,000
Tanımlanan Ebeveyn Tutumu	-4,469	1,390	-,139	-3,216	,001
Anne-Baba Medeni Durumu	-5,225	1,964	-,106	-2,660	,008

Bağımlı Değişken: Öz-yeterlik

TARTIŞMA

Yapılan çalışmalar incelendiğinde özyeterliği temel alan ve ergenlerin öz bildirimine dayalı çalışmalar literatürde yer almasına karşın özyeterlikle anksiyete duyarlılığı ilişkisini inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Anksiyete duyarlılığı kavramı ülkemizde yeni bir çalışma konusunu olmasından dolayı Türkçe literatür incelendiğinde de özyeterlikle birlikte iki değişkeni aynı anda ele alan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu noktada yapılan çalışmada, anksiyete duyarlılığını ve özyeterlik kavramını ayrı ayrı ele alan çalışmalar doğrultusunda tartışılmıştır. Özyeterlik kavramıyla ebeveyn tutumlarını inceleyen çok sayıda çalışma olmasına rağmen bu üç farklı değişkeni birlikte inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan çalışmanın literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın analizleri sonucunda ergenlerin cinsiyeti ile genel özyeterlik düzeyi ve duygusal özyeterlik arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Cinsiyet ile sosyal özyeterlik ve akademik özyeterlik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ergenlerin genel özyeterlik ve duygusal özyeterlik puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kızların ve erkeklerin puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür. Erkeklerin genel ve duygusal özyeterlik puanları kızlardan yüksek bulunmuştur. Literatür kapsamında aynı yönde bulguların elde edildiği çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu konuda Ohannessian ve arkadaşları (1999), cinsiyet faktörüne göre, ergenlik dönemindeki bireylerde özyeterlik düzeyi farklılaştığını saptamıştır.¹⁴² Telef (2011) de erkeklerin duygusal özyeterlik düzeyinin kızlardan daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.¹⁴³ Bacchini ve Magliolo'nun (2003) ergenlik döneminin farklı evrelerinde algıladıkları özyeterlik ve kendilik imajlarını değerlendirdiği çalışmasında da, kızların daha az duygusal özyeterliğe sahip olduğu bulgusu elde edilmiştir.¹⁴⁴ Bu bulguların aksine cinsiyetin faktörünün özyeterliğe etkisinin olmadığı ve özyeterliği yordayan bir değişken olmadığı yönünde araştırmalarda mevcuttur.^{145 146} Araştırmadan elde edilen sonuca göre toplumsal açıdan bakıldığında, erkeklerin kendi yeterliklerini deneyip geliştirme olanaklarının fazla olması genel anlamda özyeterliklerinin yüksek olmasının nedeni olabilir. Aynı zamanda duygusal açıdan özyeterliklerinin yüksek

¹⁴²Christine Mccauley Ohannessian vd., "Does Self-Competence Predict Gender Differences in Adolescent Depression and Anxiety?", *Journal of Adolescence*, 1999, 22, 397–411, p. 403.

¹⁴³ Telef, a.g.e., s. 201.

¹⁴⁴ Dario Bacchini and Fabrizia Magliulo, "Self-Image and Perceived Self-Efficacy During Adolescence", *Journal of Youth and Adolescence*, 2003, 32 (5), 337–350, p. 337.

¹⁴⁵Kumar and Lal, a.g.e., p. 249.

¹⁴⁶ Gülseren Vardarlı, İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Düzeylerinin Yordanması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 2005, s. 107. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

olması da toplumsal yapımızda yer alan erkek cinsiyet rolünde duygularını belli etmeme ve duyguları kontrol etmenin öneminin yoğun bir yer kaplamasından kaynaklanıyor olabilir. Kızların duygusal dışavurumunun daha beklendiği olması ve erkeklerin olumsuz duygulara yönelik baş etme yöntemleri geliştirmesinin bekleniyor olması bu noktada erkeklerin duygusal özyeterlik düzeyinin daha yüksek oranda olmasının nedeni olabilir.

Katılımcıların yaşı ile genel özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, akademik özyeterlik düzeyi ile arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaş ile sosyal ve duygusal özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış ve yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırmadaki bu bulgusunun aksine, Bacchini ve Magliolio (2003), yaş faktörünün özyeterlik çeşitlerinden duygusal ve sosyal özyeterlik düzeyini etkilediğini ifade etmişlerdir.¹⁴⁷ Ancak çalışma kapsamındaki genel özyeterlik düzeyine bakıldığında, 10 yaşındaki ergenlerin genel özyeterlik puanlarının 12, 13 ve 14 yaşındaki ergenlerin genel özyeterlik puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Akademik özyeterlik düzeyine bakıldığında ise, 10 yaşındaki ergenlerin akademik özyeterlik düzeyinin 12, 13 ve 14 yaşındaki ergenlerden, 11 yaşındaki ergenlerin 13 ve 14 yaşındaki ergenlerden ve 12 yaşındaki ergenlerin akademik özyeterlik düzeyinin 13 ve 14 yaşındaki ergenlerin akademik özyeterlik düzeyinden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bulgular bağlamında yapılmış araştırmalar incelendiğinde yaşın artması ile genel ve akademik öz yeterliğin düştüğü ifade edilebilir. Keskin ve Orgun'un (2006)¹⁴⁸ bulgularında, yaşla birlikte özyeterlik düzeyini de arttığı sonucuna ulaşılmasına rağmen bu çalışmadaki elde edilen bulguları destekleyen çalışmalar da literatürde mevcuttur.¹⁴⁹ Özyeterlik kişinin performansını başarıyla tamamlamaya ilişkin algısına yönelik ve davranışlarını etkileyen bir kavram olduğundan, çocuklarda yaş ilerledikçe akademik olarak daha fazla zorluklarla karşılaşmalarının artması akademik açıdan kendilerinin yapabileceklerine olan düşüncelerini olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca ebeveynlerin tutumları yaş ilerledikçe akademik anlamda daha otoriter olması ergenlerin akademik yönden kendini yeterli görme inancını düşürebilir. Aynı zamanda sosyal açıdan yaşadıkları problemlere paralel olarak sorumluluklarının da artıyor olması genel öz yeterliğin düşmesini etkiliyor olabilir.

¹⁴⁷ Mccauley Ohannessian vd., a.g.e., p. 403.

¹⁴⁸ Gülseren Ünal Keskin ve Fatma Orgun, "Öğrencilerin Öz-yeterlik Düzeyleri ile Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi", *Anatolian Journal of Psychiatry*, 2006, 7, 92-99, s. 95.

¹⁴⁹ Vardarlı, a.g.e., s. 106.

Katılımcıların sınıf düzeyleri ile genel özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, sınıf düzeyleri ile akademik özyeterlik düzeyi arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sınıf düzeyleri ile sosyal ve duygusal özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. 5. sınıf bireylerin genel özyeterlik puanları 7. ve 8. sınıf bireylerin genel özyeterlik puanlarından daha yüksek olduğu; 5. ve 6. sınıftaki ergenlerin akademik özyeterlik düzeyinin 7. ve 8. Sınıftaki ergenlerin akademik özyeterlik düzeyinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sınıf düzeyleri yükseldikçe genel ve akademik öz yeterliğin ergen grubunda düştüğü ifade edilebilir. Yapılan çalışmalar dikkate alındığında benzer sonucun bulunduğu ve literatürle tutarlı sonuçların elde edildiği görülmektedir.^{150 151} Yaş ve sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte, bireyin hem dönemin getirmiş olduğu bedensel değişimlere uyum sağlama yönündeki değişimler hem de ergenlik dönemindeki sosyal ve duygusal alanlarda yaşadıkları psikolojik değişimlerdeki dalgalanmalardan kaynaklı net bir ilişkiden söz etmemizi engelliyor olabilir. Aynı zamanda sınıf düzeyi açısından sosyal ve duygusal öz yeterliğin gelişmesi daha uzun süreli sosyal ortamlarda bulunmaya ihtiyaç duyuluyor olması ve bu ortamlardan gelecek olan dönütleri, kişi lehine yorumlamayı öğrenmeye ihtiyaç duyuyor olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca sınıflar arası geçiş düşünüldüğünde uzun zaman aralıklarının olmamasından kaynaklı anlamlı bir ilişkiden söz edilemiyor olabilir.

Katılımcıların kardeş sayıları ile genel ve sosyal özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kardeş sayıları ile akademik ve duygusal özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ergenlerin kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, bedensel hastalığına yönelik sürekli ilaç kullanması, babalarında ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olup olmadığına göre genel, sosyal, akademik, duygusal özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık saptanamamıştır. Katılımcıların annelerinin ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olup olmadığı ile duygusal özyeterlik düzeyi arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin ruhsal/psikolojik rahatsızlığı olup olmadığı ile sosyal ve akademik özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Ebeveynlerini anlayışlı/demokratik olarak tanımlayan bireylerin özyeterlik ve alt boyutları puanları baskıcı/otoriter ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan bireylerin genel özyeterlik, sosyal, duygusal, akademik özyeterlik puanlarından daha yüksek

¹⁵⁰ Figen Kayhan Yardımcı, İlköğretim Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek ile Öz-Yeterlik İlişkisi ve Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi, Sağlık bilimleri Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 2007, s. 134 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

¹⁵¹Telef, a.g.e., s. 211.

bulunmuştur. Ergenler ebeveynlerinin genellikle kendilerine özgü bir kapasitesi olduğunu bilerek destekte bulunuyor olmaları yani çocukların onları demokratik olarak algılamaları, performanslarını denedikleri alanlar doğrultusunda kaynaklarını nasıl kullanacağını bilerek başaracağına inanı pekiştiriyor olabilir. Bu noktada ergenlerin kendi ebeveynlerinin tutumunu demokratik olarak algılayarak nitelendirmelerinin öz yeterliğin her alanı açısından olumlu bir etkisinin olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların derslerdeki başarı düzeyleri ile genel özyeterlik, akademik ve duygusal özyeterlik düzeyi arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde, sosyal özyeterlik düzeyi arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ders başarısını yüksek olarak nitelendiren ergenlerin genel, sosyal, akademik ve duygusal özyeterlik düzeylerinin ders başarısını düşük ve orta olarak nitelendirenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulguyu destekler nitelikte araştırma sonuçları şunlardır; Schunk ve Gunn (1986) ders başarısı gibi akademik performans ile özyeterlik arasında pozitif yönde ilişkinin olduğunu saptamıştır.¹⁵² Vardarlı (2005), öğrencilerin algıladıkları akademik başarının öz yeterliği yordadığı ve akademik başarısını düşük olarak algılayanlarda da özyeterlik düzeyinin düşük olduğu bulgusunu elde etmiştir.¹⁵³ Literatürde mevcut olan birçok çalışma okul ve ders başarısının artmasıyla özyeterlik düzeyinin artma eğilimi gösterdiğini ifade etmektedir.^{154 155 156 157} Bütün bu bulgulardan yola çıkarak; akademik açıdan bireyin kendisinin nasıl öğrendiğini, bu öğrenmeyi gerçekleştirmek için kendini yeterli olarak değerlendirmesi ergenin öz yeterliğini artırmakta olduğu söylenebilir.

Katılımcıların ebeveynlerinin birliktelikleri ile genel özyeterlik, duygusal ve akademik özyeterlik düzeyi arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerinin birliktelikleri ile sosyal özyeterlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ebeveynleri beraber ergenlerin, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek genel, akademik ve duygusal özyeterlik puanına sahip olduğu bulunmuştur. Bu değişken doğrultusunda sınırlı kaynak olmasına rağmen Telef (2011), katılımcıların ebeveynleri birlikte olanların genel ve duygusal

¹⁵² Dale H. Schunk and Trisha P. Gunn, "Self-Efficacy and Skill Development: Influence of Task Strategies and Attribution", *Journal of Educational Research*, 1986, 79, 238-244, p. 238.

¹⁵³ Vardarlı, a.g.e., s. 103-104.

¹⁵⁴ John Lane and Andrew Lane, "Self-Efficacy and Academic Performance", *Social Behavior and Personality*, 2001, 29(7), 687-694, p. 687.

¹⁵⁵ Depaa Marat, "Assessing Mathematics Self-Efficacy of Diverse Students from Secondary Schools in Auckland: Implications for Academic Achievement", *Issues in Educational Research*, 2005, 15 (Erişim Tarihi: 02.04.2018).

¹⁵⁶ Pajares, 1996, a.g.e., p. 555.

¹⁵⁷ Yardımçı, a.g.e., s. 90-91.

özyeterlik düzeyleri boşanmış ebeveyne sahip olanlardan daha yüksek çıkmıştır ayrıca akademik özyeterlikleri ebeveynleri ayrı olanların daha düşük olduğunu tespit etmiştir.¹⁵⁸ Aile çocukların hayatlarında önemli yere sahip olduğundan aile ortamı içerisinde parçalanmamış durumda olmak ergenlerin kendilerine güvenmeleri, kendilerinin başarılı olacaklarını inanıyor olmalarını etkileyebilir. İki ebeveynden herhangi birinin yoksunluğu, ergenin duygularını yönetebilme ve olumsuz duygularla baş edebilme becerisini olumsuz etkiliyor olabilir.

Katılımcıların evde hangi ebeveynle yaşadıkları ile genel ve akademik özyeterlik arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde, duygusal özyeterlik düzeyi arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Evde hangi ebeveynle yaşadıkları ile sosyal özyeterlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların annelerinin eğitim seviyesi ile genel özyeterlik düzeyi ve sosyal özyeterlik, akademik özyeterlik ve duygusal özyeterlik arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların babalarının eğitim seviyesi ile genel özyeterlik düzeyi sosyal, akademik ve duygusal özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Güven (2008), hem anne hem babanın eğitim durumunun ergenlerin özyeterlik inançlarıyla ilişkisini incelemiş ancak anlamlı bir sonuç elde edememiştir.¹⁵⁹ Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda annenin eğitim seviyesinin artması ile ergenin özyeterlik düzeylerinde yükselme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Genellikle bakım veren kişinin anne olması, toplumumuzda çok sık rastlanan bir durum olduğundan babanın eğitim durumundan ziyade annenin eğitim seviyesinin yüksek olması ve onun çocuğuna karşı daha empatik davranmasını, uygun iletişim yöntemleri kullanıyor olmasını ve destekleyici olmasını etkiliyor olabilir ve bu davranışlar sonucunda da annelerin eğitim seviyesi faktörü çocuklarının özyeterlik düzeylerine olumlu yönde katkıda bulunuyor olabilir.

Anksiyete duyarlılığı ile yapılan korelasyon analizinde ise; sosyal, akademik, duygusal ve genel özyeterlik ile anksiyete duyarlılığı arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bulgular diğer bir ifade ile anlatıldığında; ergenlerin anksiyete duyarlılığı puanları arttıkça sosyal, akademik, duygusal ve genel özyeterliklerinin azalmakta olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde

¹⁵⁸ Telef, a.g.e., s. 225.

¹⁵⁹ Ezgi Denizel Güven, Bir Hazır Giyim İşletmesinde Çıraklık Eğitimi Kapsamında Çalışan Ergenlerin Öz-Yeterlik İnançlarının Kimlik, Sosyal Karşılaştırma Eğilimi ve Demografik Değişkenler Bağlamında İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 2008, s. 122 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

anksiyete duyarlılığı ve özyeterlik ile yapılmış birebir çalışma bulunmamaktadır. Bu yüzden anksiyeteyi temel alan çalışmalara bakılmıştır. Bu çalışmalar ışığında, anksiyete ile öz yeterliği temel alan çalışmalar mevcuttur. Tasmassian ve Moghadan (2011)¹⁶⁰, Muris (2002)¹⁶¹, Kashdan ve Roberts (2004)¹⁶² anksiyetenin genel özyeterlik ve özyeterliğin alt boyutları olan akademik, sosyal ve duygusal özyeterlik düzeyleri ile negatif yönde ilişkisinin olduğu, özyeterlik puanları arttıkça anksiyete puanlarının düştüğünü destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Literatür çalışmaları incelendiğinde öz yeterliğin duygusal alt boyutunun düşük olması durumunda anksiyete semptomlarının yüksek düzeyde bireye eşlik ettiği, anksiyete ile duygusal öz yeterliğin birbiri ile kuvvetli ilişkisinin olduğu bulgulanmıştır.¹⁶³ Ohannessian ve arkadaşlarının çalışmasında cinsiyete göre anksiyete düzeyinin de farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır.¹⁶⁴ Ayrıca bu tezde yer alan sosyodemografik değişkenler ile anksiyete duyarlılığı arasındaki yapılan analizlerde;

- Erkek ergenlerin anksiyete duyarlılığı puanları kızlardan daha düşük olduğu, ebeveynlerini anlayışlı/demokratik olarak tanımlayan ergenlerin puanları baskıcı/otoriter olarak ebeveynlerini tanımlayan ergenlerden anksiyete duyarlılığı puanları daha düşük olduğu, ders başarısı düşük olan bireylerin, ders başarısı yüksek olan bireylerden anksiyete duyarlılığı puanı daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, bedensel rahatsızlığına yönelik ilaç kullanma durumu, ebeveynlerin ruhsal/psikolojik hastalığı, anne-baba birlikteliği, evde hangi ebeveynlerle yaşadığı ve ebeveynlerinin eğitim durumları ile ergenlerin anksiyete duyarlılığı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Klinik ve teorik yönden incelendiğinde anksiyete duyarlılığı kavramı anksiyete bozukluklarının bilişsel yönden temellerini ifade eden kuramların ortaya çıkmasından sonraki süreçlerde gündeme gelmeye başlamıştır. Taylor (2008), ikizler üzerinde anksiyete duyarlılığının etiolojisini araştırmış ve kadınlarda kalıtımın anksiyete üzerinde etkili olduğunu tespit etmiş ve buna ek olarak kadınlarda anksiyete

¹⁶⁰ Karineh Tasmassian and Niloufar Jalali Moghadam, "Relationship Between Self-Efficacy and Symptoms of Anxiety, Depression, Worry and Social Avoidance in a Normal Sample of Students", *Iran J Psychiatry Behav Sci*, 2011, 5 (2), 93-98.

¹⁶¹ Peter Muris, "Relationships Between Self-Efficacy and Symptoms of Anxiety Disorders and Depression in a Normal Adolescent Sample", *Personality and Individual Differences*, 2002, 32, 337-348.

¹⁶² Todd B. Kashdan and John E. Roberts, "Social Anxiety's Impact on Affect, Curiosity, and Social Self-Efficacy During a High Self-focus Social Threat Situation", *Cognitive Therapy and Research*, 2004, 28, 119-141.

¹⁶³ Peter Muris, a.g.e., 2002, p. 345.

¹⁶⁴ Mccauley Ohannessian vd., a.g.e., p. 403.

duyarlılığının fizyolojik, bilişsel ve aynı zamanda sosyal çevreden etkilendiğini ifade etmiştir.¹⁶⁵ Anksiyete bozukluklarının ise kadınlarda daha yüksek oranda görülmesi ve yine kadınların aniden oluşan şiddetli ve sebebi açıklanamayan fizyolojik belirtileri tehlikeli olarak yorumlamaya yatkınlığı kendilerini duygusal anlamda yetersiz görmeye ilişkili olarak anksiyete belirtilerini zararlı olarak nitelendirmelerinde rol oynuyor olabilir. Literatürdeki bulgular ışığında duygusal öz yeterliğin yüksek olmasının kişiyi anksiyete semptomlarını yaşamada önleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bilinen şu ki; red ve katı disiplinin çocukta anksiyete ve düşük sosyal ilişki düzeyine yol açmakta olduğudur. Baskıcı/otoriter olarak nitelendirilen ebeveynler çocuğun gerçek ihtiyacını ön planda tutmadığı için bu tutum çocukta anksiyeteye neden olabilmekte ve kaygılı kişilik yapısı geliştirmesinde etken olabilmektedir. Akademik anlamda başarı gösterememek de ergenlerde kaygı yaratabilir. Bu yüzden kendini akademik açıdan yeterli hissedenlerin anksiyete duyarlılığı puanı daha düşük olabilmektedir.

Genel özyeterlik puanı ile ebeveyn tutumunun kabul-ilgi ve psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde, kontrol/denetleme alt boyutu ile arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer bir ifade ile öz-yeterlik puanı arttıkça katılımcıların ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme puanları da artmaktadır.

Sosyal özyeterlik ile ebeveyn tutumunun kabul/ilgi, psikolojik özerklik alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Sosyal alt boyut puanı ile ebeveyn tutumunun kontrol-denetleme alt boyutu ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Akademik ve duygusal özyeterlik ile ebeveyn tutumunun kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Sosyal özyeterlik, bireyin çevresiyle olumlu iletişim kurup bunu sürdürebilmesi ve başkaları tarafından kabul görmek için gerekli olan davranış ve becerilerin tamamını ifade etmekte olduğundan ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarında kabul edici/ilgi gösterici ve onun hayatındaki alanlarda özerklik sağlıyor olması sosyal alanlarındaki öz yeterliği olumlu yönde etkileyebilmektedir. Ebeveyn tutumu hangi tutum şeklinde olursa olsun, ergenlerin akademik ve duygusal özyeterliklerinde artış olabileceği ortaya çıkmıştır. Pek çok araştırmada da ifade edilmiş olan toplumumuzda ebeveyn kontrolünün olumlu yönde algılanması ve hatta çoğunlukla kontrol kavramı ilgi olarak algılanabilmekte olduğundan kaynaklı

¹⁶⁵ Taylor vd., a.g.e., p. 911.

ebeveyn tutumunun her alt boyutu ile genel, akademik ve duygusal özyeterlik düzeyinin artıyor olması bu durumu destekler nitelikte görülebilir.

Sosyodemografik değişkenler baz alınarak yapılan analiz bulgularında;

- Erkeklerin kontrol/denetleme puanları kızlardan daha düşük çıkmıştır, 11 yaşındaki bireylerin kabul/ilgi puanları 13 ve 14 yaşındaki bireylerin kabul/ilgi ve kontrol/denetleme puanlarından daha yüksektir, 5. ve 6. sınıf bireylerin kabul/ilgi puanları 7. ve 8. sınıf bireylerin kabul/ilgi puanlarından daha yüksek, 8. sınıf bireylerin kontrol/denetleme puanları 5. ve 6. sınıf bireylerin kontrol/denetleme puanlarından daha düşüktür, anlayışlı/demokratik olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin puanları baskıcı/otoriter olarak tanımlayan bireylerin kabul/ilgi puanlarından daha yüksek, baskıcı/otoriter olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin psikolojik özerklik puanları anlayışlı/demokratik ve ilgisiz/kayıtsız olarak tanımlayan bireylerin psikolojik özerklik puanlarından daha düşüktür, anlayışlı/demokratik olarak tanımlayan bireylerin kontrol/denetleme puanları, baskıcı/otoriter ve ilgisiz/kayıtsız olarak ebeveynlerini tanımlayan bireylerin kontrol/denetleme puanlarından daha yüksek bulunmuştur, ders başarısı yüksek olan bireylerin düşük ve orta olan bireylerden kontrol/denetleme puanı daha yüksektir, ebeveynleri beraber bireyler, ebeveynleri boşanmış bireylerden daha yüksek kabul/ilgi puanına sahiptir, ebeveynleri beraber olan ergenlerin, ebeveynleri boşanmış ve ebeveynleri evli ama ayrı yaşıyor olan ergenlerden daha yüksek kontrol/denetleme puanına sahiptir.
- Kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme puanlarının kaçınıcı çocuk olduğuna, kardeş sayısına, ilaç kullanımına, ebeveynlerin eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı, psikolojik özerlik puanlarının yaşa ve sınıfa göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı, kabul/ilgi ve psikolojik özerlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Yurttaş (2010) aynı ölçeği kullanarak yaptığı tez çalışmasında kızların kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol denetleme boyutunun daha yüksek olduğunu saptamış olmasına rağmen aynı şekilde yaş, anne-baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası baz alınarak anne-baba tutum ölçeğinin alt ölçekleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptamamıştır.¹⁶⁶ Ebeveynlerin genellikle kız çocuklara daha korumacı tutumlar sergileniyor olması onların ebeveynlerini daha fazla kontrol/denetlemeci bulmalarını etkiliyor olabilmektedir. Ergenlik döneminin

¹⁶⁶ Ayşegül Yurttaş, İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Kadıköy İlçesi Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2010 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

başlarında çocuklarının artık ergenlik dönemine girdiğini kabul edememe veya fark edememe durumlarından dolayı küçük sınıflarda ve yaş grubunda ebeveynler hem daha kabul edici yaklaşım sergilerken hem de kontrolcü olabilmekte olduklarından dolayı ergenlerin küçük yaş grubu ve sınıf düzeyinin kabul/ilgi ve kontrol/denetleme puanlarının büyük sınıflara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşla birlikte ilişkinin yapısında değişimlerin görüldüğü düşünülebilir. Anlayışlı olarak nitelendirilen ebeveynlerin kabul edici ve demokratik tutumları sergilemekte olduğu görülmektedir. Ancak baskıcı olarak ergenler tarafından nitelendirilen ebeveynlerin ergenlere psikolojik özerklik tanımadıkları anlaşılmaktadır. Yine özyeterlikte bahsedildiği gibi kültürümüzde ebeveynler tarafından çocuklara gösterilen kontrol etme davranışı yani daha iyi ebeveyn olmaya çalışırken çocukların adına düşünmek, bir şeyleri üstlenmek, çevresini çocuk adına kolaylaştırmak ve müdahale etmek ilgi olarak algılanmasından kaynaklı ergenler ebeveynlerini anlayışlı olarak nitelendirse bile kontrol/denetleme puanlarının da yüksek olmasına neden olabilir. Birçok ebeveynin çocuklarında akademik anlamda istedik başarıyı elde edebilmesi için onları sıklıkla akademik anlamda takip etmesi hem ders başarısını artırmakta olduğunu hem de çocukların ebeveynlerinin kontrol/denetleme puanının daha yüksek olmasının nedeni olabilmektedir. Boşanma süreci nasıl olursa olsun çocuğu etkileyebilmesinden kaynaklı ergenler tarafından ebeveynleri birlikte olanların kabul/ilgi puanlarının daha yüksek olduğu görülmüş olabilir. Ancak bunun yanı sıra iki ebeveynin de çocukla ilgilenmesi, çocuklar tarafından daha kontrolcü bir durum olarak algılanmasının nedeni olabilir.

Ders başarı, anne-baba tutum ölçeğinin kabul/ilgi alt boyutu, anksiyete duyarlılığı, tanımladıkları ebeveyn tutumu ve anne-baba medeni durum şekli ile özyeterlik puanı anlamlı bir ilişki göstermiştir. Söz konusu değişkenlerin hepsi birlikte özyeterlik puanını %39 oranında açıklamaktadır.

Sonuçta, beklenildiği gibi özyeterlik, anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

ÖNERİLER

- 1) Araştırma sonucunda kullanılan üç değişken arasında anlamlı ilişki olduğu yönünde bulguya ulaşılması aynı konuda yapılacak araştırmalar için yol gösterici olabilir.
- 2) Duygusal, akademik, sosyal ilişkileri kapsayıcı çocukların özyeterliklerini geliştirici ve destekleyici programlar anksiyete duyarlılığı düzeyini azaltabilir.
- 3) Yaş gruplarına göre boylamsal bir araştırma yapmak için bu araştırmanın temel değişkenleri olan özyeterlik, anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumunu ölçen başka ölçme araçları geliştirilebilir.
- 4) Yurt dışı ve yurt içi literatüre bakıldığında ergenlerin öz bildirimine dayalı özyeterlik düzeyi, anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesini kapsayan araştırma konusuna rastlanmadığından çalışmayı temel alan değişkenler baz alınarak çalışma tekrarlanabilir.
- 5) Psikoloji alanı için katkı sağlayacağı düşünülen değişkenlerin ele alındığı bu çalışma tek ilde bir ergen grubunda yapılmış olmasından dolayı daha farklı yaş gurubunun olduğu örnekleme veya aynı yaş aralığında daha geniş örneklem grubunda bu araştırma yapılabilir.
- 6) Kızların anksiyete duyarlılığı skorlarının erkekler göre daha yüksek olduğu yapılan araştırma doğrultusunda söylenmesine rağmen kesin bir kanı elde edebilmek adına daha fazla cinsiyet ve anksiyete duyarlılığı ilişkisini temel alan çalışmalar yapılmalıdır.
- 7) Anksiyete duyarlılığı ve ebeveyn tutumunu temel alan çalışmalar yapılarak arasındaki ilişkinin belirlenmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.
- 8) Bu çalışmada kullanılan ebeveyn tutumu ölçeği ergenlerin bildirimine dayalı bir ölçek olduğu için çalışmanın daha sağlıklı olması açısından ebeveynlerin de cevaplayacağı bir ölçme aracıyla birlikte çocukların algılarının karşılaştırılabileceği bir çalışma yürütülebilir.
- 9) Çocuk ve ergenlerin yüksek öz yeterliğe sahip olmaları, onların gelişim dönemleri içerisinde ebeveynlerinin bilinçli bir şekilde iletişim kurmasından ve çocuklarına olan tutumlarından etkilenmediği için ebeveynlerin doğru yönlendirilmesi için çeşitli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AYDIN Betül, **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**, Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

BANDURA Albert, **Self-Efficacy**, In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior*, Academic Press, New York, 1994, 4, 71-81.

BANDURA Albert, **Self-Efficacy: The Exercise of Control**, Macmillan, 1977.

GEÇTAN Engin, **Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993.

GEÇTAN Engin, **Psikanaliz ve Sonrası**, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

GOSSELİN Jeniffer T. and MADDUX James E., **Self-Efficacy**, *Handbook of Self and Identity*. Ed. Mark R. Leary and June Price Tangney, The Guilford Press, New York, 2003.

HURLOCK Elizabeth B., **Adolescent Development**, McGraw-Hill, New York, 1955.

KILIÇ Mustafa, **Ana Baba ve Çocuk İlişkisi**, Ders Notları, 1993.

ÖZTÜRK M. Orhan, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2001.

PAJARES Frank and SCHUNK Dale H., Chapter in R. Ridin G. & S. Rayner (Eds.), **Self-Beliefs and School Success: Self-Efficacy, Self-Concept, and School Achievement**, London: Ablex Publishing, Perception, 2001, 239-266.

RAPEE Ronald M., WIGNALL Ann, SPENCE Susan H., COBHAM Vanessa LYNEHAM Heidi, **Kaygılı Çocuğa Yardım**, Çev. Rasim Baykaldı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2016.

REINECKE Mark A., DATTILIO Frank M., FREEMAN Arthur, **Çocuklar ve Ergenlerle Bilişsel Terapi**, Çev. Yavuz Selim Altındal, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2016.

ROGELBERG Steven G., **Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology**, Sage Publications, 2007.

SANTROCK John W., **Adolescence**, Çev. Diğdem Müge Siyez, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012.

SAYAR Kemal, **Ruh Hali**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2.Baskı, 2006.

SEMEMOĞLU Nuray, **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2013.

STEIN Dan J. and HOLLANDER Eric, **Textbook of Anxiety Disorders**, The American Psychiatric Publishing, Washington DC, 200.

STEINBERG Laurence, **Adolecence**, Çev. Figen Çok, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013.

ŞENDİL Gül, **Çocuk, Ergen ve Anne Baba**, Çantay Yayınları, İstanbul, 2003.

TÜKEL Raşit, **Anksiyete Bozuklukları**, Çizgi Tıp Yayınevi, Ankara, 2000.

YAVUZER Haluk, **Anne-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.

YAVUZER Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017.

YÖRÜKOĞLU Atalay, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2002.

ZIMMERMAN Barry J., **Self-Efficacy and Educational Development**, In A. Bandura (Ed), **Self-Efficacy in Changing Societies**, Cambridge University Press, New York, 1995.

MAKALELER

AFAT Nüket, "Çocuklarda Üstün Zekânın Yordayıcı Olarak Ebeveyn Tutumları", **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, 10(1), 155-168.

AJZEN Icek and FISHBEIN Martin, "Attitude-Behavior Relations: A Theoretical Analysis and Review of Empirical Research", **Psychological Bulletin**, 1977, 85 (5), 888-918.

ARAŞ Şahbal, ÜNLÜ Gülşen, TAŞ VAROL Fatma "Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Hastalarda Belirtiler, Tanılar ve Tanıya Yönelik İncelemeler", **Klinik Psikiyatri**, 2007, 10, 28-37.

ARSLAN Ali, "İlköğretim Öğrencilerinin Özyeterlik İnancı Kaynaklarının Öğrenme ve Performansla İlgili Özyeterlik İnancını Yordama Gücü", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2012, 12(3), 1907-1920, s. 1908.

ASMUNDSON Gordon J. and NORTON G. Ron, "Anxiety Sensitivity in Patients With Physically Unexplained Chronic Back Pain: A Preliminary Report", **Behaviour Research and Therapy**, 1995, 33(7), 771-777.

AYVAŞIK H. Belgin, "Kaygı Duyarlılığı İndeksi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", **Türk Psikoloji Dergisi**, 2000, 15(46), 43-57.

BACCHINI Dario and MAGLIULO Fabrizia, "Self-Image and Perceived Self-Efficacy During Adolescence", **Journal of Youth and Adolescence**, 2003, 32 (5), 337-350.

BANDURA Albert, ADAMS Nancy E. Adams, BEYER Janice, "Cognitive Processes Mediating Behavioral Change", ***Journal of Personality and Psychology***, 1977, 35 (3), 125-139.

BANDURA Albert, "Self-Efficacy Mechanism in Human Agency", ***American Psychologist***, 1982, 37(2), 122-147.

BANDURA Albert and CERVONE Daniel, "Self-Evaluative and Self-Efficacy Mechanisms Governing The Motivational of Goal Systems", ***Journal of Personality and Social Psychology***, 1983, 45 (5), 1017-1028.

BANDURA Albert, "Regulation of Cognitive Processes Through Perceived Self-Efficacy", ***Developmental Psychology***, 1989, 25, 729-735.

BANDURA Albert, "Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning", ***Educational Psychologist***, 1993, 28 (2), 117-148.

BANDURA Albert, "Swimming Against The Mainstream: The Early Years From Chilly Tributary to Transformative Mainstream", ***Behavior Research and Therapy***, 2004, 42, 613-630.

BARLING Julian and BEATTIE Russell, "Self-Efficacy Beliefs and Sales Performance", ***Journal of Organizational Behavior Management***, 1983, 5, 41-51.

BAUMRIND Diana, "The Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviors", ***Child Development***, 1966, 37 (4), 887- 907.

BROWN Richard A., KAHLER Christopher W., ZVOLENSKY Michael J., LEJUEZ C. W., RAMSEY Susan E., "Anxiety Sensitivity: Relationship to Negative Affect Smoking and Smoking Cessation in Smokers With Past Major Depressive Disorder", ***Addictive Behaviors***, 2001, 26(6), 887-899.

CERAL Sinem ve DAĞ İhsan, "Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumlarına Bağlı Benlik Saygısı, Depresiflik ve Genel Psikolojik Belirti Farklılıkları", ***Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi(3P)***, 2005, 13(4), 233-241.

CHO Jun-Ho, KIM Du-Gyu, HEO Gyun, "The Influence of Parents Child-Rearing Attitudes Perceived by Elementary School Students on Their Self-Efficacy and Social Development", ***Journal of Fisheries and Marine Sciences Education***, 2013, 25(3), 616-624.

COMEAU Nancy, STEWART Sherry H., LOBA Pamela, "The Relations of Trait Anxiety, Anxiety Sensitivity and Sensation Seeking to Adolescents' Motivations for Alcohol, Cigarette, and Marijuana Use", ***Addictive Behaviors***, 2001, 26(6), 803-825.

ÇEÇEN A. Rezan, “Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi”, **Journal of Turkish Educational Sciences**, 2008, 6(3), 415-431.

ÇEVİK Gülşen ve ÇELİKKALELİ Öner, “Ergenlerin Arkadaş Bağlılığı ve İnternet Bağımlılığının Cinsiyet Ebeveyn Tutumu ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2010, 19(3), 225-240.

DONNELL Christina D. and MCNALLY Richard J., “Anxiety Sensitivity and Panic Attacks in a Nonclinical Population”, **Behaviour Research and Therapy**, 1990, 28(1), 83-85.

EROL Murat ve AVCI TEMİZER Dilek, “Eyleme Geçiren Bir Katalizör “Özyeterlik Algısı”: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 31(4), 711-723.

ERÖZKAN Atılgan, “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Depresyonun Yordayıcıları”, **İlköğretim Online**, 2009, 8(2), 334-345.

ERÖZKAN Atılgan, “Ergenlerde Kaygı Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 2012, 12(1), 43-57.

FELDMAN David B. and KUBOTA Maximilian, “Hope, Self-Efficacy, Optimism, and Academic Achievement: Distinguishing Constructs and Levels of Specificity in Predicting College Grade-Point Average”, **Learning and Individual Differences**, 2015, 37, 210-216.

HAYCOCK Laurel A., MCCARTHY Patricia, SKAY Carol L., “Procrastination in College Students: The Role of Self-Efficacy and Anxiety”, **Journal of Counseling and Development**, 1998, 76 (3), 317-324.

IN-ALBON Tina, KOSSOWSKY Joe, SCHNEIDER Silvia, “Vigilance and Avoidance of Threat in The Eye Movements of Children with Separation Anxiety Disorder”, **Journal of Abnormal Child Psychology**, 2010, 38(2), 225-235.

KASHDAN Todd B. and ROBERTS John E. “Social Anxiety’s Impact on Affect, Curiosity, and Social Self-Efficacy During a High Self-focus Social Threat Situation”, **Cognitive Therapy and Research**, 2004, 28, 119–141.

KARADAĞ Ezgi, DERYA AKSOY Yeşim, UCUZAL Meral, “Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Öz Etkillilik-Yeterlik Düzeyleri”, **Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi**, 2011, 4(1), 13-20.

KARATAŞ Gonca, TAMAM Lut, ÖZPOYRAZ Nurgül, “Anksiyete Bozukluklarında Gabapentin Tedavisi”, **Klinik Psikofarmakoloji Bülteni**, 2003, 13, 37-42.

KAYE Walter H., BULIK Cynthia M., THORNTON Laura, BARBARICH Nicole, MASTERS Kim, "Comorbidity of Anxiety Disorders with Anorexia and Bulimia Nervosa", **American Journal of Psychiatry**, 2004, 161(12), 2215-2221.

KESKİN Gülseren ve ORGUN Fatma, "Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlilik Düzeyleri ile Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi", **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2006,7(2), 92-99.

KUMAR Rajesh and LAL Rojhan, "The Role of Self-Efficacy and Gender Difference Among The Adolescents", **Journal of The Indian Academy of Applied Psychology**, 2006, 249-354.

KUZGUN Yıldız, "Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi", Der: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, **Aile Yazıları III**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

LANE John and LANE Andrew, "Self-Efficacy and Academic Performance", **Social Behavior and Personality**, 2001, 29(7), 687-694.

MANTAR Atıl, YEMEZ Beyazıt, ALKIN Tunç, "Anksiyete Duyarlılığı ve Psikiyatrik Bozukluklardaki Yeri", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2011, 22(3), 187-193.

MARTIN Andrea L., MCGARTH Patrica A., BROWN Stephen C., KATZ Joel, "Anxiety Sensitivity, Fear of Pain and Pain-Related Disability in Children and Adolescents with Chronic Pain", **Pain Research And Management**, 2007, 12(4), 267-272.

MCLAUGHLIN Elizabeth N., STEWART Sherry H., TAYLOR Steven, "Childhood Anxiety Sensitivity Index Factors Predict Unique Variance in DSM-IV Anxiety Disorder Symptoms", **Cognitive Behaviour Therapy**, 2007, 36(4), 210-219.

MURIS Peter, "Relationships Between Self-Efficacy and Symptoms of Anxiety Disorders and Depression in A Normal Adolescent Sample", **Personality and Individual Differences**, 2002, 32(2), 337-348.

OHANNESSIAN Christine Mccauley , LERNER Richard M., LERNER Jacqueline V., EYE Alexander Von, "Does Self-Competence Predict Gender Differences in Adolescent Depression and Anxiety?", **Journal of Adolescence**, 1999, 22, 397-411.

PAJARES Frank, "Current Directions in Self Efficacy Research", ed. M. Maehr, P.R. Pintrich, **Advances in Motivation and Achievement**, 1997, 10, 1-49.

PAJARES Frank, "Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings", **Review of Educational Research**, 1996, 66 (4), 543-578.

PAJARES Frank, "Current Directions in Self-Efficacy Research", M. Maehr ve P. R. Pintrich (Der.), **Advances in Motivation and Achievement**, 1997, 10, 1-49..

PAJARES Frank, "Self-Efficacy During Childhood and Adolescence. Implications for Teachers And Parents", In F. Pajares & T. Urdan (Eds.), **Self-Efficacy Beliefs of Adolescents**, Vol. 5, pp. 339–367, Greenwich, CT: Information Age Publishing, 2005.

RABIAN Brian, PETERSON Rolf A., JENSEN Peter S., "Anxiety Sensitivity Among Anxious Children", **Journal of Clinical Child Psychology**, 1993, 22(4), 441-446.

REISS Steven, "Theoretical Perspectives in The Fear of Anxiety", **Clinical Psychology Review**, 1987, 7, 585-596.

SCAGLIONI Silvia, SALVIONI Michela, GALIMBERTI Cinzia, "Influence of Parental Attitudes in The Development of Children Eating Behaviour", **British Journal of Nutrition**, 2008, 99(1), S22-S25.

SCHUNK Dale H. and GUNN Trisha P, "Self-Efficacy and Skill Development: Influence of Task Strategies and Attribution", **Journal of Educational Research**, 1986, 79, 238-244.

SEIFI Mojgan, "The Effects of Parenting Styles on Students' Self-Efficacy", **International Journal of Humanities And cultural Studies**, ISSN 2356-5926, 2016, 2193-2200.

SEÇER İsmail, "Ergenlerde Obsesif Kompulsif Bozukluk İle Anksiyete Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi", **Eğitim ve Bilim**, 2014, 39(176), 369-382.

SEZER Özcan, "Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlere Göre İlişkisi", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2010, VII (I), 1-19.

SEZER Özcan ve OĞUZ Vuslat, "Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmenin Ana Baba Tutumları ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 2010, 18 (3), 743-758.

STAJKOVIC Alexander, BANDURA Albert, LOCKE Edwin A., LEE Dongseop, SERGENT Kayla, "Test of Three Conceptual Models of Influence of The Big Five Personality Traits and Self-Efficacy on Academic Performance: A Meta-Analytic Path-Analysis", **Personality and Individual Differences**, 2018, 120, 238-245.

STEIN Murray B., JANG Kerry L., LIVESLEY W. John, "Heritability of Anxiety Sensitivity: A Twin Study", **Am J Psychiatry**, 1999, 156 (2), 246-251.

STEWART Sherry H., TAYLOR Steven, BAKER Jan M., "Gender Differences in Dimensions of Anxiety Sensitivity", *Journal of Anxiety Disorders*, 1997, 11, 179–200.

SUNG Hyekyung and PADILLA Amado M., "Student Motivation, Parental Attitudes, and Involvement in The Learning of Asian Languages in Elementary and Secondary Schools", *The Modern Language Journal*, 1998, 82(2), 205-216.

TASSASSIAN Karineh and MOGHADAM Niloufar Jalali, "Relationship Between Self-Efficacy and Symptoms of Anxiety, Depression, Worry and Social Avoidance in a Normal Sample of Students", *Iran J Psychiatry Behav Sci*, 2011, 5 (2), 93-98.

TAŞDEMİR Cahit, "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Matematik Öz-Yeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Bitlis İli Örneği)", *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 2012, 2(6), 39-50.

TAYLOR Steven, "Anxiety Sensitivity: Theoretical Perspectives and Recent Findings", *Behaviour Research And Therapy*, 1995, 33, 243-258.

TAYLOR Steven, JANG Kerry L., STEWART Sherry H., STEIN Murray B., "Etiology of The Dimensions of Anxiety Sensitivity: A Behavioral-Genetic Analysis", *Journal of Anxiety Disorders*, 2008, 22, 899-914.

TELEF Bülent Baki ve KARACA Rengin, "Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği; Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 32, 169-187.

TÜRKCAPAR Hakan, "Anksiyete Bozukluğu ve Depresyonun Tanısal İlişkileri", *Klinik Psikiyatri*, 2004, 7 (Ek-4), 12-16.

ÜNSALVER ÖNEN Barış ve BALCIOĞLU İbrahim, "Yaygın Anksiyete Bozukluğu: Epidemiyoloji, Prognoz ve Farmakolojik Olmayan Tedaviler", *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*, 2006, 37, 115-120.

YILMAZ Ayşen, "Anne-Baba Tutum Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması", *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 2000, 7(3), 160-172.

YILMAZ Savaş, BİLGİÇ Ayhan, HERGÜNER Sabri, "Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Ergenlerde Anksiyete ve Anksiyete Duyarlılığının Dissosiyatif Belirtiler Üzerine Etkileri", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2015, 22 (1), 29-36.

YILMAZ Savaş ve KILIÇ Emine Zinnur, "Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı İndeksi'nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2015, 26 (3), 197-203.

ZIMMERMAN Barry J., BANDURA Albert, MARTINEZ-PONS Manuel, "Self-Motivation for Academic Attainment: The Role of Self-Efficacy Beliefs and Personal Goal Setting", *American Educational Research Journal*, 1992, 29(3), 663-676.

WAGNER Mervyn K., "Behavioral Characteristics Related to Substance Abuse and Risk-Taking, Sensation-Seeking, Anxiety Sensitivity, and Self Rein for Cement", *Addictive Behaviors*, 2001, 26(1), 115-120.

WEEMS Carl F., HAMMOND-LAURENCE Kelly, SILVERMAN Wendy K., GINSBURG Golda S., "Testing The Utility of The Anxiety Sensitivity Construct in Children and Adolescents Referred for Anxiety Disorders", *Journal of Clinical Child Psychology*, 1998, 27(1), 69-77.

WOOD Robert and BANDURA Albert, "Social Cognitive Theory of Organizational Management", *The Academy of Management Review*, 1989, 14(3), 361-384.

TEZLER

AKGÜNDÜZ Yılmaz, Konaklama İşletmelerinde Otantik Liderlik ve Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkinin Analizi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2012 **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.

BALTACI Hakan, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yöneticilerin Bilgisayar Tutumları ile Öz yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2008 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇAKMAK S. Şafak, "Psychometric Properties of Anxiety Sensitivity Index-Revised and The Relationship with Drinking Motives and Alcohol Use in Turkish University Students and Patients", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2006 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇIKRIKCI Özkan, Üstün Yetenekli Öğrencilerin Bilişötesi Farkındalık Düzeyleri ile Özyeterlilik Algılarının Yaşam Doyumunu Yordama Gücü, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2012 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

DEMİR KARABULUT Evren, Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2007 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

EKEMEN Pelin, Anksiyete Bozukluğu Olan Çocuklarda Anksiyete Duyarlılığı, Bağlanma, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Benlik Kavramı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gediz Üniversitesi, İzmir, 2015 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ERCAN Ayšen, Sessizleşen Örgütlerde Öz Yeterlilik Algısının Rolü: Alanya'daki Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2014 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

EROĞLU Döndü Ezgi, Sağlıklı Bireylerde Alkol Madde Kullanımı ile Anksiyete Duyarlılığı ve Stresle Başa Çıkma Arasındaki İlişki, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, 2017 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

GÜLŞEN Mahir, Sosyal Öz-Yeterlilik ile Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2013 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

GÜVEN DENİZEL Ezgi, Bir Hazır Giyim İşletmesinde Çıracılık Eğitimi Kapsamında Çalışan Ergenlerin Öz-Yeterlilik İnançlarının Kimlik, Sosyal Karşılaştırma Eğilimi ve Demografik Değişkenler Bağlamında İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 2008 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

HALE Rebecca, Baumrind Parenting Styles and Their Relationship to The Parent Developmental Theory, Pace University, New York, 2008 **(Doctoral Dissertation)**.

ISRAEL Eli, Öz Düzenleme Eğitimi, Fen Başarısı ve Özyeterlilik, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÖZKAN DENİZ Burcu, Ergenlerde Duygusal Öz-Yeterlilik ve Sürekli Kaygı İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2015 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

PEKMEZCİ UZUN Gülperi, Hemşirelerin Örgütsel Bağlılıkları İle Öz-Yeterlilik Algıları Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

SAKARYA Özge, Ergenlerin Ruhsal Belirtileri ile Duygusal Özyeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2013 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

SAVAŞ Nazlı, Panik Bozukluğunda Anksiyete Duyarlılığı ve Mizaç/Karakter Özelliklerinin Tedavi Sonucu Üzerine Etkisi, Tıp Fakültesi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2012 **(Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi)**.

TELEF Bülent Baki, Öz-Yeterlilikleri Farklı Ergenlerin Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

TOKTAMIŞ Ahu, Erinlik Dönemi Öğrencilerin Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2008 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

UÇAR ALTINAY Cahide, Şizofren Hastalarda Alkol Madde Kullanım Bozukluğu Komorbiditesi ve Komorbiditenin Hastalık Gidişine Etkileri, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 1. Psikiyatri Birimi, İstanbul, 2005 **(Tıpta Uzmanlık Tezi)**.

VARDARLI Gülseren, İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Düzeylerinin Yordanması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 2005 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

YAĞMUR Murat, Migren Cerrahisine Başvuran Hastalarda Anksiyete, Depresyon, Yaşam Kalitesini Değerlendirme Çalışması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, 2017, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

YALNIZ Abdullah, Algılanan Anne Baba Tutumları, Kendini Sabotaj ve Öz-Yeterlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2014 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

YAPRAK Betül, İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama, Fen bilimleri Enstitüsü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2007 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

YARDIMCI KAYHAN Figen, İlköğretim Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek ile Öz-Yeterlik İlişkisi ve Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi, Sağlık bilimleri Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 2007 **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.

YILMAZ Ayşen, Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000 **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.

YILMAZ Figen, Ortaokul 6.7.8. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2014 **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

YURTTAŞ Ayşegül, İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

(İstanbul İli Kadıköy İlçesi Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2010 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

YÜCEL Vicdan, Genç Madde Bağımlılarında Kaygı Düzeyi ve Belirleyici Etmenler, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1998 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

İNTERNET

Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları, “Çocuklarda Özgüven Gelişimi”, 2012, http://www.gkv.k12.tr/ilkokul/ozguven_gelisimi.pdf (Erişim Tarihi: 04.03.2018).

MARAT Depaa, “Assessing Mathematics Self-Efficacy of Diverse Students from Secondary Schools in Auckland: Implications for Academic Achievement”, *Issues in Educational Research*, 2005, 15 (Erişim Tarihi: 02.04.2018).

Milenyum Rehberlik, “Anne ve Baba Tutumları”, 2015. <http://milenyumrehberlik.blogcu.com/anne-baba-tutumları/19986245> (Erişim Tarihi: 04.03.2018).

AKDEMİR Devrim, “Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete Bozuklukları”, Hacettepe Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.D. Ders Notları, <http://millipediatri.org.tr/Uploads/EditorImages/files/59-devrim-akdemir.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2018).

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

CİNSİYET: Kız ()		Erkek ()	
YAŞ: 10 ()	11()	12()	13() 14()
SINIFINIZ: 5.Sınıf ()		6.Sınıf ()	7.Sınıf () 8.Sınıf()
SİZ DAHİL KARDEŞ SAYINIZ?			
a) Tek çocuk	b) 2	c) 3	d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 ve üzeri
KAÇINCI ÇOCUKSUNUZ?			
a) İlk	b) Orta	c) Son	
SÜREKLİ İLAÇ KULLANMANIZI GEREKTİREN BİR BEDENSEL HASTALIĞINIZ VAR MI?			
Var ()	Yok ()	Varsa Belirtiniz:.....	
ANNENİZİN RUHSAL/PSİKOLOJİK BİR HASTALIĞI VAR MI?		Var ()	Yok ()
Varsa Belirtiniz:.....			
BABANIZIN RUHSAL/PSİKOLOJİK BİR HASTALIĞI VAR MI?		Var ()	Yok ()
Varsa Belirtiniz.			
EBEVEYNLERİNİZİN TUTUMUNU NASIL TANIMLARSINIZ?			
a) Anlayışlı/Demokratik	b) Baskıcı/Otoriter	c) İlgisiz/Kayıtsız	
DERSLERDEKİ BAŞARI DÜZEYİNİZİ NASIL DEĞERLENDİRİRSİNİZ?			
a) Düşük	b) Orta	c) Yüksek	
☐	Anne-baba beraber		
☐	Anne-baba boşanmış		
☐	Anne-baba evli, ama ayrı yaşıyor		
EVDE HANGİ EBEVEYNLE YAŞIYORSUNUZ? Anne () Baba () Her İkisi () Diğer()			
ANNENİZİN ÖĞRENİM DURUMU		BABANIZIN ÖĞRENİM DURUMU	
() Okuryazar değil		() Okuryazar değil	
() İlkokul mezunu		() İlkokul mezunu	
() Ortaokul Mezunu		() Ortaokul Mezunu	
() Lise mezunu		() Lise mezunu	
() Üniversite		() Üniversite	

ÇOCUKLAR İÇİN ÖZ-YETERLİK ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler, aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup sizin duygu ve düşüncelerinizi yansıtan her soru için sadece bir cevabı işaretleyiniz. Aşağıdaki sorulara cevabınız “Hiç” ise 1’i, “Biraz” ise 2’yi “Oldukça iyi” ise 3’ü, “İyi” ise 4’ü “Çok iyi” ise 5’i işaretleyiniz. Teşekkürler.

		HİÇ	BIRAZ	OLDUKÇA İYİ	İYİ	ÇOK İYİ
1	Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	1	2	3	4	5
2	Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
3	Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
4	Çok korktuğunuzda yeniden sakinleşebilmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
5	Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?	1	2	3	4	5
6	Sınav için hazırlanmanız gereken bir üniteye ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
7	Tanımadığınız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?	1	2	3	4	5
8	Sinirlenmeye ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?	1	2	3	4	5
9	Her gün ev ödevlerinizi tamamlama konusunda ne kadar başarılısınız?	1	2	3	4	5
10	Sınıf arkadaşlarınız ile ne kadar uyumlu çalışabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
11	Duygularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
12	Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
13	Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	1	2	3	4	5
14	Kendinizi iyi hissetmediğinizde kendi kendinize moral vermede ne kadar iyisiniz?	1	2	3	4	5
15	Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarma konusunda ne kadar iyisiniz?	1	2	3	4	5
16	Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	1	2	3	4	5
17	Okuldaki çalışmalarınızla ailenizi memnun etmeyi ne kadar başarabiliyorsunuz?	1	2	3	4	5
18	Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürbilme konusunda ne kadar başarılısınız?	1	2	3	4	5
19	Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	1	2	3	4	5
20	Herhangi bir sınavı geçme konusunda ne kadar başarılısınız?	1	2	3	4	5
21	Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	1	2	3	4	5

ÇOCUKLAR İÇİN ANKSİYETE DUYARLILIĞI İNDEKSİ

Aşağıda çocukların kendilerini anlatmakta kullandıkları cümleler var. Her cümleyi dikkatle okuyun ve cümlenin karşısındaki kutulardan size uygun olanı yuvarlak içine alın . Soruların doğru veya yanlış bir cevabı yoktur. Unutmayın, size en uygun cevabı işaretleyin.

	<u>Bana Hiç</u>	<u>Bana Biraz</u>	<u>Bana Çok</u>
	<u>Uygun Değil</u>	<u>Uygun</u>	<u>Uygun</u>
1. Korktuğumu başkaları farketmesin istemem.	Hiç	Biraz	Çok
2. Dikkatimi ödevlerime toplayamadığımda aklımı kaçırıyor olabilirim diye düşünerek endişelenirim.	Hiç	Biraz	Çok
3. Titrediğimi hissettiğim zaman korkarım.	Hiç	Biraz	Çok
4. Bayılacak gibi hissettiğim zaman bu durum beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok
5. Duygularımı kontrol altında tutmaya dikkat ederim.	Hiç	Biraz	Çok
6. Kalbim hızlı çarptığı zaman bu beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok
7. Karnım guruldayınca bu beni utandırır.	Hiç	Biraz	Çok
8. Kusacakmışım gibi hissettiğim zaman korkuya kapılırım.	Hiç	Biraz	Çok
9. Kalbimin hızlı çarptığını fark ettiğimde bir hastalığım var zanneder ve kaygılanırım.	Hiç	Biraz	Çok
10. Nefesimi almakta zorluk çektiğimde bu beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok
11. Karnım ağrıdığımda gerçekten hasta olabilirim diye endişelenirim.	Hiç	Biraz	Çok
12. Dikkatimi ödevlerime toplayamadığım zaman bu beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok
13. Başka çocuklar titrediğimi fark ederler.	Hiç	Biraz	Çok
14. Vücutumda alışık olmadığım bir şeyler hissetmek beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok
15. Korktuğum zaman aklımı kaybettiğimi düşünüp endişelenirim.	Hiç	Biraz	Çok
16. Kendimi huzursuz hissetmek beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok
17. Duygularımı belli etmekten hoşlanmam.	Hiç	Biraz	Çok
18. Vücutumdaki tuhaf hisler beni korkutur.	Hiç	Biraz	Çok

ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki soruları kendi **anne** ve **babanızı** düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşününüz.

Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine eğer;

TAMAMEN BENZİYORSA 4;

BİRAZ BENZİYORSA 3;

BENZEMİYORSA 2;

HİÇ BENZEMİYORSA 1 yazınız.

	1. Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
	2. Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
	3. Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
	4. Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
	5. Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
	6. Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
	7. Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
	8. Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu, bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
	9. Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
	10. Annem ve babamla her tartıştığım da bana “ büyüdüğün zaman anlarsın ” derler.
	11. Derslerimden düşük not aldığım da, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
	12. Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.
	13. Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
	14. Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığım da, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.
	15. Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
	16. Derslerimden düşük notlar aldığım da, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
	17. Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.
	18. Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığım da, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıda her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

8:00den Önce

8:00 – 8:59 arası

9:00 – 9:59 arası

10:0010:59 arası

11:00 yada daha geç

İstediğim saate

kadar

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet

Hayır

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir?

8:00 den Önce

8:00 – 8:59arası

9:00 – 9:59arası

10:0010:59 arası

11:00 yada daha geç

İstediğim saate kadar

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

Hiç Çaba Göstermez **Çok Az Çaba Gösterir** **Çok Çaba Gösterir**

21. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,

22. Boş zamanlarında ne yaptığını,

23. Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

Bilgileri Yoktur **Çok Az Bilgileri Vardır** **Çok Bilgileri Vardır**

24. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,

25. Boş zamanlarında ne yaptığın,

26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin,

ANKETLERİN UYGULANMASI İÇİN ETİK KURUL RAPORU

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ : 02.01.2018
TOPLANTI SAYISI : 2018-1

KARAR NO:2018-1-16 : Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Didem Dilge YILDIRIM'ın "10-14 Yaş Ergenlerin Öz Yeterlilik Düzeyinin Anksiyete Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumu İle İlişkisinin İncelenmesi" konulu tezi hakkında yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, Etik Kurulumuzun 05.12.2017 tarih ve 2017-23 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR

Prof.Dr.Nuri KURUOĞLU
Rektör Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Didem Dilge YILDIRIM

Doğum Yeri ve Yılı: ANKARA/18.08.1992

e-mail: dilge_yldrm@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2016: Lisans, Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü

2010: Lise, Kanuni Lisesi

YABANCI DİL

İngilizce (Orta Düzey)

İŞ DENEYİMİ

2017-2018: Özel Öncü Kolej Çaldıran İlkokulu, Ankara

2016-2017: Küçükçekmece Sınav Etüt Merkezi, İstanbul

